

CENTRUL CULTURAL
JUDEȚEAN ARAD

Biroul de Conservare
și Valorificare
a Tradiției Populare

Colecția Restituiri
1

Folclor de la poalele Munților Apuseni

Arad 2008

CENTRUL CULTURAL JUDEȚEAN ARAD
Biroul de Conservare și Valorificare a Tradiției Populare

Colecția Restituiri

1

Folclor de la poalele Munților Apuseni

Culegeri de Iulia Botici

Ediție îngrijită, prefață și text introductiv Dr. Elena Rodica Colta

Arad
2008

Copertă I : Mireasă din Ținutul Hălmaგიului (cca. 1900)

Design: Onisim Colta

**Volum editat de Biroul de Conservare și Valorificare a Tradiției Populare
Redactor responsabil: Dr.Elena Rodica Colta**

ISBN: 978-973-0-06191-8

De ce o carte de folclor recuperat?

Ideea că lumea satului se schimbă și că vechile tradiții se pierd, preluată azi de presă, televiziune dar și de omul de pe stradă din România este, la o analiză, una veche și ea nu privește doar țara noastră. Întorcându-ne în timp, descoperim că aceeași obsesie bântuia Europa încă din secolul 18. Primele societăți savante interesate de studierea omului își justificau misiunea clamând, după cum remarcă Claude Lévi-Strauss¹, că trebuie să se grăbească, fiindcă tradițiile nu vor mai supraviețui prea mult timp. După 1810, când etnologiile naționale începeau să se constituie timid, folcloriștii din diferite țări îndemneau, și ei, la culegeri sistematice, pentru a salva, ceea ce se mai poate din tradițiile populare. În sfârșit, Frazer cu ocazia primului său curs la Universitatea din Liverpool, vorbea și el despre acest lucru. Am putea crede că aceste mobilizări repetate, care au declanșat în toate țările Europei mari anchete, materializate în importante corpusuri de documente folclorice, a rezolvat problema pierderilor iremediabile de tradiții pe continentul nostru.

Descoperim însă, că, după mai bine de două veacuri, discuția despre necesitatea salvării tradițiilor populare este la fel de actuală, mai ales în țări le foste comuniste, în care folclorul continuă să fie viu.

Focalizând analiza asupra României, pe fundalul proaspăt emisei Legi 168 din 5 martie 2008 privind protejarea patrimoniului imaterial, ne-am trezit în mijlocul unor aprinse discuții despre necesitatea stabilirii unor criterii de inventariere a faptelor folclorice vii, păstrate în stare genuină, deși se recunoaște, că încă nu există o

evidență națională a patrimoniului imaterial dispărut și a celui pe cale de dispariție.

Numeroasele goluri din corpurile de materiale folclorice întocmite până în prezent, sugerează, prin urmare, cel puțin în zonele etnografice încă insuficient cercetate, necesitatea - alături de noi anchete de teren - și a unor activități de scormonire prin publicațiile vechi și prin arhivele sonore nevalorificate, în vederea „refacerii informației” uitate sau încă necunoscute, pentru a fi stocată într-o bază zonală de date.

Din perspectiva antropologiei contemporane, această căutare prin praful arhivelor și prin teancurile de benzi sonore netranscrise, adică o întoarcere în trecut, o îndepărtare de realitățile concrete de teren, poate să pară un demers desuet, câtă vreme sarcina etnologului azi este să investigheze elementele vii, a căror coerență trebuie înțeleasă în complexitatea culturală a prezentului.

Și totuși, simpla existență a unei arhive de folclor obligă, pe lângă gestionare, la o anumită încercare de a o face utilă și altora. Altfel, întreaga activitate de adunare a materialului folcloric ar deveni inutilă, ceea ce este imposibil de acceptat.

O asemenea arhivă, intitulată, de cei care i-au pus bazele în urmă cu aproape 40 de ani, „Arhiva folclorică Flori de câmp” a moștenit Centrul Cultural Județean Arad de la fostul Centru județean de îndrumare a creației populare și artistice de masă Arad.

Intrebarea firească este ce facem cu ea? Ne mulțumim să o conservăm? O valorificăm? Integral? Selectiv?

Am horâtât în final să recuperăm, într-o colecție de restituiri, ceea ce se poate recupera, din textele folclorice, uitate ani de zile în dosare și dulapuri, pentru a completa inventarul tipologic zonal cu noi variante. Demersul implică o obligatorie selecție, în condițiile în care, alături de materialul

autentic, în această arhivă există și numeroase „prelucrări”, „rescrieri”, „adaptări”.

Trebuie să mai spunem, că acest demers de recuperare, pe care și l-a propus Centrului Cultural Județean Arad, se vrea a fi o reparație morală față de munca oneștilor culegători din trecut, unii dintre ei fără o biografie strălucită, fără o operă personală impunătoare, dar care, dacă ar fi să-l cităm pe Iordan Datcu, reprezintă pentru aceste locuri „humusul folcloristicii românești”.² Însă nu numai atât. Publicând această primă carte, avem în vedere și valoarea materialului folcloric adunat, dintr-o zonă etnografică, care, până azi, pare să nu fi fost niciodată suficient cercetată.

În sfârșit, pornind de la aceste materiale de arhivă, o direcție de cercetare viitoare ar putea fi aceea de întoarcere pe vechile urme și de culegere, de la purtătorii de tradiții de azi, a aceluiași tipuri de texte, pentru a vedea care este evoluția lor culturală.

Cercetări etnologice anterioare

Plasat între Bihor și Banat, județul Arad este din perspectivă etnografică o zonă de interferență, în care ariile culturale se intersectează, culturile prelungindu-se dincolo de împărțirea administrativă de azi, parcă pentru a reface hărțile unor vechi țări (Țara Hălmagiului, Țara Zărandului, etc.). Chiar și în cazul Câmpiei Aradului, ce pare a fi un teritoriu distinct, funcționează anumite extensii ale culturii tradiționale de data aceasta înspre satele românești din pusta ungară.

Considerat în urmă cu 70 de ani de Adrian Fochi drept „o zonă folclorică absolut descoperită”, teritoriul și-a avut totuși, în timp, proprii cercetători și propriile campanii de cercetare.

Răsfoind presa veacurilor trecute și vechile bibliografii, descoperim, începând din secolul 19, o întreagă pleiadă de elevi, studenți, profesori, preoți, învățători adunând folclor din acest ținut.

Această prestație a înaintașilor ne obligă, înainte de a ne referi la anchetele mai noi, la o succintă trecere în revistă a cercetărilor anterioare.

Cercetări maghiare asupra românilor din județul Arad

Primele mențiuni asupra românilor din zonă se pierd în timp, însă aceste izvoare (documente, cronică și cărți) au constituit deja subiectul mai multor studii istorice.

Totuși, dacă ar fi să ne referim la una din cărțile străine cu referințe la locuitorii acestui ținut, am menționa lucrarea lui Mátyás

Bél, *Notitia Hungariae Novae Historico-Geographica* (Viena, 1735-1742), în care găsim primele descrieri amănunțite și exacte ale unor așezări românești din comitatul Arad și Zărand.

Tot în grupul informațiilor provenind din alte surse, trebuie să avem în vedere și notele de călătorie sau operele unor scriitori maghiari, care, fără a avea vreo legătură cu etnologia, conțin date despre tradițiile populare românești din această zonă.

Asemenea informații au fost și cele legate de Târgul de fete de la Găina, menționat pentru prima oară în 1789 în poezia *Lakadalom modja az oláhoknál*, scrisă de poetul Abrahám Barcsay, originar din Simeria³.

Subiectul este reluat în 1861 de Jókai Mor în romanul *Szegény gazdagok*. Scriitorul prezintă *târgul urmat de petrecere* de la Găina ca pe un adevărat târg de fete, în care acestea își aduc și își etalează zestrea, și unde se încheie și unele căsătorii⁴.

În aceste cazuri, mai importantă decât exagerările scriitoricești, ni se pare atestarea timpurie a manifestării încă vie și azi.

În sfârșit, un conținut interesant din perspectiva etnologiei are și articolul publicat de istoricul Márki Sándor în 1881, în ziarul arădean *Alföld*, sub titlul *Aradtól-Petrozsényig* (De la Arad la Petroșani)⁵. Scris sub forma unor note de călătorie, articolul conține numeroase observații etnografice și mențiuni de folclor românesc, cules din localitățile aflate pe traseu. Astfel referindu-se la mult controversatele movile de la Vladimirescu el prezintă credința populară locală, potrivit căreia acestea s-au format din noroiul ras de pe opincile celor 5 fii ai împăratului uriașilor. De asemenea, Márki reproduce, în limba română, un text din folclorul copiilor din Mândruloc, prezintă portul popular din Lipova și amintește credința locală, că în zidurile cetății Lipovei s-ar afla comori păzite de duhurile turcilor.

Lăsând însă la o parte scrierile istorico-geografice ale veacului 18 sau cele literare, prima carte, scrisă în orașul Arad, în care este prezentat modul de viață și obiceiurile românilor din ținut, este lucrarea medicului comitatului Arad, Ludovic Haidenreich, *Historia astheniae scorbuticae* (Timișoara, 1803).

Încercând să explice cauzele scorbutului în zonă, Haidenreich descria, la începutul secolului 19, alimentația românilor, pe care o considera nesănătoasă, se referea la posturile pe care aceștia obișnuiau să le țină, de mai multe ori pe an, și la obiceiul de a apela, în caz de boală, la „babe,” care fie făceau anumite vrăji, fie utilizau anumite buruieni tămăduitoare.

De la aceste referințe vor trebui să treacă aproape 4 decenii până când se va scrie primul articol etnografic în zonă. Autorul lui a fost Varga János iar articolul, cu titlul *Arad megye néprajzi viszonyai* (Județul Arad sub raport etnografic), a apărut în 1871, în volumul *Arad megye és Aradváros ismertetése* (Cunoașterea județului și orașului Arad). Cu toate că Varga se referea în primul rând la populația maghiară din zonă, articolul conține și informații despre firea românilor, industria casnică, port, alimentație, casa și ocupațiile acestora.

Șase ani mai târziu, același autor publică în Arad, o cărticică despre superstiții, intitulată *A babonak könyve, 1877* (Cartea superstițiilor), inclusă și în *Bibliografia generală a etnografiei și folclorului* (Buc, 1968), în care încearcă să combată, cu argumente științifice, o serie de credințele legate de vrăjitoare, strigoi, balauri, comori, etc.

Referințe la tradițiile acestei zone face și Moldovan Gergely, folclorist maghiar de origine română, în articolul *A halmagy csökvásár* (Târgul sărutului de la Hălmagiu), publicat în 1890 în revista clujană *Kolozsvár*.⁶ Numit de români și „Bulciul de Sântoader” sau „Târgul nevestelor tinere”, obiceiul a fost

prezentat și de Simion Florea Marian în cartea sa Sărbătorile la români.

În sfârșit, începând cu ultimele două decenii ale secolului 19, cercetarea etnologică va fi preluată de nou înființata Societate Etnografică Maghiară de la Budapesta, care va publica studiile și articolele rezultate în revista *Ethnographia*. Printre primele articolele referitoare la ținuturile acestea s-a numărat și cel despre nunta românească din Birchiș și Valea Mare, publicat de soția contelui Matuska Lászlo, în serial, în anul 1900.

Anul următor, apare, în aceeași revistă *Ethnographia*, o altă contribuție importantă pentru zona Aradului. Autorul este Czárán Gyula, un armean maghiarizat, iar cercetarea privește *Colindatul cu Turca în județul Arad*⁷. El descrie obiceiul așa cum a fost practicat, la începutul secolului 20, în localitățile Hălmagiu și Somoscheș, reproduce în limba română textul câtorva colinzi, cântate de grupul de turcași și dă și transcrierea muzicală a acestora.

Articolul este însoțit și de o fotografie document a cetei de turcași și de un desen al măștii de turcă.

În sfârșit, o schiță etnografică privind ocupațiile românilor din Podgoria Aradului, bogat ilustrată cu fotografii de teren, publică, în 1905, Löcs Rezö în albumul jubiliar al ziarului arădean *Arad és Vidéke*⁸.

Față de toate aceste cercetări personale, redactarea Monografiei etnografice a județului Arad⁹, care iese de sub tipar în 1912, sub redacția lui Somogyi Gyula, a fost un proiect de stat.

Inițiativa unei monografii complete a județului Arad, în mai multe volume, ce urma să apară cu ocazia aniversării descălecatului și a cărei redactor fusese desemnat Dr. Jancsó Benedek, a aparținut comitatului, orașului Arad și Societății Culturale Kölcsey și ea a apărut în anul 1884.

Conform proiectului, Partea III, etnografică, trebuia să fie o descriere a vieții populare a maghiarilor, germanilor, românilor, sârbilor, slovacilor și țiganilor din județ.

Pentru capitolul privind viața maghiarilor și germanilor a fost angajat dr.Jancsó Benedek iar pentru romani, dr.Alexici Gheorghe.

Însă în vreme ce, rând pe rând, au început să apară monografia istorică, cea economică și cea de științe ale naturii, scrierea monografiei etnografice trenea.Mai mult, mutarea lui Jancsó la Budapesta a făcut ca întreaga întreprindere să rămână în aer.

Dorind totuși să încheie marea lucrare, Societatea Kölcsey a reluat în anul 1905 discuțiile. A fost numit un nou redactor, în persoana lui Somogyi Gyula și din nou Alexici s-a angajat să scrie capitolul despre români.Partea de antropologie fizică urma să fie scrisă de dr.Semayer Vilibald iar capitolul despre maghiari și germani de Somogyi.

În ciuda angajamentelor făcute, până la urmă nici Semayer și nici Alexici nu au onorat contractele, și a fost necesar să se caute înlocuitori.

La demersurile istoricului Márki Sándor, concursul pentru partea de antropologie a fost câștigat în final de Dr.Barucz Lajos, care a și efectuat, vreme de doi ani și jumătate, cercetări asupra populațiilor din zonă.

Capitolul despre români și sârbi a fost dat profesorului Moise Stevan Kollarov, din Orosháza, iar cele despre maghiari, germani, slovaci și țigani, i-au revenit lui Somogyi Gyula.

Fotografiile documentare, care ilustrează volumul, au fost realizate de fotografii Faix Jaques, Matusik Márton și Biro Sándor.

În ciuda aspectului monumental și a ambiției redactorului de a atinge toate domeniile importante ale vieții țărănilor, monografia

se dovedește ca text inegală. Capitolele despre români, sârbi, slovaci și țigani sunt extrem de sumare, comparativ cu cele despre maghiari și germani.

De altfel, Kollarov nu a cunoscut județul, scriind partea sa de text mai mult din birou, pe baza unei bibliografii sumare, ce i-a fost pusă la dispoziție.

Perioada aceasta de până la Unire se încheie însă nu cu această carte, care, în ciuda scăderilor, a rămas până astăzi singura monografie etnografică a județului Arad, ci cu cercetările de etnomuzicologie efectuate în zonă de unul dintre întemeietorii folcloristicii muzicale moderne, Béla Bartók(1881-1945).

Inițial (în anii 1909-1910), Bartók a efectuat cercetări, în satele din Bihor, realizând, în anul 1913, din materialul adunat, prima colecție de 371 *Cântece populare românești din Comitatul Bihor(Ungaria)*. Cartea, editată de Academia Română, a apărut la București, cu un studiu introductiv în limba română și franceză și a fost reeditată, postum (în anul 1967), de D.Dille la Budapesta, cu o prezentare amplă în limba germană.

Cercetările în județul Arad s-au desfășurat în 15 localități, în două etape.

Prima etapă a avut loc în anul 1912. Atunci, printre alte localități, Bartók a ajuns în satul Mănăstur, de unde a cules 27 de piese instrumentale, de la lăutarul Mihai Schitovici (melodii de joc, melodii din repertoriul păstoresc, din repertoriul de nuntă și al sărbătorilor de iarnă) și vocale, de la Lina Trandafir și Paulina Petriță. O parte din cântecele culese le-a publicat în volumul *Melodien der Rumanischen Colinde*(Viena, 1935). Restul au apărut postum în *Romanian Folk Music*(Haga, 1967).

A doua călătorie de lucru în județul Arad s-a desfășurat în perioada 8-16 iulie 1917, când Bartók, însoțit de dirijorul italian

Egisto Tango, s-a deplasat pe Valea Mureșului, în zona localității Săvârșin. Aici a lucrat cu informatori din 5 sate (Valea Mare, Troaș, Pârnești, Toc și Petriș). Printre cei imprimați pe fonograf au fost Lina Hădean, Lena Mladin, Popa Emilia, Ruja Cătană, Susana Ciriș, etc.¹⁰

Valoarea inestimabilă a muncii lui Bartók constă în minuțiozitatea și fidelitatea transcrierilor.

Metoda sa de lucru a fost una originală. Întâi a notat, după auz, atât melodia cât și textul, apoi a înregistrat cântecul la fonograf și și-a revizuit prima notație.

Privind lucrurile din perspectiva timpului, contribuția lui la studierea folclorului românesc este fundamentală, și numai pentru cele 3500 de melodii românești culese, din care, o parte, provin din această zonă.

Cercetările românești

Începutul veacului 19 a însemnat pentru românii din imperiu trezirea la luptă pentru drepturi naționale.

De la deschiderea primelor școli normale românești și începerea demersurilor pentru desprinderea de biserica sârbă și pentru înființarea unei ierarhii bisericești românești, dorințele intelighențiilor românești vor ajunge foarte repede la necesitatea obținerii unor drepturi egale cu celelalte naționalități, pe care le vor formula la 1848.

Or, în condițiile în care însăși ideea de națiune se înscrie într-o revoluție ideologică, rolul Preparandiei din Arad, înființată în anul 1812, a fost mai mult decât unul de formare profesională a micii intelectualități de la sate - înțelegând aici și satele românești din comitatele maghiare vecine Aradului.

O dovadă este tocmai imboldul pe care îl va da această școală - sub influența curentului cultural național, ce se manifesta în Europa acelor ani - elevilor săi, de a culege folclor din satul lor, în ideea demonstrării, prin aceste culegeri, a identității românilor.

Șirul celor care, îndemnați mai ales de dascălii de română, ce studiaseră la Budapesta, purced la această muncă de adunare de material folcloric este foarte mare. Dintre aceștia unii au rămas însă, prin culegerile făcute, în istoria folcloristicii românești.

Primele culegeri în zonă. Diletantismul patriotic al celor dintâi folcloriști

Cea mai veche culegere arădeană de folclor, intitulată *Pesmä cu cântări lumești și veselitoare*, este un mișcelaneu de 97 de pagini cu versuri populare, poezii ocazionale originale și cântece religioase, întocmit în anul 1831 de Dimitrie Ardelean, preparand în cursul al II-lea la Arad.

Ca prime balade culese în această zonă menționăm *Iosiv Dalimoș*, variantă locală a lui Toma Alimoș și *Brumarul Mare*, variantă a cunoscutei balade Brumărelul.

Caietul mai conține și o creație semipopulară, din seria producțiilor antinapoleoniene, care au circulat în epocă în ținuturile de vest ale României - zonă ce a păstrat, multă vreme, în memoria colectivă, amintirea trupelor franceze¹¹ - intitulată *Jalnica tânguire a lui Bună parte, fost împărat al Franței*.

Autorul nu specifică localitatea din care provin culegerile, motiv pentru care s-au făcut, în timp, diferite supoziții chiar în legătură cu localitatea de baștină a sârguinciosului preparand.

Romulus Todoran, care a descoperit manuscrisul, în anul 1945, în biblioteca Astra, îl considera, pe baza unei piese, ce figura în colecție, ca fiind originar din Ineu,¹² pe când Iordan Datcu, în dicționarul său, îl prezintă ca fiind din părțile Lipovei.¹³

Modestă ca metodologie și inegală ca valoare, această culegere are meritul de a fi, cronologic, anterioară altora din zonele vecine, cum ar fi cea făcută de Nicolae Pauleti în Roșia (jud.Alba), în anul 1838.

La îndemnul cărturarului arădean Atanasie Șandor, care, renunțând la profesia de medic, a funcționat în jurul anului 1853,

ca profesor la Preparandie, calea deschisă de Dimitrie Ardelean va fi continuată și de alți elevi.¹⁴

O parte din materialul folcloric adunat de noua generație de preparanzi, a fost trimisă de Atanasie Șandor la Sibiu, lui Johann Karl Schuller, și a apărut, tradusă în limba germană, în volumul *Rumänische Volkslieder* (Sibiu, 1859).

O altă parte a fost pusă la dispoziția folcloristului lipovean Atanasie Marian Marienescu, care, tot în 1859, a tipărit la Pesta, de data aceasta în limba română, prima colecție de colinzi din Banat, intitulată *Poezia populară. Colinde culese și corese*.

Referindu-ne la aceste activități de culegere făcute de elevi, o atenție merită și cele îndrumate de Dr Ioan Petranu, profesor la Institutul Teologic Ortodox Român din Arad, materializate, cândva la finele veacului 19, în 22 de caiete însumând doine, cântece, strigături, colinde, expresii dialectale din Pecica, Semlac, Secusigiu, Șiria, Socodor, Cherechiu, Drau¹⁵.

În această serie a diletanților inimoși se încadrează și câțiva cărturari de la sate, precum preotul Ambrosie Jurma din Bata sau „învățătorul – folclorist” Petre Ugliș Delapeca.

Ambrosie Jurma, născut în Bata, în 1823, asemenea multor preparanzi, s-a înscris, la terminarea cursurilor de învățători (1843), la Școala Clericală din Arad, pentru a deveni preot.

A început să culegă folclor din anul 1848, adică cu 8 ani înainte de sfințirea lui ca preot în satul Bata.

În cei 17 ani, în care s-a îndeletnicit cu această activitate, a adunat 200 de poezii populare, printre care și o variantă a baladei *Iovan Iorgovan*. Ultima piesă este o *Mioriță laie* din Banat, culeasă în anul 1865 și publicată de Aron Densușanu, la care ajung manuscrisele lui Jurma - prin intermediul preotului Emilian Micu - după moartea sa, ce survine în 1892. Densușeanu este de altfel și

cel care menționează în literatura de specialitate această culegere de folclor¹⁶. Alături de materialul folcloric propriu-zis, caietele conțineau și poezii precum “*Cântecul lui Murgu în 1848*” sau “*Cântecul pălincuței*” scrise de Jurma în “*stil popular*.”

Cât privește pasiunea de culegător de folclor a lui Petre Ugliș Delapeșca, ea i s-a datorat profesorului său de română, Sever Secula, de la aceeași Școală Pedagogică din Arad.

Primele culegeri în județul Arad, Petre Ugliș Delapeșca le-a făcut în cătunul Bodrogu Vechi (com. Pecica), la începutul secolului 20 și ele au fost incluse în cele 3 volume, apărute la Lugoj, în anii 1909-1910, cu titlul *Din literatura populară*.

Petre Ugliș Delapeșca are, de asemenea, meritul de a fi fost unul dintre puținii învățători din vremea sa, care a cules și publicat basme și povești din ținut.

Numit, după 1920, învățător la Gurahonț (jud. Arad), el a continuat să adune, până în anul 1961, din satele din jur (Aciuța, Crocna, Honțisor,) un bogat material folcloric (colinzi, orații și cântece de nuntă, cântece de înmormântare, balade, cântece de dragoste, de jale, strigături, basme, legende și snoave), care i-a trezit interesul lui Ovidiu Bârlea, determinându-l să-i prefăcească volumul de *Poezii și basme populare din Crișana și Banat* (Editura pentru literatură, București, 1968).

În sfârșit, grupul acestor primi „folcloriști” arădeni este completat de câțiva universitari, interesați mai puțin de metodologia culegerii cât de publicarea folclorului românesc local.

Seria este deschisă, așa cum am pomenit deja, de medicul Atanasie Șandor (1808-1892), care pune culegerile făcute de preparanți la dispoziția celor interesați să le tipărească.

Tot aici se înscrie și avocatul Atanasie Marian Marienescu (1830-1915) originar din Lipova.

Ca mai toți cărturarii români din imperiu, Atanasie Marian Marienescu a văzut în folclor un argument istoric, românii fiind, după el, continuatorii nemijlociți și statonici ai populației romanizate.

Totuși nu și-a propus să demonstreze romanitatea cât să arate „*vechitatea*” culturii populare românești, permanența și continuitatea vie a acesteia¹⁷.

Chiar dacă, asemenea multor folcloriști ai vremii, va sfârși prin a corecta culegerile făcute pe teren, știrbindu-le din autenticitate, Marienescu rămâne totuși în istoria folcloristicii românești prin încercările sale de promovare a unei metodologii.

Contemporan cu Atanasie Marian Marienescu și un admirator al acestuia, avocatul Mircea V. Stănescu (1841-1888) i-a urmat exemplul, publicând și el, în anul 1859, în „Foaie pentru minte, inimă și literatură”, un apel-concurs pentru culegerea de literatură populară.

În urma acestui apel, primește 41 de povești, despre a căror soartă nu mai știm nimic.

Nu rămâne însă la acest stadiu, ci, semnând Emeric Basiliu Stănescu Arădeanu, tipărește, în anul 1860, la Timișoara, un prim volum de proză populară.

Broșura, intitulată *Povești culese și corese*, cuprinde 7 povești lumești, însoțite de numeroase note, unele fanteziste, Stănescu fiind un înfocat adept al latinismului. Cu toate că păstrează cu fidelitate schema epică, poveștile sunt din păcate „*coreses*” după modelul lui Marienescu.

În ciuda acestei scăderi, cărticica are meritul de a fi cea dintâi colecție de proză populară tipărită în limba română, fiind anterioară celor publicate de Nicolae Filimon și Petre Ispirescu.

A doua broșură de povești populare, a cărei apariție Stănescu o anunța în Amicul Școlii nr.26 din 1861, nu a văzut lumina tiparului. În anunț, autorul le mulțumea celor care l-au ajutat la adunarea materialului, printre care figurau și preparanzii Moise Babeșiu, Basiliu Babeșiu și Ioan Doboșiu din Arad.

Această activitate de colectare a prozei populare este continuată de un alt universitar arădean, originar din Şiria, şi anume de medicul Iuliu Traian Mera (1861-1909)¹⁸.

Influenţat de culegerile lui Ioan Slavici, Iuliu Traian Mera a adunat şi el proză populară, pe care - păstrându-i neştirbită autenticitatea - o publică în paginile revistei Tribuna din Arad, pentru ca, în anul 1906, să o tipărească în volum.

Intitulată *Din lumea celor care nu cuvântă* (Minerva, Bucureşti, 1906), cartea cuprindea 10 basme, din care două (Pipăruş Pătru şi Cenuşoaică) inedite.

Volumul a fost premiat în anul următor de Academia Română cu Premiul Năsturel-Herescu.

Traian Mera este ultimul reprezentant local important al acestei epoci de pionerat.

În epocă n-au lipsit însă nici culegătorii ocazionali, care, prin materialul publicat în presa vremii, au salvat de la dispariţie diferite creaţii din folclorul unor sate.

Alexandru Tuducescu, devenit ulterior prozator şi culegător de folclor cunoscut, publică în anul 1885, în serial, în Tribuna de Sibiu, povestea *Aripa câmpului*, culeasă din Dezna.¹⁹

În anul 1887, Iuliu Ţioldan publică, în Gazeta Poporului din Timişoara, 8 “doine populare din Arăneag”.²⁰

În 1889, apar, în revista Familia din Oradea, *Doine populare de la Păuliş din Comitatul Arad*, culese de Ecaterina Conopan.²¹

În anul 1891, Sever Bocu, viitorul Ministru al Banatului, la acea vreme ziarist, publică în Tribuna de la Sibiu, *Doine populare din Şiştarovăţ*.²²

În sfârşit, folcloristul orădean Nicolae Firu culege mai multe *Doine şi hore populare* şi *Doine ostăşeşti* din Şiria, care sunt publicate, în anii 1901 şi 1902, în Familia.²³

Contribuția șirianului Ioan Slavici la constituirea științei folclorului

Istoria folcloristicii românești îl include, printre întemeietorii științei folclorului, și pe șirianul Ioan Slavici, nu atât datorită materialului popular adunat pentru basmele sale, cât mai ales pentru problemele teoretice, pe care le-a dezbătut în unele din scrierile sale.

O primă încercare de acest fel apare în schița etnografică *Die Rumänen in Ungarn, Siebenbürgen und der Bukovina* (1881). Puțin cunoscută, lucrarea a fost considerată de Bârlea drept „cea dintâi monografie etnografică elaborată la noi.”²⁴

Influențat de concepția epocii, potrivit căreia nimic nu caracterizează mai bine un popor decât creațiile lui spirituale, Slavici ilustrează capitolul despre particularitățile etnice prin speciile folclorice.

În studiul său sunt analizate deopotrivă și limba și literatura populară, portul, dansurile și muzica populară.

Slavici relevă frumusețea bocetelor, consemnează existența cântecului de priveghi, amintește despre cântecele de cumetrie precum și de cântecul ursitelor, atestate acum pentru prima oară.

Descrierea dansurilor este una succintă. Referindu-se la călușari consemnează dispariția acestora în Banat și Crișana.

În sfârșit, considerațiile despre muzică indică în persoana scriitorului un bun cunoscător.

La doi ani după apariția acestei cărți, sub înrâurirea lui Hasdeu, Slavici reia în revista *Educatorul* mai multe articole despre literatura populară.

Alcătuiește chiar întâiul tratat în miniatură de folclor literar, în care așează la început proverbele și zicătorile, ca fiind, prin natura lor, cele mai apropiate de limbă.

Pe lângă aceste scrieri, care îl plasează, cum am menționat deja, printre întemeietorii folcloristicii românești, Ioan Slavici a avut o contribuție importantă și în promovarea

folclorului, în paginile revistei Tribuna din Sibiu, a cărui director a fost vreme de 6 ani (1884-1890).

În sfârșit, deși Slavici n-a urcat niciodată pe Muntele Găina, îl găsim angajat și în discuțiile despre Târgul de la Găina. Sursa informației sale este povestea lui Jókai, de la care preia întocmai imaginea feciorilor, ce urcau pe Găina cu șerparele pline de bani.²⁵

Primele transcrieri fonetice : Teodor Daul și Gheorghe Alexici

Spre finele veacului 19, în cercurile folcloriștilor români din Vechiul Regat se va pune tot mai mult problema modului de consemnare a formei autentice a poeziei populare.

Problema va fi rezolvată odată cu acceptarea notării pronunțiilor dialectale prin adoptarea și adaptarea la limba română a unor semne diacritice luate din scrierile limbilor slave. Una din primele demonstrații de înregistrare a limbii țăranului muntean, efectuată pe cursul superior al Teleajenului, îi aparține lui Gligore Jipescu și ea va fi publicată în 1881. Se inaugurează astfel o metodă nouă, urmată totuși de prea puțini.

Dintre temerarii, care au încercat în lucrările lor o transcriere fonetică a materialului folcloric, doi au activat în ținuturile de vest.

Primul dintre ei este modestul învățător Teodor Daul (1869-?) din Somoșcheș (jud. Arad), care, animat de exemplul lui Alecsandri, a cules poezii populare din părțile Aradului, „precum le-a auzit, fără să modi fice ceva într-însele.”

O parte din materialului adunat (colinde, balade, doine) i-au apărut în perioada 1888-1891 în presa românească: Luminătorul din Timișoara, Gazeta poporului din Timișoara, Foaia ilustrată din Sibiu, Săteanul.

Dintre baladele publicate de Daul în presă menționăm „*Damian*”, „*Marcu seracu*”, „*Căpitanul Petru Codrean*”.

O altă parte din materialul folcloric adunat l-a publicat, în anul 1890, în broșura *Colindi și cântece poporali*, apărută la Arad.

Cărticica cuprinde 39 de poezii: 3 cântece propriu-zise, 3 cântece de stea și 33 de colinde profane și religioase.²⁶

În ciuda grijii de a păstra pronunția fonetică, valoarea culegerii a fost diminuată de lipsa oricărei indicații privind locul de unde au fost culese piesele.

Față de modestul învățător, arădeanul Gheorghe Alexici (1864-1935) a fost poate primul folclorist și cercetător român de anvergură din Ungaria.²⁷

Absolvent al Facultății de Litere și Filozofie din Budapesta, Alexici și-a început cariera didactică la Szolnok și Kassa, pentru ca în 1891, după susținerea doctoratului, să revină la Budapesta, ca profesor de română la Academia de limbi orientale.

Prestigiul de care s-a bucurat în capitala ungară a făcut ca, în 1897, să fie numit „privat docent” și ulterior profesor la Catedra de limba și literatura română a Universității din Budapesta.

Interesul său pentru folclor i-a fost trezit, se pare, de profesorul Alexandru Roman de la universitatea budapestană. La îndemnul acestuia, încă din 1883 a început să adune, în vacanțe, literatură populară din zona natală, pentru a-și întocmi propria colecție.

Așa se face că, în anul 1887, adică la vârsta de 23 de ani, publica deja în ziarul arădean *Alföld* poezii populare românești din „*colecția personală*,” în traducere maghiară. Un an mai târziu a început să publice asemenea traduceri și în *Budapesti Szemle*, în a cărei redacție a ajuns.

Tot în anul 1887 a fost însărcinat de Societatea „*Kisfaludy*” să întreprindă o anchetă folclorică în Banat, Hunedoara și Bihor, împreună cu profesorul Hermann Antal (1851-1926) de la Universitatea din Cluj, cu care era prieten.

Din raportul pe marginea acestei anchete, intitulat *Utazásom az olahok közöt* (Călătoria mea printre români)-

tipărit de Alexici în 1888- aflăm că, în primele zile ale lunii iulie 1887, cei doi au pornit din Arad, însoțiți la început de profesorii Marki și Jancsö , prin satele din județ.

Cercetarea folclorică în zona arădeană a durat două săptămâni. Cu toate că Hermann Antal este menționat în toate actele acestei anchete, se pare că întreaga activitate desfășurată în județul Arad i-a aparținut în exclusivitate lui Alexici, profesorul maghiar fiind, potrivit părerii lui Mușlea din studiul introductiv la cartea lui Alexici, mai mult om de relații, care i-a înlesnit acestuia contactul cu autoritățile din zonă.

Revenind însă la acest raport, Alexici a insistat în el asupra necesității de a nu interveni în textul cules, criticând chiar pe Atanasie Marian Marienescu, pentru că și-a „cores” culegerile sale.

În urma acestei cercetări, în care „nu numai că n-a schimbat cuvintele care trăiesc în limba fiecărei regiuni ci a păstrat și pronunția poporului,” utilizând la transcriere semnele diacritice ale lui Miklosich, în anul 1889, la înființarea Societății Etnografice Maghiare, Alexici a fost numit, împreună cu Moldovan Gergely, raportor pentru secția română.

Dintre articolele publicate, un interes special pentru cercetarea folclorică îl prezintă *Vadroszapör* (Trandafirul sălbatic) - apărut în anul 1897, în revista societății, *Ethnographia*, în serial și, ulterior, în broșură - în care Alexici ia atitudine în chestiunea influențelor reciproce ale folclorului românesc și maghiar.

El considera că există un număr de balade, pe care le-au cunoscut și românii și maghiarii. Dorind să demonstreze sincretismul creației populare și influența folclorului românesc asupra celui maghiar, Alexici a exemplificat creația românească cu o serie de piese culese din județul Arad.

Doi ani mai târziu a tipărit, la Budapesta, primul volum din *Texte din literatura poporană română*, care însuma o muncă de 15 ani. Materialul folcloric provenea din Câmpia Tisei și din zonele învecinate (Banat, județul Arad, Bihorul de câmpie, cu o incursiune mai adâncă pe valea Crișului Alb până la Hălmaگی și Țara Moșilor).

Cu toate că în 1910 promitea tipărirea volumul ui II, acesta va rămâne în manuscris, apărând abia în 1966, postum, sub îngrijirea lui Mușlea.

El conține doine, strigături și cântece de factură cultă, cu circulație în popor.

O parte din piese, auzite de Alexici la Ineu, ne trimite cu gândul la cântecele de lume ale lui Anton Pann, difuzate, cum am văzut deja, prin colportori până aici.

Printre ultimele sale contribuții în domeniu se numără o monografie a comitatului Timiș, *Temes vármegye*, apărută în 1912, în care dă câteva materiale de literatură populară, și cele două volume de povești românești, tipărite în traducere maghiară la Budapesta, la o dată neprecizată, cu titlul *Roman népmesek*.

Articolele sale din presa vremii dezvăluie o concepție dintre cele mai moderne privind folclorul. Era la curent cu ultimele tehnici în domeniu, intenționând chiar, în cazul textelor cântate, să folosească, după cum a mărturisit, un fonograf împrumutat de la Societatea Etnografică Maghiară.

Alexici cunoștea de asemenea atât realizările lui Hasdeu, pe care îl citează, cât și cercetările monografice efectuate în epocă în țările nordice și germanice, sub a căror influență a ajuns să prețuiască și el variantele.

Nulipsesc din preocupările sale nici cercetările comparate, Alexici semnalând diferența dintre epica populară nordică și cea sudică.

De asemenea întrevede în baladele românești un germen slav. De altfel el își depășește precedesorii prin buna cunoaștere a repertoriului slavilor de sud, lucru care îi va permite să indice, la balade și colinde, și variantele sârbe, croate, bulgare.

În sfârșit, prin colecția sa a contribuit la cunoașterea folclorului unor zone, cum este Aradul și Câmpia Tisei, puțin investigate până la el.

Activitatea lui Alexici încheie această primă etapă a cercetărilor etnologice românești din zonă.

Este vorba despre o etapă dificilă, în care teritoriul aparținea statului maghiar, metodologiile erau căutate la Budapesta, iar românii de aici erau pentru cei de dincolo de Carpați, „români din imperiu”.

Pe de altă parte, aproape toate aceste prime culegeri de literatură populară, dincolo de importanța descoperirii folclorului zonal, ca moștenire românească, s-au caracterizat prin diletantism și tatonări metodologice și, indiferent de limba în care au fost scrise, fac azi parte, deopotrivă, din istoria folcloristicii românești și a celei maghiare, figurând în ambele bibliografii.

Noi orientări și deschideri în cercetarea românească în perioada interbelică

Schimbările intervenite prin Tratatul de la Trianon vor marca implicit și cercetările etnologice din fostele comitate ale Ungariei alipite la România.

Folcloriștii și etnografi, care activează în aceste ținuturi își vor schimba perspectiva, începând să încadreze tradițiile locale în marea tradiție românească și totodată să își înscrie propriile studii de folclor sau etnografie în cercetarea etnologică românească.

Alături de deja obișnuita activitate de culegere, care continuă și după 1920, prin munca neobosită a diferiților învățători și dascăli locali, precum Petre Ugliș Delapeșica sau pasionata învățătoare Iulia Precup-Bădâi din Caporal Alexa²⁸, câteva personalități se remarcă în județul Arad, printr-o prestație de excepție.

Activitatea etnografică a istoricului de artă Coriolan Petranu (1893-1945)

Născut în părțile arădene, istoricul de artă Coriolan Petranu și-a desfășurat o parte din cercetări în locurile natale.

Imediat după numirea sa ca inspector general al muzeelor din Transilvania, Petranu a fost preocupat de adunarea unor piese de artă populară românească din județul Arad, pentru o viitoare secție de etnografie.

La cererea sa, în anul 1921, sosește la Arad învățătorul Andrei Orosz din Apahida, cunoscut colecționar, care achiziționează din satele Miniș și Cladova 562 de obiecte, ce vor constitui, alături de fondul vechi maghiar, nucleul viitoarei colecții de etnografie a muzeului din Arad.

În anul 1925 Coriolan Petranu vine el însuși în zonă și vizitează toate cele 55 de biserici de lemn, pe care le fotografiază, le măsoară și le descrie. Materialul este publicat în cartea *Bisericile de lemn din județul Arad* (Sibiu, 1927).

Pentru a le putea încadra, în studiul introductiv, Petranu face un istoric al ținuturilor arădene, semnalând și pictorii care au activat aici. Dar, ce este mai important, compară bisericile românești din județ cu bisericile de lemn din Norvegia, Rusia și Germania de Est, oferindu-ne, pentru prima oară, o perspectivă comparată asupra arhitecturii țărănești românești.

Cu toate că studiile sale se plasează la frontiera dintre istoria artei și etnografie, bibliografia românească îl înregistrează și ca un pionier al etnografiei românești.

Cercetarea muzicală. Etnomuzicologul Caius Lepa (1898-1978)

A doua personalitate, legată, prin funcțiile deținute, de părțile arădene, a fost etnomuzicologul Caius Lepa.

Puțin cunoscut astăzi, Caius Lepa a rămas totuși un nume de referință în etnologia universală, prin teza sa de doctorat

Instrumente muzicale ale indienilor din America de Sud. Studiu istoric, susținută la Musikwiesenschaft din Viena, cu prof. Wilhelm Koppers și Pater Wilhelm Schmidt, unul dintre cei mai mari etnologi al secolului 20.

Lucrarea lui Caius Lepa, o premieră în domeniu, tratează instrumentele din punct de vedere geografic, etnografic și abia apoi muzicologic. Rămasă în manuscris, teza sa de doctorat este și astăzi citată în lume. La noi ea a pus bazele etnomuzicologiei²⁹.

După acest succes, activitatea sa etnomuzicologică însă s-a întrerupt.

În anul 1934 a preluat catedra de geografie a Școlii normale din Arad, pentru ca ulterior să fie numit director.

În anul 1936 a fondat Secția din Arad a Turing-Clubului României, a cărui președinte a fost până la dispariție.

De asemenea a activat în cadrul Despărțământului Arad al Institutului Social Banat-Crișana.

În anul 1946 și-a asumat sarcina organizării Congresului Societății de Geografie.

De-a lungul vieții a îndrumat diferiți cercetători vienezi în anchetele efectuate de aceștia asupra folclorului coregrafic din România.

Târziu, în 1970, l-a însoțit pe etnologul austriac Walter Hirschberg într-o călătorie prin Podgoria Aradului.

În sfârșit, încurajat de foștii săi colegi de la Viena, reia, la 72 de ani, cercetările întrerupte în studenție, însă un incendiu mistuie toate manuscrisele, lăsând în cazul lui Caius Lepa o filă aproape albă.

Preocupările compozitorilor arădeni Sabin Drăgoi și Emil Monția legate de folclorul muzical al zonei

Dacă Caius Lepa a rămas cu preocupările sale într-un plan teoretic, Sabin Drăgoi și Emil Monția se vor situa la polul opus.

Sabin Drăgoi va dedica o parte din preocupările sale

cercetării colindei din acest ținut, publicând o parte din materialul adunat în volumul *303 Colinde*, apărut la Craiova, la Editura Scrisul Românesc. Între acestea se numără și două Colinde de cerb mioritic, una din Lipova și cealaltă din Săvârșin.

La rândul lui, Emil Monția, culege colinzi din zona arădeană a Munților Apuseni, și din Câmpia și Podgoria Aradului, pe care le prelucrează pentru voce și pian. În această culegere rămasă în manuscris, figurează o variantă a colindei *Pe răzor de vie*, auzită de Monția în copilărie de la bătrânul Pușulaică³⁰ și colinda „*Sus în vârful dealului*” culeasă de la Petru Șerban, ambii din Șicula, satul natal a lui Monția.

Cercetarea instituționalizată a zonei

O etapă superioară a cercetărilor în zonă o reprezintă cercetarea instituționalizată, mai precis coordonată de colectivele științifice ale unor institute.

O primă încercare vine dinspre Cluj și ea trebuie pusă în legătură cu înființarea de către Academia Română a Arhivei de Folclor.

Sub oblăduirea lui Sextil Pușcariu, sarcina întocmirii acestei arhive folclorice i-a fost încredințată lui Ion Mușlea.

Ca urmare, în etapa imediat următoare, Mușlea a difuzat câteva apeluri cu îndemnul de a culege folclor, după care a realizat 14 chestionare tematice, pe care le-a distribuit, vreme de 14 ani (1931-1945), corespondenților săi din Transilvania.

Cel mai mult vor lucra pe aceste chestionare diverși învățători, elevi la cursul secundar și studenți.

În felul acesta, până în anul 1948, Mușlea reușește să adune, pentru Arhiva de Folclor, 1244 de „colecții”. Între acestea găsim și câteva culegeri din județul Arad, teritoriu arondat în acea vreme ca zonă de cercetare Clujului.

O asemenea culegere este cea adunată din Podgoria Aradului, în perioada 1941-1943, de învățătoarea Tatiana Gălușcă.

Însă alături de această activitate de organizare a unei arhive transilvănene de folclor, Mușlea a avut și o contribuție personală la cunoașterea unor obiceiuri populare din județul Arad.

Astfel, în studiul său despre *Pomul Raiului*- un teatru popular din repertoriul mineresc din România- sunt integrate și variantele din județul Arad. Mușlea menționează prezența acestui joc popular performat de Crăciun, din casă în casă, în 27 de localități, din toate microzonele județului: Socodor, Mocrea, Ineu, Târnova, Chier, Bocsig, Dezna, Buteni, Bonțești, Hălmagiu, Rănușa, Petriș, Cuvin, Săvârșin, Vărădia de Mureș, Lipova, Chesinț, Birchiș, Valea Mare, Arad, Arad-Bujac, Curtici, Glogovăț, Pâncota, Șiria, Micălaca, Pecica. Reproduce chiar două fotografii, executate în timpul performării, una în 1927, în Cuvin, iar a doua în 1939, în Ineu³¹.

*

A doua inițiativă pornește de la București și ea i se datorează lui Dimitrie Gusti.

Contactele lui Gusti cu această parte de țară datează din anul 1932, când a fost invitat să participe la Adunarea generală de constituire a Institutului Social Banat-Crișana.

În urma acestei vizite, în anul 1933, Despărțământul Arad al Institutului Social Banat-Crișana începe prima campanie de cercetarea, utilizând metoda monografică-sociologică a lui Dimitrie Gusti, la Sâmbăteni.

Potrivit școlii lui Gusti, lucrul trebuia să se desfășoare în colectiv iar materialul adunat trebuia să fie publicat în comun.

Din lipsă de fonduri, ancheta din primul an s-a rezumat la cercetarea cadrului istoric, al celui cosmologic și al gustului popular.

În anul 1934 însă în localitate s-au deplasat 32 de monografiști. Materialul cules de aceștia, însumând în jur de 2000 de fișe, a fost depozitat într-o cameră a Palatului Cultural unde, în fiecare zi de luni, vineri și duminică s-a lucrat la arhivarea lui³².

Succesul acestei campanii l-a determinat pe Gusti să trimită, în anul 1935, o „echipă regală”, formată din studenți. Organizarea campaniei i-a revenit Despărțământului Arad.

În 9 aug. 1935 Gusti a făcut el însuși o vizită la Sâmbăteni și a fost foarte satisfăcut de colaborarea dintre echipa regală și institutul arădean.

Ca urmare în anul 1936 a avut loc o nouă campanie.

Întreaga activitate desfășurată a fost ilustrată în cadrul expoziției de la București organizată de Fundațiile Regale.

Privind lucrurile peste ani, putem spune că cercetarea monografică de la Sâmbăteni a fost de fapt prima anchetă complexă din zonă, în care metoda sociologică s-a întâlnit cu cea etnologică, deschizând o perspectivă nouă demersurilor locale de cercetare a satului românesc.

Cercetările folclorice și etnografice de după 1945

O caracteristică a cercetărilor oficiale din anii de comunism, a fost dirijarea anchetelor exclusiv asupra comunităților românești. Instituțiile abilitate să cerceteze culturile populare respectau în felul acesta linia trasată de partid.

În plus, cel puțin în prima sa perioadă, comunismul ca ideologie oficială nu numai că a cenzurat antologiile folclorice publicate după 1950 dar a și forțat revitalizarea tradiției, prin prezentarea ei în forme grandioase, spectaculare, conform unor scenarii care au alterat-o și adeseori au lipsit-o total de substanță.

În sfârșit, acestei politici i se datorează nașterea mișcării artistice de amatori și apariția folclorului nou.

Cercetările etnologice profesioniste sunt totuși salvate de câteva instituții de specialitate, care și-au desfășurat activitatea strecurându-se printre numeroasele programe, directive și indicații de partid.

Cercul de folclor de la Timișoara

Înființarea, în anul 1956, în cadrul Universității din Timișoara, a cercului de folclor, asigură zonei arădeane, ajunsă, fie și ocazional, în centrul preocupărilor colectivului de profesori și studenți de aici, o valorificare profesională a materialului etnofolcloric.

Începuturile au fost, ca pretutindeni, eroice, însă de la primii profesori, care au învățat să facă teren împreună cu studenții, până la antropologii de azi, tentați de metatexte, cercul de folclor a funcționat de fapt ca un grup de profesioniști.

În anul 1967 a apărut primul număr din Folclorul literar, revista Catedrei de folclor, iar din 1968 au fost organizate, anual, Colocviile de folclor, apoi, din 1969, și Bienalele de film documentar.

Unul dintre rezultatele măsurabile în timp, care ne interesează, este alcătuirea unei Arhive de folclor în cadrul Universității din Timișoara, care include și materialele adunate din județul Arad, și publicarea parțială a acestora.

Anchetele Institutului de Etnografie și Folclor

"Constantin Brăiloiu."

Legăturile Institutului de Etnografie și Folclor din București cu Aradul datează încă de la începuturile sale, din anul 1949, când se numea Institutul de Folclor.

Convinși probabil de etnomuzicologul arădean Ioan T.Florea, asupra căruia vom reveni, institutul bucureștean organizează în iarna anului 1949-1950 la Covăsânț (jud.Arad) o

campanie de cercetări folclorice de două săptămâni, la care vor participa specialiști din toată țara.

Peste 6 ani, la invitația etnomuzicologului Tiberiu Alexandru, același Ioan T.Florea duce la institutul din București, țara lui Lică Șoimoșan din Sâmbăteni, de la care au fost înregistrate, pe benzi de magnetofon, peste 100 de melodii.

O a doua anchetă importantă, condusă de Academia Română prin Institutul de Etnografie și Folclor "Constantin Brăiloiu", în vederea redactării Atlasului etnografic român, a fost desfășurată, în perioada 1979-1980, în 17 localități din județ, de către diferiți cercetători (Paul Drogeanu, Geremina Comănici, Maria Bâtcă, etc.). Rezultatul a fost o mare cantitate de material de teren, arhivat la București și parțial publicat.

*Activitatea etnomuzicologului Ioan T.Florea
(1920-2001)*

Absolvent al Preparandiei din Arad, iar mai târziu al secției de muzicologie a Conservatorului din București, Ioan T Florea a fost el însuși o instituție în zonă.

După un an de activitate (1949) la proaspăt înființatul Institut de Folclor din București, s-a întors în ținuturile natale, unde a început să adune, pe fișe "tip Brăiloiu" și cu magnetofonul, folclor arădean și cel al ținuturilor învecinate.

Rodul muncii sale s-a materializat în anul 1975 într-o primă culegere de 500 melodii de joc, apărută sub titlul *Folclorul muzical din județul Arad*, vol.I. Cuvântul înainte era redactat de Tiberiu Alexandru. Erudiția autorului transformă Addenda de la sfârșitul cărții într- un adevărat studiu, în care ni se dau date despre informatori.

Al doilea volum, intitulat *Scrieri etnomuzicologice*, apare târziu, în anul 1997, și însumează 9 studii.

Ioan T. Florea a încercat în aceste studii să stabilească și contextul etnologic în care au fost create piesele muzicale pe care le-a prezentat, semnificația acestora, frecvența.

După profesorul său Caius Lepa, care de altfel l-a considerat un „fiu spiritual”, Ioan T. Florea a fost cel mai competent etnomuzicolog și folclorist care a activat în părțile arădene.

Alte culegeri individuale

Activitatea individuală de culegere de folclor din zonă a continuat și ea și după 1945, multe dintre materialele adunate fiind publicate de edituri de prestigiu precum Editura Academiei, la care va apărea postum o parte din culegerile lui Gheorghe Alexici, Editura pentru literatură, în care apar în 1968 poeziile și basmele lui Petre Ugliș-Delapeșca sau Editura Minerva.

Un asemenea volum, intitulat Folclor din Transilvania, scos de Editura pentru literatură în 1962, cuprinde, într-un capitol aparte, *Folclor din Țara Zărandului*, adunat începând cu vara anului 1954 până în iarna anului 1959, de doi studenți, Ioan Șerb și Domițian Cesereanu³³, ultimul ajuns, ulterior, pentru o vreme, redactor la editura respectivă.

Culegerea lor din ținutul Zărandului cuprinde doine și cântece de revoltă împotriva nedreptăților sociale, cântece de dragoste și dor, cântece de lume, strigături, balade, colinde, poezii de nuntă, bocete.

Investigația a avut în vedere satele din zona Gurahonț – Sebiș, cele mai multe materiale provenind, potrivit notei editorului, din comuna Avram Iancu cu satul Poiana și din comuna Tisa.

Printre păstrătorii de tradiții cu care au lucrat s-au numărat Betea Traian, Băle Iosif, Băle Rozalia din Avram Iancu, Ioan Negru din Poiana, Roz Maria din Dulcele, Bătă Măriuța, Lupu Toader,

Șerb Gheorghe, Șerb Victor, Țigan Iosana, Vlad Pavel din Pescari, Dămăcuș Iosana din Șoimuș-Buceva, Arăpaș Trifon, Dărău Gheorghe, Roman Nicolae din Tisa, Roz Ioan din Zimbru³⁴.

Peste 10 ani, Editura Minerva scoate o nouă culegere de folclor din zonă. Cartea, datorată unui alt fost preparand, sebișanul Vasile Oarcea, este intitulată *Poezii populare din Țara Zărandului* și însumează 2131 de piese de folclor literar, culese în mai mulți ani, din satele din jurul localităților Hălmagiu, Vârfuri, Gurahonț, Sebiș, Ineu, Târnova –Zărand.

Centru județean de îndrumare a creației populare și artistice de masă Arad

Înființarea la Arad, ca de altfel în toate județele țării, în anul 1968, a unui Centru județean de îndrumare a creației populare și artistice de masă, s-a înscris în mai ampla politică culturală comunistă de utilizare a foclorului, a artei populare și a sentimentului național, ca pârgie ideologică în formarea omului nou.

În ciuda titulaturii și a motivației politice, Centrul județean de îndrumare a creației populare și artistice de masă a fost prima instituție profesionistă din județ, specializată în promovarea tradițiilor populare. A avut sarcina să îndrume creația populară și artistică de masă, să organizeze spectacole populare, expoziții ale artiștilor amatori și să publice creațiile populare din zonă. Din multitudinea de activități desfășurate până în 1990, meritorii rămân Târgurile meșterilor populari și Saloanele națională de artă naivă, ambele organizate anual, în luna mai, cu ocazia „Primăverii arădene”.

Cât privește publicațiile editate de Centru, analizate peste ani, valoarea multora a devenit discutabilă, din perspectivă etnologică, fie datorită melanjului de autentic și „fabricat” pe care îl găsim înserat în ele, fie datorită calității artistice scăzute a creațiilor literare publicate.

Un exemplu la îndemână este volumul *Iancule, dorule* (Arad, 1972), reprezentând o culegere de cântece și povești închinat

Centenarului morții lui Avram Iancu, în care, alături de materialul folcloric autentic, cules prin anii 1939-1945 din ținutul Hălmagiului, au fost înserate și texte prelucrate și chiar poezii noi, dedicate eroului Munților Apuseni de câțiva poeți amatori din județul și orașul Arad.

La fel de discutabile sunt azi și volumele care valorifică folclorul poezilor țărani, inspirat din realitățile socialiste ale județului. Scrise la îndemnul partidului, aceste poezii/cântece au fost încadrate, la vremea respectivă, în lirica populară cu tematică actuală, fiecare județ trebuind să-și aibe proprii creatori de folclor nou.

Dar este la fel de adevărat că instituția a tipărit și cărți de mare valoare profesională, precum culegerile muzicale datorate lui Ioan T.Florea: *Folclor muzical din județul Arad. 500 melodii de joc* (Buc.,1975) sau *Drag mi cântecul și jocul. 150 cântece populare* (Buc.1975)³⁵.

De asemenea, trebuie să mai spunem că, pe lângă spectacolele festive - absolut maligne din perspectiva patrimoniului imaterial- Centrul județean de îndrumare a creației populare și artistice de masă a desfășurat și activități de culegere de folclor, în vederea conservării lui într-o arhivă sonoră.

Meritul constituirii Arhivei de folclor „Flori de câmp” în revine profesorului Teodor Uiuiu, angajat la această instituție în perioada imediat următoare înființării ei. Au lucrat pe fișele de informatori aduse de la Institutul de Etnologie din Cluj-Napoca. La alcătuirea acestei arhive au contribuit mai mulți colaboratori sau colegi (Ioan T.Florea, Slobodan Pasculovici, Nicu Nedelcu, Vitalie Munteanu, Mihai Barna, Pavel Hanc, Viorel Nistor).

O asemenea colaboratoare a fost și învățătoarea Iulia Botici din Zimbru.

Culegerile de folclor ale Iuliei Botici (1913-1984)

Născută în 1913, Iulia Botici se înscrie prin formație și preocupări în șirul folcloriștilor amatori, alături de Petre Ugliș Delapeca, învățătorul din Gurahonț, comună de care aparține satul Zimbru.

Urmând exemplul acestuia, ea adună, în perioada 1971-1977, strigături, bocete, descântece, credințe și practici magice de la 71 de informatori din 28 de sate, de la poalele Munților Apuseni. Printre aceste sate se numără și satul ei, Zimbru. Aici, pe câteva ulițe, a adunat material folcloric aproape din fiecare casă.

Pasiunea de culegător de folclor și-a descoperit-o pe când aduna informații despre portul popular și textilele din gospodărie. Fascinată de bogăția folclorului local, însumând „*datini, produse folclorice magice, povestiri brodate pe marginea acestora sau povestiri și legende pe marginea unor locuri*”, „*i s-a impus imperios- cum singură mărturisește- culegerea*”⁶⁶ lor.

A lucrat fără mijloace de înregistrare sonoră, materialul auzit fiind transcris cu mâna la momentul informării, într-o formulă intermediară, între limba literară și transcrierea fonetică.

Ca orice folclorist amator a scos poeziile rituale din context și de asemenea a fost mai puțin interesată de persoana celui de la care a cules, încât datele despre informatori sunt, uneori, minimale altelei lipsesc, Iulia Botici mulțumindu-se să noteze doar localitatea de unde provine textul.

Culegerile de magie populară le-a prelucrat, repovestit în limbaj literar, singurele părți autentice rămânând formulele rituale rostite de persoanele specializate - „*truditori*” sau descântătoare - în timpul activității magice.

În plus manuscrisul conținând Magia populară are la început și un text introductiv, în care, referindu-se la fenomenul încă viu al magiei în zonă, Iulia Botici, pentru a convinge, menționează câteva persoane din aceste sate, despre care informatorii i-au povesteau că au știut să lucreze cu aceste puteri magice: „*Așa a fost demult*

marele vrăjitor din Tălagi Sirca Irimie, care era chemat și pe la curțile domnești pentru vindecarea bolilor cu ajutorul vrăjilor sale. A fost dus și în Serbia. Meșteră în facerea mânăturilor sau oprirea lor, precum și a unsoilor de dragoste și ură a fost și Iuli a lui Valarist din Dulcele și Căldărișca. Renumită în trude era și Blăgoaie din Zimbru. Prin șoaptă spun unii că ar mai fi și azi, dar tot mai puțini cei care apelează la vrăjitoria lor“.³⁷

*

Ulterior textele au fost organizate tematic iar o parte au fost dactilografiate pe fișele de lucru ale Centrului de creație.

Rezultatul acestei munci s-a materializat în trei dosare, care, după moartea ei, au ajuns în colecția etnografică a muzeului din Arad³⁸.

Fiind vorba despre culegeri făcute de Iulia Botici, în anii 1971-1977, în calitate de colaboratoare a Centrului județean de îndrumare a creației populare și artistice de masă, ele se înscriu virtual în arhiva acestuia, alături de un al patrulea dosar, ce cuprinde informații despre portul popular din zona Gurahonțului, aflat în prezent în proprietatea Centrului Cultural Arad.

Încercând să evaluăm prestația acestei folcloriste amatoare, trebuie să spunem că, chiar în condițiile unei culegeri oarecum diletante, materialul folcloric adunat își păstrează valoarea intrinsecă. El completează o pată albă în repertoriul zonal. La aceasta se adaugă și prestigiul informatorilor utilizați, unii dintre ei, azi dispăruți, dar care, după cum o dovedesc informațiile furnizate, erau la vremea respectivă adevărate tezaure vii.

Folclor de la poalele Munților Apuseni și contextul de performare

Analiza obiceiurilor, a faptelor de cultură tradițională trebuie să aibă în vedere și ceea ce reprezintă ele pentru proprii performeri.

Materialul folcloric adunat din satele de la poalele Munților Apuseni, se înscrie, exceptând magia, în repertoriul poetic al obiceiurilor tradiționale, făcând parte din categoria poeziei rituale, devenită ulterior poezie ceremonială.

Mihai Pop în *Folclorul literar românesc* (Ed.Minerva, București, 1978) considera acest gen de poezie prin excelență sincretică și prin definiție, integrată în contextul ceremonial care o condiționează³⁹.

Prin urmare, interpretarea acestei poezii, care de cele mai multe ori era cântată, avea loc numai în timpul obiceiului, ce o justifică și o motivează.

Potrivit acestui mod de înțelegere, încadrarea contextuală a poeziei de ritual și ceremonial implică, pe de o parte, existența unor corespondențe între poezie și ritual la diferite niveluri (funcție, structură, limbaj expresiv) iar, pe de alta, existența unui sistem de relații între poezie și ceilalți factori ai ritualului, cu posibilitatea de a defini locul pe care îl ocupă în structura acestuia.⁴⁰

Focalizând perspectiva, primele două dosare de culegeri conțin strigături și bocete, adică o poezie a ceremonialurilor de trecere, performate în contextul a două din momentele importante din viața omului, ambele inevitabile însă definitorii în existența individuală, și anume căsătoria și moartea.

Strigăturile de nuntă

Momentul căsătoriei reprezintă o schimbare a statutului relațiilor sociale ale individului, trecerea de la un sistem de relații de familie și de grup la alte relații familiale, cu implicații în comportamentul protegoniștilor, care suportă ei înșiși schimbări fundamentale.

Vedere generală de la poalele Munților Apuseni (2006)

Târgul de la Găina (1929)

Nunta nu este altceva decât complexul de obiceiuri și poezia integrată, care ceremonializează căsătoria. Vorbim despre o structură tradițională determinată funcțional, în care suita poetică ceremonială reprezentată de orații, este completată de numeroase strigături.

La o definiție simplă, strigăturile sunt creații lirice de mică întindere, de obicei catrene, care se rostesc la joc și nuntă, în timpul dansului.

Incluse de unii folcloriști în categoria poeziei satirice, strigăturile rostite în timpul nunții, pe drum sau în timpul petrecerii, au în cadrul ceremonialului de nuntă, o anumită funcție spectaculară, rostirea lor reprezentând, conform obiceiului, o obligativitate pentru participanți.

Față de orații, care datorită funcției lor rituale, nu pot fi rostite decât de anumiți actanți, specializați, desemnați de familie, strigătura, apreciată pentru conținutul ei, menit să distreze dar și să corecteze prin răs moravurile, este publică, îngăduită oricui.

Fiind percepută ca o abilitate a celui ce o rostește, calitatea de bun performer în acest caz este dobândită în funcție de laudele aduse, de hazul pe care îl sârmește versul strigat sau de usturimea aluziilor făcute față de anumiți membrii ai comunității.

Cele 262 de strigături culese din satele de la poalele Munților Apuseni, rostite în grai și împănate de expresii locale, cuprind toate tipurile de strigături prezente în repertoriul nupțial tradițional, de la cele cu o adresabilitate precisă (mire, mireasă, nași) la cele în care accentul se pune pe aprecierea unor calități morale sau fizice sau dimpotrivă pe sancționarea anumitor trăsături și comportamente.

Glumețe dar în același timp usturătoare, strigăturile adunate de Iulia Botici ne dezvăluie indirect universul unor sate, care în plin secol 20 continuau să trăiască conform vechilor rosturi (torsul,

Casă țărănească din lemn. Vidra (2006)

Moț crișan în căruța cu care „drumălește”(2004)

mulsul, mersul la câmp), în care leneșii și bețivi, petrecăreții, iubăreții, știuți de oamenii din sat, erau moralizați public.

Cum în deceniul 7, noua ideologie promova orașul și cultura muncitorească, comunitatea moșilor crișeni, confruntată cu apariția unor valori străine (motocicleta, mașina, etc.), începuse să sancționeze în strigături și alterările produse de oraș în viața cotidiană, de la aspect (femeile cu breton) la comportamentele străine de sat (femeile care fumau și care erau mai interesate de pudră și tergal decât de îndeplinirea îndatoririlor casnice).

Bocetele la morți

Legate de un alt moment de trecere, cel al morții, bocetele fac parte din ceremonialul înmormântării, fiind, la fel, o obligație rituală, care trebuia respectată, indiferent de circumstanțe. A nu boci mortul este un păcat, încât practica bocirii este una generalizată pe tot teritoriul românesc.

Față de cântecele ceremoniale, care sunt performate în momentele cheie ale înmormântării și care au o funcție rituală, bocetele, adică „cântecele născute din durere”, au un caracter spontan, o formă instabilă, iar conținutul lor este adaptat la datele concrete ce privesc defunctul. Cu toate că aceste „personalizări”, implică o anumită improvizație din partea interpretei, acest tip de poezie cântată utilizează totuși, în funcție de gradul de rudenie al defunctului, un anumit schelet (pentru tată, pentru mamă, pentru copil, pentru frate, etc.), transmis în sat de la o bocitoare la alta.

Sunt cântate, așa cum am menționat deja, pe o melodie lentă, exclusiv de femeile din familia mortului, iar această cântare are loc în public, principala funcție fiind și de data aceasta una spectaculară, de a arata comunității cât de mult este regretată moartea rudei decedate. De altfel, potrivit mentalității populare, mortul trebuie plâns cu vorbe și „pentru mort”, altfel va crede că nu a fost iubit de cei care au rămas.

În sfârșit, dincolo de durerea consumată public, aceste cântece văitate reprezintă implicit niște forme mediate de comunicare, în care mortului i se dau indicații precise despre ce trebuie să le spună celorlalți din familie, plecați mai demult, în lumea de dincolo.

În unele locuri se consideră că funcția cântecului ritual trebuie menținută și după momentul înhumării, în perioada următoarelor patruzeci de zile cât durează procesul integrării. Constantin Brăiloiu face de altfel în unul din studiile sale o diferență între „bocirea de pomenire sau rituală” și „bocirea propriu-zisă sau lamentația”. Dacă primul tip este un act ritual, public, și cuprinde și bocetele care însoțesc praznicele de peste an, lamentația trebuie pusă în legătură doar cu necazul ce s-a întâmplat.⁴¹

Bocetele culese de Iulia Botici din mai multe sate vecine se înscriu în schemele generale (după mamă, după tată, după fiică, după fiu, după babă, după unchi, după vărușană, după verișor, la cruce, etc), diferențele între variantele de același tip fiind determinate de capacitatea celei ce „se cântă” de a improviza, și de amănuntele privind defunctul, care au fost introduse.

Descântecele

Față de primele două categorii, poezia descântecelor nu este legată de un anumit ceremonial și nu este condiționată de o anumită ocazie.

Dimpotrivă, practicarea descântecului este determinată de situații individuale, imprevizibile, în care are loc o răsturnare a normalului, sau o agresiune malefică asupra cuiva, funcția poeziei fiind tocmai aceea de a restabili ordinea, de a vindeca, de a readuce bunăstarea în gospodărie sau în familie. Versul rostit este însoțit de

anumite gesturi, întreg demersul având un caracter defensiv, profilactic.

Descânțele culese de învățătoarea din Zimbru sunt cele practicate în mod curent în viața acestor sate, am zice chiar descânțele uzuale: de deochi, de scrântitură și de sperietură, la care se adaugă un descântec de lupare. Unele texte reprezintă doar rudimente de descânțele, datorate uitărilor care au început să marcheze aceste elemente ale patrimoniului imaterial local, odată cu pierderea funcției lor.

Magia populară

Iulia Botici prezintă descânțele ca formă de terapie rituală, în contextul magiei populare, pe care o descoperă funcționând încă în colectivitățile din zonă. Conștientă că se află în fața unui fenomen pe cale de dispariție adună, alături de poezia rituală și explicațiile legate de anumite acțiuni ofensive, malefice (farmece, boboane, mânături), producătoare de stricăciuni dar și remedii, adică practici magice de vindecare, de desfacere, eficiente în fiecare situație.

Referindu-ne la magia performată în aceste sate, activitățile magice, pentru a reuși, trebuiau făcute, conform gândirii țăărănești, într-un timp anume, considerat timp magic.

Timpul magic, în întregul său, este o sumă de timpuri rele, bune, faste, nefaste, care toate la un loc formează calendarul magic.

Acțiunile magice, pentru a fi eficiente se fac într- un *timp anume*, încărcat cu puteri. Apa neîncepută, folosită pentru descântat, era luată până nu răsarea soarele și pe nemâncate. La fel, unele descânțele se spuneau numai după-amiază. Vrăjile de dragoste se făceau în zorii zilei. În schimb, seara, după asfințitul soarelui, când începea timpul rău al nopții, se performau vrăjile vătămătoare. Scoaterea mătrăgunei, pentru vrăjile de dragoste, avea loc în puterea nopții, după un anumit ritual. Tot noaptea luau și bosorcile mana laptelui.

Dintre zilele săptămânii, marțea este considerată zi grea, prin urmare periculoasă. Tot satul știa că era ziua „făcăturilor” și a posturilor negre.

La fel, cum oamenii credeau într-un timp magic, credeau și că există locuri încărcate cu puteri magice: podul casei, apele, morile, etc.

În sfârșit, importantă pentru magia populară este și numerologia. Gesturile, cuvintele magice trebuiau repetate de mai multe ori. Descânțele se repetă în general de 3 ori sau de 9 ori. Valoarea magică a numerelor privește și numărul persoanelor care îndeplineau ritualul magic.

Acțiunile magice culese au fie un caracter individual, când vrăjitorul este plătit de cineva pentru facere sau desfacere, fie sunt săvârșite în folosul comunităților, cum sunt cele de aducere sau oprire a ploilor, de alungare sau oprire a „boholturilor.”

În funcție de tipul de acțiune performată, se folosesc o mare diversitate de obiecte, încărcate cu puteri magice: cuțite, topoare, etc. Când se lucrează cu magia neagră aceste obiecte sunt negre: cârpă neagră, cutie neagră, etc.

Caracterul ocultat al acestei părți din folclor, despre care „nu se vorbește” explică localizarea de către Iulia Botici a materialului adunat extrem de vag: „*strânse din așezările dintre Sebiș și Hălmagiu.*”

*

Privind lucrurile globale, folclorul cules de Iulia Botici din cele 28 de localități ne pune în legătură directă cu lumea conservatoare a moșilor crișeni, care încă se implică în ceremonialurile colective prin strigături, care își cântă public morții familiei prin bocete și care nu ezită să apeleze la inițiați, când rosturile vieții sunt răsturnate, pentru a restabili echilibrul.

Pentru o mai bună înțelegere și utilizare a materialului folcloric publicat, am fost obligați să reorganizăm textele din cele trei manuscrise.

În cazul strigăturilor, de o mare varietate tematică, prezentate de Iulia Botici în ordinea anilor, în care a efectuat culegerile, am considerat util să organizăm materialul pe informatori. În felul acesta am oferit o imagine a potențialul creativ al unor performeri locali.

Bocetele, prezentate de culegătoare aleatoric, le-am organizat tipologic, pentru a putea compara, în cadrul fiecărui tip, variantele locale și creativitatea personală a „cântătoarelor.”

Materialul cuprinzând practici magice/ rituri magice, credințe, l-am ordonat tematic, ca magie terapeutică, magie meteorologică, faceri și desfaceri sau, în funcție de condițiile de performare, pe ciclul sărbătorilor calendaristice, ciclul familial, etc.

În redactare, pentru a nu interveni în corpul manuscriselor, am păstrat forma de transcriere literară, împănată de expresii populare, ale culegătoarei, utilizând însă ortografia actuală. Explicațiile pe care le-am considerat necesare, la capitolul de magie, le-am introdus în paranteză, cu specificarea că ne aparțin. Parantezele fără nici o specificație îi aparțin Iuliei Botici. Singurele omisiuni, reprezentând citate cu caracter general din diverși autori, și unele comentarii ale culegătoarei, le-am operat în cazul magiei populare, din dorința de a focaliza conținutul pe materialul folcloric propriu-zis.

Repertoriul nupțial
Strigături

1.
Cu nana cu poale lungi
Dragu-mi să stau la junci.
Dragu-mi să stau la vaci
Cu nana cu poale largi.

2.
Doamne ajută-ne și nouă
S-aducem nevastă nouă,
Că la vadu dân sus
Bună cursă-am pus
Faină vulpe-am prins.
Vulpe cu mândre mărgel
Șezând la vițele,
Vulpe cu mândrii cercei
Șezând la viței.⁴²

(inf. Petrișor Tilina, n.1923, Avram Iancu
Crâng Tomești nr.54, culese în 1973-1975)

3.
Și auă io măi fată bleașă
Tu n-ai mâneci la cămașă
Ba le ai dar nu le-ai pus
Că-s la maică-ta pe fus.

4.
Ține-te tu soacră mare
Că-ți aduce nora poale,
Poale nouă de bumbac
Să le porți mereu cu drag.

(inf. Negru Iulia, n.1926,
sat A.Iancu, culese în 1973)

Chemători la nuntă din Chereuș

“Ioanu lu Niță”. Chereuș

Alai de nuntă. Chereleş

Steag de nuntă. Iacobini

5.

Draga mea cea jucătoare
Tânăra ești dă picioare
Dară io cu cine joc
Amiroase-a busuioc.

(inf.Neag Nicolae, n.1884, Avram Iancu
Crângu Tomești, nr.42, culeasă în 1977)

6.

Și io joc cu muta me
Bosomeg ta-ram ta-te.

7.

Pădure dragă pădure
Nu mă spune tu la lume
Că vărai o vară-n tine
Cu bădița lângă mine.

(inf.Belc Lenuța, n.1907,
Avram Iancu, nr.59, culese în 1977)

8.

Ce m-o fost și mie drag
Bădița cu chepeneag.

(inf. Tomșa Sabina, n.1933,
Avram Iancu nr.58, culeasă în 1977)

9.

-Nu-ntoarce pă mândra tare
Că-i sărmana fără poale!
-Tu mă lasă mai mereu
Să mă duc să mi le ieu.

10.

Stați feciori și vă uitați,
La poale din șapte lați,
Cum să sucesc pă călcâie
Să vă facă lăcomie.
Lăcomie și nu prea
Că nu-s făcute de ea.
Că pă patru colț dă poale
Două plevuri dă unsoare.
Penele dă pă mânică
Fărina dâ n buturică.

Câte dă la brâu în jos
Făcute pă grâu frumos,
Câte dă la brâu în sus
Acelea-s pă cucuruz.

11.

Dragu-mi fata săracă
Că cu mâna ei să-mbracă.
Cea bogată până o-mbraci.
Vinzi doi boi și patru vaci.

12.

Ce folos fată dă tine
Că măta te-mbracă bine
Și la joc nu te ia nime.
Mergi acasă busurcată
Că n-ai jucat niciodată.

13.

Fercioraș cu lăibăraș
Hai la noi să-ți dau sălaș,

Dar de cină eu Ț-oi da
Căstrăveți ca iedera
Și guriță ca mierea.

14.

Tăt așe mi-o zâs bărbatu
Să-i fac izmene cât patu.
Io izmene i-am făcut,
Tântălău le-o pierdut.

15.

Poale albe dă bumbac
Tăt d-acelea mi-o fost drag.

16.

Dă-ți faci drumu pă vale
Io-mi prind primă pă poale,
Iar dă știu că nu ți-i face
Prind-o dracu să o poarce.

17.

Casa bade-i cu holâmbi
Badea-i cu laibăr cu bumbi.
Casa bade-i hulumbată
Badea-i cu cureaua lată.

18.

Badea mneu cela d-aici
Poartă cizme nu opinci
Și colop cu trimurici.
Poartă cizme vicsuite
Și izmene tiglășite,
Nu opincile cârpite.

19.

Hai mândro cu mine-n lume
Să nu ne știe altu nime.
Că frumos te-oi legăna
Ca și vântu iedera.

20.

Cu nevasta cea frumoasă
N-oi țânea junincă grasă.
Când apucă la jucate
Ea uită dă vaci cu lapte.
Când apucă la jucat
Zăuită de țesălat.

(inf. Gurban Vasile, n.1935,
Buceva, culese în 1973,1975)

21.

Io-s nevestă băutoare
D-am șapte perechi dă poale,
Da vecina dă colea
Nici nu mîncă nici nu bea,
Nici n-are poale pă ea.

22.

Nani nu-i tribe vaci cu lapte
Numa papuci cu tocuri –nalte.
Nani nu-i tribe oi la stână
Numa câte-un ceas pă mână.

23.

Frunză verde iegeruță
Am o cârpă cu juruță

Ș-un bade-n ceia uliță.
Io cu cârpa mă-ncelii
Da cu badea nu mă-ntâlnii.

(inf. Lazăr Maria, n.1941,
Buhani nr.1, culese în 1973)

24.
La femeia băutoare
Nu mai vez pânză la soare,
Că o be până-i fuioare.

25.
Mândra me s-o-nbolnăvit
C-o spălat asară on blid
Mândra me zace dă boală
C-o spălat asar-o oală.

26.
Vai sireaca nevasta mea,
Harnică-i sireac dă ea,
Dân vro șasă, șapte lâni,
M-o făcut mănuși pă mâni,
Dântr-o sută dă fuioare
M-o făcut o ștergătoare.

27.
Hop, leliță, poale scurte,
Le-ai întinge și n-ai unge.
Le-ai întinge p-on picior
Celălalt rămâne gol.

28.
La nevasta lăudată
Șade cânepa-n poiată

La fecioru lăudat
Stă fânu ne-adunat.

(Inf. Nicodin Rozalia, n.1922, Brusturi,
Cătunul Nicodinești, culese în 1973)

29.

Mândra me cea harnică
În poale să-mpiedică
Când merge la biserică.

30.

Tăce plugurile ară
La ogor dă primăvară
Mândra pânza o albește
Și pă bagea îl iubește.

31.

Știu io bage că ți dor
Dă mândra cu chefeșinor
Și izlogi pă polcuțe,
Cum nu au alte drăguțe.

(inf.Rus Ana, n.1910,
Cil, culese în 1973)

32.

Câce oasă pă su masă
Tăce-s dă cumătru roasă
Patru zâle n-o mâncat
Da acum s-o săturat.

33.

Vecina dă lângă mine
Nici nu mîncă, nici nu be

Nici n-are poale pă ie.
Io-s muiere băutoare
Și am o părece poale.

34.

Tăt ăștia m-or fost dragi
Cu păpuci și cu nădragi,
Cu nădragi călcați la dungă
Și cu șapca cea rotundă.

35.

Așa-i portu pă la noi
Cu poale și cu spătoi,
Cu poate împăturate
Cum nu îs pă alte sate.

36.

Mă dusei la Maglavid
Să mă lăpăd dă iubit
Da-mi spuse Petrache Lupu
C-a iubi nu-i mare lucru.

(inf.Mureșan Iulia, n.1937 în Cuied,
Bonțești, nr.31, culese în 1973, 1975)

37.

Hai, hui,
Pusăi fata inge vrui
La mijlocu satului
Cu socri mândri, bogați
Tăt cu cisme-ncălțați!

(inf. Ionaș Zorița,
Lunșoara, culeasă în 1973)

38.

Gura me-i păhar dă vin
N-o pot da la câț îmi vin.
Gura me-i păhar dă bere
N-o pot da la câți m-o cere.

39.

Io dăscânt c-așe mi drag
La nime ciudă nu fac
Io dăscânt c-așe mi mie
La nimeni nu fac mânie.

40.

Poți fi mnireasă făloasă
C-ai ajuns în vița noastă.
Vița noastă-i viță aleasă
Ca codru cu frunza deasă,
Vița noastă-i de frunte
Ca codru cu frunze multe.

(inf.Cioban Elena n. 1945,
Minead nr. 1, culese în 1973)

41.

Auziți feciori cu țundră!
Mândră-i lumea cu ce-i mândră,
Mândră-i lumea cu feciori
Ca grădina cu bujori,
Dar mai mândră-i ea cu fete
Ca florile dâן iarbă verde.

42.

Harnică-i mândruța me,
Pune pânza când să pune
Ș-o tese mâncând pă prune.

(inf. Reghina, sat Poiana, culese în 1973)

43.

Umblă două cum dă cum
Să-și facă cenușă-n drum,
Să-și pârluie poalile.
Pârlui-le cum le-o pârli
Albe ca-mele n-or fi,
Nici albe și nici dă spălate,
Nici ca mele-mpăturate
Și n-or fi așe văzute
Nici ca-mele dă plăcute.

44.

Mă dusăi la mândă me
Ș-o gășai cu sumna re
Pă ce bună atunci cârpe.

45.

Dragu mneu bade drăguț
Tăt în gură mă săruți
Da la cisme nu te uiți
La cisme și la țupei
Că-s cârpiți cu drugălei.

(inf.Andraș Verzavia, n.1921,
Păiușeni, nr.141, culese în 1973)

46.

Bine-i stă la cer cu lună
La mireasă cu cunună
Bine-i stă la cer cu ștele
La mireasă cu măргеle.

47.

Frunză verde busuioc
Deie Dumnezo noroc,

Să intre norocu-n casă
La mire și la mireasă.

48.

Pocăi-m-aș pocăi
Poale crețe de n-ar fi
Mergând seara la adunare
Poale crețe-mi ies în cale.

49.

Mândruțo cu conciu lat
Ai tu grijă de bărbat
Iel zâce că me la boi
Da iel vine tăt la noi.

(inf. Dașcău Leontina, n. 1945,
Rădești nr. 111, culese în 1973)

50.

Mândruța are poale crețe
Să le rupă la ospețe.
Să le rupă pă la vaci.
Mândra me cu poale moi
Cum le rupe pă la boi.

51.

Pânza nani cea mai deasă
Îi ca zapții dă la leasă
Pânza nanii cea mai rară
Îi ca zapții dă la scară.

52.

Țâne Doamne tăt așe
Să să țese pânza me

Fără ițe, fără spată
Fără nici on pic dă natră.

(inf. Petrișor Ana, n. 1920,
Vârfurile nr. 1, Cătun Pogita, culese în 1973)

53.

Io cunosc pă mândruța
Pă drum cât o pot vedea
Că-i înaltă subțirea
Cu hane albe pă ia
Cu polcuță îmbrăcată
Cu păpuci negri-ncălțată.

54.

Când îi jocu la cămin
Să vezi fetele cum vin,
Când îi vorba dă săpat
Nu le poți scula dân pat.

55.

Am o mândră ca o cruce
Da la lucru n-o pot duce.
Când îi vremea lucrului
Șade-n fundu birtului
Cu uiaga pă genunce
Și cu păru tras pă frunce.

56.

Mă luai la birt a be
Veni furca-n urma me,
Râșcitoru după ie
-Hai acasă, măi bețoancă,
Cine dracu vrei să-ți toarcă

Că n-ai feleagă pă masă
Nici cămeșe pă bărbat
Nici un lipigeu pă pat,
Numa unu dânt-on lat
Și acela l-ai purtat
Până tăt l-ai sfârcicat.

57.

Mândra dă urātu furcii
Și-o lăsat casa și pruncii
Și-o mărș spre pădurea deasă,
Da furca-n cale-i iasă.
Dă să duce la izvoare
Iaca furca bace-o Doamne.
De se uită-n fundu buții
Iacă și lada cu câlții.

(inf.Bacoș Iulia, n.1887,
Zimbru nr.12, culese în 1973)

58.

La lelița Mărioara
Lucră podul și cămara.
Hanile dă la brâu în sus
Pă litre dă cucuruz.
Poalile cele-mpănate
Pe litre și jumătate.

59.

Lotru-i badea Văsălie
Câte pă lume le știe
Bine-ar fi d-ar mai afla
Cum să țină și coasa.
Bine-ar fi dacă-ar mai ști
Și cum trebe a cosi.

(inf.Borlea Vasile, n.1934, Zimbru,
nr.13, culese în 1973 și 1975)

60.

Mândră dacă-ți pare rău
Că iubesc bărbatu tău
Țâne-ți-l închis în ladă,
Ochii mei să nu-l mai vadă.
Că ochii mei când l-or vedea
Tu bărbat n-oi mai avea.

61.

Daca-i fi mai mărișoară
Ai ave mai multă școală,
Cât o broască în bălțuță
Care face: oache, che
N-are cine ce cu ie.

62.

Mărită-ce durdulină
Nu ședea fată bătrână
Că feciorii s-or însurat
Și pă tine te-or lăsat.

63.

Câte muce, câte sluce
Tăce au bărbați dă frunce.
Numa tu sărac dă cine
N-ai bărbat, numa rușine.

64.

Miile și sucele
Nu mărită slucele
Sucele să fac ușor
Tu iești urâtă tuturor.

65.

Nevasta fără bărbat
Îi ca țarina fără gard,
N-are cine s-o păzască
Nici bărbat ca s-o iubească.

66.

La nevasta văduvă
Tătă lumea-i slobodă,
Și moraru dă la moară
Și dacălu dă la școală.

67.

Uiuiu pă dealu gol
Că mireasa n-are țol,
Că i-o face mirele
Când o tunde câinele.

68.

Miresucă tătă-n flori
Ia-ți gându dă la feciori
Și ți-l pune la bărbat
Căci cu el te-ai cununat.

69.

Măi mireasă, faină aleasă
N-ai nimic pă lângă casă,
Numa cloșca și doi pui
Și altceva nimica nu-i.

70.

Câți dușmani am io aci
Dracu să are cu ii,

Și să are și să grape
Și să-i pună-n cozi dă sape.

71.

Mândră ești, mândră te porți,
Mândră cu poale cu colți.
Mândă ești, mândră te ții,
Mândră cu poale subțiri.

72.

Am o mândră cât o cruce
Și la lucru n-o pot duce.
Dimineața-i roua mare
Și să udă pă picioare.
După amiazăzi se-ncălzește
Mândra me să betejește.
Ieșe afară la ciotoare
Și tușește până moare.

(inf. Bacoș Mărioara, n. 1956,
Valea Mare nr.77, culese în 1974)

73.

Am on bade cât on ied,
Săracu pă holdă-l pierd.
Nu știu ce i-aș da să crească
Țâpa –l-aș la rât să pască.

74.

Mândra me dă mândră mare
Spală rocia-n căldare
Și o uscă pă butuc
Câni o latră ca pă lup.

75.

Mândra me ce pudărită
În grajd n-are nici o vită.
Vitele-s la farmacie
Pă pudăr și alifie.

76.

Mândra cu giulelele
Cică mulge vacile.
Mulge-n oală,
Curge-n poală,
Mâncă mămăliga goală.

77.

Ce te țâni mândră măreață,
Că nu ești ca on ou dă rață.
Că dâן ou ieșe on pui
Da dâן tine nimica nu-i.

78.

Satu nost îi sat cinos
Iară mirile frumos.
Satu nost îi sat micuț
Tătă fata-i cu drăguț.

79.

Mândrile dâן Bibicești⁴³
Își fac pipele dâן iești
Și camişe dâן bostan
Dau cânepa pă duhan
Ele fac poale brodate
Pă clisă și pă bucate.

80.

Meți acasă, mai muieri,
Bată-vă zua dă ieri,
Și-aveți grijă dă găini
Să nu ouă pân vecini.

81.

Și-așa dracu o mai văzut
Iepure mărgând la coasă
Nevastă cu coama-ntoarsă.

82.

Și-așe dracu o mai văzut
Rețe negre pân cotețe,
Fete mari pă la ospete.
Și așe cumătră mare
C-o dus cinstea în căldare.

83.

Dracu să să bizuiască
La gorun cu frunza deasă,
La drăguț că nu te lasă.
La gorun cu frunza rară
La drăguț că nu sa-nsoară.

84.

Dăscântați, baci-vă Doamne!
Ori nu mai puceți dă foame?
Meți acasă și mâncați
Și veniți să dăscântați!

85.

Fă-mă Doamne porșoru
Și mă bagă-n domnișoru

Fă-mă, Doamne, cât căpița
Și mă bagă-n dăscălița.

86.

Crâșmăriță rocie scurtă
Treci valea dă mă sărută.
Trece dracu pă colea
Că să udă rocia mea.

87.

Vacă iești, vacă la iesle
Și iești slută-ntră neveste.

88.

La casa cu șapte fete
Iese mâța pân părete,
Tata lor moare dă sece.
Unde-i vatra focului
Îi culcușu porcului.

89.

Badea meu îi recrutat
Și pă mine m-o lăsat.
M-o lăsat ca tăt să plâng
Și pă alt bade să strâng.

90.

Mândra me dă astă vară
După ouă-i la târg iară.
Nu știu de ce zăbovește,
Poate-n târg ea le clocește.

91.

Ieși afară, hu, hu,
Că ți s-o aprins hornu.
Că de când te-ai măritat
Hornu nu l-ai măturat.

92.

Dragu mi ceru cu ceață
Și fetița albineață.
Dacă Dumnezeu o vre
Albineața o fi a me.

93.

Dragu mi fetița-naltă
Că-mi dă gura peste poartă
Dară ceia mititea
N-ajunge chiar dacă ar vrea
Mă face să merg la ea.

94.

Nici asta n-aș fi crezut
Să mă șiufulească mult
O scovardă și-o-ntorsură
Și un moș cu pipa-n gură.

95.

Hei, șirecii boi cornuți
Cum însoară niște muți,
Iar sirece sucele
Cum mărită slucele.

96.

-Haide fată la ogor!
-Ba mamă, ochii mă dor!

La casa miresei. Chereuș

Primirea miresei la casa mirelui. Chereuș

-Hai copilă la jucat
-Stai mamă c-acuș mă gat.

97.

Nici așa n-am pomenit
Nuntă fără chiuit.
Decât să joc să nu strig
Mai bine îngheț dă frig.

98.

Cine joacă și nu strigă
Are-n gură mămăligă
Și se teme că se-neacă
Dacă o striga oleacă.

99.

Hei, sireci drăguții mei,
Cum râde dracu dă ei.
Popa cu dascălu lui
Ard în fundu iadului.
Io-s la nuntă de-mpărat
Ei în iadu-nflăcărat.

100.

Bată-ce sfântu himbar
Nu-s izmene pă morar,
Nici sare în sărăriță
Nici poale pă morăriță.

(inf. Bibici Florița, n. 1921,
Valea Mare nr.86, culese în 1974)

101.

Joacă Râsu cu Minunea
Că n-o fost dă cându-i lumea.
Joacă Râsu cu Păcala
Că n-o fost dă cându-i țara.

102.

Cucuruz cu rădăcină
Joacă ș-o fată bătrână
Ia uitați la moșcondoi
Cum pisează pe uloi.

103.

Nime n-aibă baiu meu
Că io joc cu cine vreu
Nime n-aibă grija me
Că io joc cu cine- oi vre.

104.

Rupe-te răcezule,
Întoarce-te cotețule!
M-aș întoarce ca on ban,
Nu mă pot dă taraban
M-aș întoarce ca o floare
Nu mă pot dă fund că-i mare.

105.

Doamne ajută-ne-n cias bun,
Unde mergem nu vă spun,
Voi spune dac-om veni,
Dacă bine-om nimeri.

106.

Ce stai mireasă supărată
Ca o pană scuturată
Ori nu ți-i fuioru tors,
Ori nu-i mirele frumos!

107.

Nu fii mireasă supărată
Că fuioru ți l-om toarce,
Pă mire frumos l-om face,

Că l-om unge dân căldare
Și l-om face ca o floare.

108.

Joacă bade pă prinsoare
Și nu-ți bână dă picioare
Să răsune cizmele
Ca la popa clopocile.

109.

Mândruță cu ochi ca ciapa
Ce te uiți cu ii ca iapa,
Fata care alege mult
Să mărită după slut.

110.

Dragu-mi mie la ospăț
Cu oameni dân multe părți.
Dragu-mi la veselie
Cu oameni dă omenie.
Da, haideți să vă dau vinars
Să vă treacă dă năcaz.

111.

Să uită mirile la mine
Că am două uiegi pline
Și nu-i dau și lui să-nchine.
Io vinarsu nu i-oi da
Până nu m-o săruta.

112.

Dragu- mi să stau pă scaun,
Cu badea cu dinți dă aur

Că începe a săruta
Gura numa șecera.

113.

Cui ii ciudă pă mine
Crească-i coada ca la câne
Și urbie până mîine.

114.

Vai Doamne bolând mai îs
Tăt așe am fost dă când îs
Vai Doamne multe mai știu
Și mă mir unde le țân.
Cred că le țân într-o ladă
Și le scot tăce grămadă.

115.

Frunză verde foi dă fân
Zâc fetele că-s bătrân
Mă-nsurai, luai muiere,
Luai mama mumi mele.
Când o vād în ușa șurii
Parcă ar fi mama pădurii
Când iese în capu gol
Fug boiții pân ocol.
Boi-s buni, oile-mi plac,
Dar cu sluta ce mă fac?

116.

Mânce-o focu bușiulică
Cum mîncă frunza de mică
De n-o lasă să crească mare
Să țină umbră pă vale.

117.

Am o mândră jucăușă
Cu gunoiu după ușă
Pune boii la țânjală
Să scoată gunoiu-afară.

118.

Du-te gușă după ușă
Că la masă nu te lasă,
Nevestele celea frumoase.

119.

Știu civi, știu rupturi,
Și pă lume știu trăi.

120.

Dă săracă ce-s săracă
Nici apa nu mă îneacă.
De străină ce-s străină
Nici apa nu mă mână.
Pân-oi trăi fie trai,
Dac-oi muri oi me în rai.

121.

Am on bade cât on țap
Când îl prind în oală-l bag
Și pun pă oală fegeu
Și mă duc inde io vreu.

122.

Azi e luni
Și mâne marț

Me bărbatu la piaț
Ca să-mi cumpere on lanț
Să mă lege dă grumaz
Să mă lege la săgeți
Ca să-i spun drăguții tăți.
Să mă lege și d-on prun
Io pă unu tăt nu-l spun.

123.

Așa-i datina la uspăț
Să joace oamini tăț.

124.

Joacă steagu mă stegar
Nu-l țâne umbră la nari.

125.

Mie-mi vine ca să schip
Dă pă ruda carului
În gura stegarului.

126.

Asta nană nu-i a me
Că-i a celui de cole
Și să uită pă sub clop
Ca să vadă cum o joc
Rău să uită pă sub gene
Bate-l Doamne rău o teme.

127.

Fost-o tata mare drac
Io mi-s mic și mai mă fac
Fost-o tata mare câine
Și m-o-nvățat și pă mine.

128.

Tăt dragă m-o fost lumea
Nu știu cât oi trăi-n ea.

129.

Am un bade albineț
Cu trii rânduri dă ciupeți.

130.

Mândruțo cu casa-n colț
Nu-ți băga ginere moț
Că moțu nu-i dă avere
Numa dă făcut ciubere.

131.

Am on bade nu-i bădiță
Că-i on miez de lubeniță.

132.

Câte neveste pe sate
Tăce-s gioabe dăzlegate.
Numa io dân satu mneu
Nu-s nici gioabă nici pârlău.

(inf. Moț Petrică, n. 1954, Zimbru nr. 17,
culese în 1974, 1975, 1976, 1977)

133.

Ști mândră când ne iubeam
Dânr-on măr ne săturam.
Dânr-on măr și dânr-o pară
Era cândva dânr-o sară.

134.

Frunză verde bob dă linte
Descunună-mă părinte.

Chemători la nuntă din zona
Buteni-Almaș (1931)

Nuntă în zona Buteni-Almaș (1/2 sec.XX)

Tineri de la poalele Munților Apuseni în costume de sărbătoare

Femei tinere din zona Buteni-Almaș, în costume de sărbătoare

Sară ochii dă la tine
N-ai văzut că nu-i dă mine?

(inf. Ienaga Crăciun , n.1919, Dulcele nr.51,
culese în 1974)

135.
Mireasă cununa ta
Mi-o du la maică-ta
Miresuță cu cunună
Făți o țără voie bună.

136.
Miresuță după tine
Nu văzui plângând pă nime
Da după mirile tău
La toate le pare rău.

137.
Ieși afară soacră mare
Că Ț-am dus scârpănătoare
Până ea te-o scârpăna
Șapte ani ți i-o mânca.

(inf. Suci Lenuța ,
Leasa, nr.75, culese în 1975)

138.
Făți tu fină voie bună
Că și finu ș-o făcut
C-o luat pă cine-o vrut.

139.
Nu fii fină supărată
Că și mama o murit
Și pântru-aceea am trăit.

(inf. Aslău Eleonora,
Honțisor, culese în 1975)

140.

Dragu mi mie-a juca
Cu nevasta altuia
Da mie nu-mi place așa
Să joace altu cu ea.

141.

Hai numași numa
Să jucăm pă cumătra
Cumătru să nu știe
Să faca-n casă mânîe.

142.

Doru mneu pă unde zboară
Nu-i nimica să-l doboare
Doru meu pă unde umblă
Nu-i nimica să-l ajungă
Numa mândruța pă luncă.

(inf.Cornea Dumitru,
Lazuri, culese în 1975)

143.

Mă-nsurai să ieu muiere
Luai mama mumi mele
Mă dusăi cu ia la nuntă
Nici țâganiî n-o sărută
Mă dusă-i cu ea afară
Nici țâganiî n-o jucară.

144.

Tata mneu n-avu avere
Badea mă luă-dă plăcere.
Tata meu n-avu iosag
Badea mă luă dă drag.

145.

Am o mândră ca o sută
Da nici aceea nu m-ascultă
Am o mândră ca o floare
Badea după mine moare.

146.

Bădiță din doi bădiți,
Care dâן voi mă iubiți?
Ori cel mic ori cel mai mare
Dintre voi doi fiecare
Da cel mic mândrii ochi are
Ochii lui ajung o țară
Sprâncenele trii hotară.

147.

Vai dă mine rău mă port
Că îs om fără noroc
Dă d-amu nu mă voi coace
Că mai iest fără noroace.
Iest fete bogătoace
Ș-or rămas fără noroace.

148.

Miresuță cu cunună
Ia mai făți tu voie bună
Că mirele și-o făcut
O luat pă cine-o vrut.
Miresuță cu pene în frunte
Ia-ți gându dă la răgute
Și ți-l pune la bărbat
Că Dumnezo ți l-o dat
Și cu el ti-ai cununat.

149.

Păsărică dâ n ogor
Nu mă blăstăma să mor
Că n-am pă nime cu dor
Că pă cine am avut
O pus fața la pământ.
La pământ cu iarbă verde
Și mai mult nu să mai vede.

150.

Fetele dâ n satu mneu
Duhănesc și țân băgău
Vine dracu dâ n părău
Să-i facă-n pipă băgău,
Vine dracu dă pă rîpă
Să-i pună jaru la pipă.

151.

Câte stele sunt pă lună
Tăte trag a vreme bună
Numa io cu steaua me
Tătaș ninge și-aș ploie.

152.

Foaie verde busuioc.
Omu bun n-are noroc.
Omul bun ce-am fost și eu
Vai de norocul meu.

(inf.Țârca Măriuța, n.1901,
Crâng Gâțăști, sat Poiana, culese în 1975)

153.

Amărâte-s fetele
Că să însoară junele

Numa mie-mi pare bine
Că să face neam cu mine.

154.

Nici aceea nu-i nevastă
Care n-are zamă-n blid
Ș-on drăguț dă la partid.
Cine n-are on fir dă ață
Ș-on drăguț fără mustață.

155.

Ia uitați-vă-n grămadă
La tineri că-s scoși din ladă
Dar degeaba vă uitați
Dacă nu sunteți chemați.

156.

Nici aceea nu-i nevastă
Care-așterne poalele
La toace ciohoalele.
Care ie să pune jos
Pentru fiece mucos.

157.

Fetele dâן satu nost
Să mărită și pă post
Cu mălai fără dă pită.
Numa să fie-nvălită.

158.

Satu nost îi sat micuț
Tată fata-i cu drăguț
Almășu-i on sat mai mare
Nici o fată drăguț n-are.

159.

Frunză verde dă pă dos.
Mirele nost îi frumos
Frunză verde dă pă coastă
Și mireasa îi frumoasă.

160.

Ieși cumetre dâncasă-afară
Nuntași pruncu-ți furară
Furară pana rugului
Din coarnele plugului.

161.

Frunză verde dă stejar
Dulce-i gura la stegar.

(inf.Aslău Rozalia, n.1935,
Zimbru, nr.32, culese în 1975)

162.

Zî și tu!
Zî și tu!
Că doară nu ești mutu!

163.

Nevăstuțe tinerele
Voi mâncați mâncarea rele
Că tăceți cu gurile
Parcă sunteți mutele.

164.

Tăt așe io fac dă ieri
Voie bună-ntră muieri
Tăt așe io fac dă marți
Voie bună-ntră bărbați.

165.

Mai bădiță tu ești câine
Că nici bâta nu te ține
Că d-ai fi on om dă treabă
Te-ar tânea on fir dă iarbă.
Da tu ești on blăstămat
Nu te ține-on par dân gard.
Că ți-e capu pă fâlie
Și mintea pă bolânziie
Nu gândi că ți-o zâc ție
C-așa mi-e năravu mie.

166.

Joacă-mă să fiu jucată
Nu c-asă ră hurducată,
Că io știu juca chiar bine
Până sed io lângă tine.

167.

Ș-așa-amaru o mai văzut
Iepure vara-n cureci
Nană tunsă la ureci
Iepure suit pă punce
Nevastă cu coamă-n frunce.

168.

Nevasta care-i nevastă
Nu-i păcat să se iubească
Și cu mine și cu altul
Numa să n-o știe satul.

169.

Dă plăcintă gura cântă
Dă pogace gura tace
Lasă tacă că nu-mi pasă
Că mi-s tânără frumoasă.
Mi-s tânără la părinți
Ca lumina întră sfinți.

170.

Vai pustie-i ulița
De când s-o dus bădița
Dar acum iară-i frumoasă
C-a venit bădița acasă.

171.

Sus în lună două coarne
De aseară badea tăt doarme
I-oi hori și l-oi trezi
I-oi cânta și l-oi scula.

172.

Scoală bade nu dormi
Că de-aseară-s tăt p-aci
Io mi-s pana penelor
Drăguța feciorilor.

(inf.Dan Sali, n.1908,
Brusturescu, nr. 17, culese în 1975 și 1976)

173.

Ține-te tu soacră mare
Că-ți aducem noră tare
Să-ți ajute la ciubăr
Să te scuture dă păr.

174.

Măi mireasă draga me
De ți-o fi soacră-ta re
Mătură casa cu ie.
Dă la ușe pân la masă
Grumazu dân ie să iasă.

175.

Ține-te tu soacră mare
Că-ți aduce nora poale
Poale albe dă bumbac
De-i purta on pui dă drac.

(inf. Nicoară Iulia, n.1923,
Avram Iancu-Tăcășele, nr.283, culese în 1975)

176.

Măicuță când mă măriți
Din casă nu pot ieși
De durerea dinților
De jelea părinților.
De durere de măsele
De jelea măicuții mele.
Că mă dai maică-ntre strini
Strinii cină la lumină
Io suspin pă sub streșină
Strini cină-n sobi la masă
Io suspin umblând prin casă.

177.

Sireacă nana me,
Când îi cină lunecă
Când îi cald să-mpetecă.
Nana me cea făloasă
Nici nu țese nici nu coasă.
Podu-i țese, podu-i coasă
Și ea spune că-i făloasă.

(inf.Dan Rozalia, poreclită Sali, n.1926,
Brusturescu nr.18, culese în 1975)

178.

Ce mai cumătru fălos
Nu ști zice Tatăl nost.

179.

Cumătra-i cu rochie nouă
Și cumătru ține două.
Una vinde pă sifoane
Una dă pă telefoane.

180.

Nevasă cu prunc micuț
Ieși afară la drăguț
Lasă pruncu-n casă-fuge
Iese –afară și să strunge.

(inf.Groza Petru, n.1926,
Leasa, nr.82, culese în 1975)

181.

Miresuță dintre flori
Ia-ți gându dă la feciori
Și ți-l pune la bărbat
Că cu iel ti-ai cununat.

182.

Ține-te tu soacră mare
Că-ți vine măturătoare.

183

Șadă dracu-n sat la voi
Că nu-i bine ca la noi.

(inf.Vasi Minerva, n.1930, Leasa-Crângul
Valea Lesei, nr.108, culese în 1975)

184.

Ce vă uitați după noi
Că nu-i nunta pântru voi.

185.

Măi Ileană, măi Mărie
P-amândouă v-aș iubi
Dacă voi nu v-ați sfădi.

186.

Când omu pleacă la drum
Vrea vinars dă cela bun.

187.

Uiuiu ieguță plină
Tu dăduși cu mine-n cină
Uiuiu ieguță goală
Tu fă bine și mă scoală.

(inf.Groza Saveta, n.1927 în Lazuri,
Crișciorul de Sus, nr.41, culese în 1975)

188.

Bat-o focu nana asta
Bună a făcut papa asta
Nici n-o coată de sărată
Până pute d-afumată.

189.

Cătă rumeneală-n târg
Toată-i la Catrinca-n hârb
Dar când ea să rumenește
Nici dracu n-o îndrăgește.

190.

Hai mândro cu mine-n codru
Să ne iubim până-i modru
Că și-n codru-s păsărele
Și fac dragoste și ele.
Io Doamne de ce n-oi face
Dragoste cu cine-mi place.

191.

Castravete-ncârligat
Mă măritai dup-on gușat

Gușatu vru să mă săruce
Mă lovi cu gușa-n fruncea.

192.

Hop tânjală cu cătușe
Bine-i stă nani cu gușe
Când mă duc cu ie la sapă
Ia în gușă-mi duce apă.

(inf.Surda Valeria, n.1927, Buceava
nr.105, culese în 1975)

193.

Ia vez mamă câinii bat
Intră pețătorii-n sat.
Fă mamă plăcinte noi
Ca să vină și la noi.

194.

Hai mândruțo-n deal la rugi
Să ne măsurăm dă lungi.
Tu să numeri stelele
Io ție măregele.

195.

Dă la nana băătură
Ca să nu mă cate-n gură.

(inf.Costea Iustin. n.1950,
Buceava nr 100, culese în 1975)

196.

M-o făcut mama făcut
Fetele să le sărut
Pă neveste și mai mult.

197.

Io-s ficior dă la Bihor
Cu cuțatu la picior,

Tineri in costume de sărbătoare. Avram Iancu (1959)

Petrecerea de nuntă. Chereluș (1965)

Câte mândre-am avut eu
N-are popa nici birău.

(inf.Hargău Pavel, n.1917,
Leasa-crâng Mărgăiești, culese în 1975)

198.

Naltă-i mândra ca și paru
Mintea-i dusă la amaru.
Naltă-i mândra ca ruda
Mintea i dusă la Iuda.

199.

Cine-și teme muierea
Facă-și gard pă lângă ea
Că și io m-oi face scară
Și mă duc la ea pă sară.

200.

Cine iubește și lasă
N-aibă loc să-și facă casă
Aibă casa cucului
Și hogina vântului
Că și cucu n-are casă
Da nici vântu țară aleasă.

201.

Mă uitai roată la casă
Nu văd oci ca la mireasă
Mă uitai șe și șe
Și la mine-s ca la ie.

202.

Harnică-i mireasa me
Patru lucruri îmi făcea
Mulgea vaca și cânta
Să p... și să c....

203.

Frunză verde gorun des
Io plec tată și te lăs
Și mă duc în casă strină
Și tu tată tăt suspină.

204.

Poți măicuță să suspini
Că Ț-ai dat fecioru-n strini
Că strinul îi ca pinul
Și amar ca și pelinul.

205.

Hei sireacu socru strin
De-ai face apa vin
Nu-i faci pă voie deplin
De-i face apa bere
Strinu mai mult îți cere.
Da sireac tăicuțu meu
De-i fac bine de-i fac rău
Tăt îmi zice puiul meu.

206.

Să te-nvârți ca nuca-n ciur
Tăt la socru nu ești bun
Să te-nvârți ca nuca-n troacă
Nu ești bun nici la soacră.

207.

C-așa-i ginerile la socrie
Ca și ruda la cocie
Cocia-o bagă la scuteală
Iar ruda rămâne afară.

(inf.Zimbran Mărioara, n.1930,
Zimbru, culese în 1976)

208.

Frunză verde dă pă coastă
Mă-nsurai să iau nevastă
De e harnică, pogană
Cum să scoală
Coată-n oală
Și nici ocii bine nu-i descige
Până dă cu ii pân blige.

(inf.Lucaci Iosana, n. 1913,
Zimbru, nr.30, culese în 1976)

209.

Mă uitai pă deal cosând
Dădui dă buha venind
C-on păr mare strofocat
Ducându-mi mie dă mâncat
Lapte acru ne-nchegat
Mălai dulce nesărat.

210.

Be birăule și mîncă
Până-ți stă satu pă brîncă.

(inf.Bocoș Alexandru, n.1896,
Zimbru nr.12, culese în 1976)

211.

Până mearsă treaba bine
Dormeau neamurile la mine.
Dar dacă dădui dă rău
Mai vege dracu neam d-a meu.

(inf. Pocșoară George, n.1908,
Zimbru nr.10, culeasă în 1976)

210.

Sa te joc să fii jucată
Butură și oală spartă
Să te sâr să fii sărită
Butură oală cârpită.

213.

Miresuță cu cunună
Mă făcuși cu voie bună.

214.

Frunză verde dă pă coastă
Frumoasă-i mireasa noastă
Frunză verde dă pă dos
Da și mirele-i frumos.

215.

Mândruță bărbatu tău
Pune-l-aș în sat birău
Și pă tine ciuhă-n grău.

216.

Frunză verde dă salată
Ia mai taci gură căscată.
Frunzuță verde dă fag
Io am noră ca și-on steag.

217.

Uită-te tu june bine
Să vezi vântu de cumva vine
Și bate frunzuțele
Și să plâng mândruțele.

218.

Miresuță după tine
Nu văzui plângând pă nime
Dar după mirele tău
Plânge iarba de sub piatră
Și inima dânr-o fată.

219.

Nu te uita mândră lung
Că n-am coarne să te-mpung
Coarne are bădița
Să-ți zdrobească spinarea.

220.

Și-o vândut mândra cocoșu
Să-și cumpere pudăr roșu
Pudăr roșu n-o aflat
Numa negru ș-o luat.

221.

Azi îi luni și mâne-i marți
Me bărbatu la piaț
Să-mi cumpere mie lanț
Să mă lege dă săgeți
Ca să-i spun drăguții tăți.
Poate cumpăra și funii
Tăți drăguții nu i-oi spune.

222.

Așe dracu o mai văzut
Patru roate la căruț
Cumătră fără drăguț.

223.

Nici aceea nu-i nevastă
Care n-are părul creț
Ș-on drăguț pă la județ.
Care n-are gură bună
Ș-on drăguț pă la comună.

224.

Inima me-i ca on.....

Mă face să-mi țân drăguț

Câte unu câte doi

C-așe-i moda pă la noi.

225.

Eu cu pană și cu struț

Muirea cu legănuț

Țâpa-i clopu și pana și-ncepui a legăna.

226.

Cine dracu-o mai văzut

Rețe negre prin cotețe

Fete mari pă la uspețe.

227.

Cine dracu- o mai văzut

Iepure trecând pă punte

Om bătrân și fără minte.

228.

Mireasă dă bună samă

Dai cununa p-o năframă

Că cununa-i foarte grea

Toate grijile-s în ea.

229.

Foaie verde, foi de cimbru

Nu-s drăguțe ca și în Zimbru

Când pe una-i sărutat

Până-i lumea n-ai uitat.

230.

Tânăr fui minte n-avui
Bătrânii și iară nu-i.

231.

Adă Doamne sâmbăta
Să mă duc la Pâncota
Să-mi cumpăr cai și hinteu
Și-o mândră pă placu mneu.

232.

Doamne-ajută în ceas bun
Unde mergem nu vă spun
Până napoi om vini.
Să vedem ce-om dobândi.

233.

Ce te ții mândră așe făloasă
Că nu ești așa frumoasă
De te uiți într-o oglindă
Ai fugi o săptămână.

(inf. Moș Pocșoară Ana, n. 1922,
Zimbru nr. 89, culese în 1976)

234.

Frunză-n prun
Frunză su prun
Am on bade
Și nu-l spun.

235.

Nu mă-ntoarce bade tare
Să mă vadă bărbatu mneu
Că îi pare tare rău.

(inf. Urdași Zeni, n. 1920,
Zimbru nr. 6, culese în 1976)

236.

Femeia fără bărbat
Pă jumate-i împărat
Ea încuie ea dăscuie
Ea bate la garduri cuie.

237.

Femeia fără bărbat
Ca țarina fără gard.

(inf.Păsărilă Iulia, n.1909,
Zimbru, nr. 164, culese în 1976)

238.

Câte flori pă coastă-nflor
Tăce-mi zic să mă-nsor
Numa mândru bujorel
Zâce să mai stau junel.

239.

Îmi stă bine însurat
Ca la bujor încitat
Și-mi stă bine cu nevastă
Ca la rug mându-n fereastră.

240.

Câce flori pă coastă am pus
Tăce bine că s-or prins
Câce-am pus de cătră seară
Tăce bine să uscară.

241.

Vai bădiță satu-i plin
Că noi bine ne lovim
Fie bine fie rău
Tu ești tăt pă olacu mneu.

242.

Badea meu cel dalbineț
Ce te ții așa măreț
Că și io îs dalbineață
Și nu mă țin așa măreață.

243.

Badea iese la portiță
Gata ca o păuniță
Când vântul băce
Ocii și gura-i râde
Când îi bate vântu-n față
Umple lumea dă dulceață.

244.

Cine trece pă cetrar
Badea meu cel general
Cu gura pahar cleștar
Cu păru mătasă verde
Rău m-oi teme că l-oi pierde
Că l-am pierdut odată
Și l-am găsit la altă fată.

245.

Mândra me mândru te porți
Cu poale albe cu colți
Mândra me mândru te ții
Cu poale albe subțiri.

246.

Muierea fără bărbat
Ca țarina fără gard.
Bărbatu fără muiere
Ca gardu fără nuiere.

247.

Mă dusă-i luna la târg
Să văd boii cum să vând.
Vacile cum să plătesc
Mândrele cum să iubesc.

248.

Mărsă-i de l-o șatră-n cle
Iacă și mândruța me.
Cu trii patru după ie
Bând în sănătatea me.

249.

Hai,hai io strâgai
De sănătatea dracului
Că-i spargerea capului.

250.

A picat asară-n cină
O găină rozosină
A venit un cocoșel
Ș-a luat-o frumușel
Și o duse în grădină
Vai,săraca ce găină.

(inf.Bacoș Marișca, n.1907,
Valea Mare nr.55, culese în 1977)

251.

Bace-i Doamne pantaloni
Cum îi face pă tăț domni.
Dacă n-ar fi pantalonii
Ar lua dracu toți domnii.

252.

Mândra cea cu mulți drăguți
Pune-o dracu la căruț
Și nu-i pune tărhat mare
Numa nouă măji de sare.
Și nu-i pune tărhat greu
Numa nouă măji dă grău.

253.

Bădiță muriț-ar calul
Să rămâi cu frâuletu
Ca și io cu dorulețu.

(inf.Faur Sida, n.1929,
Chisindia, nr.60, culese în 1977)

254.

Mândruță cu casa-n colț
Ține-ți drăguț dacă poți
Dacă poți și dacă-ți place
Dacă nu silă nu-ți face.
Dacă poți și ai plăcere
Vin la mama de mă cere.

255.

Nevastă cu prunc micuț
Ieși afară la drăguț
Lasă pruncu să mai plângă
Drăguțu să te mai strângă.

(inf.Omota Vichentie, Crocna, culese în 1977)

256.

De când mama m-o făcut
Trei mândruțe am avut
Una-n deal și una-n vale

Una pă ulița mare.
Cea din deal s-o măritat
Cea din vale m-o lasat
Cea din ulița cea mare
Mă iubește până moare.

257.

Astă vară la săpat
Șapte fete-am sărutat
De-ar mai fi ținut săpatu
Aș fi sărutat tot satu.

258.

Tot așa mă bate gându
Să-mi vând casa și pământu
Să-mi cumpăr on avion
Și drăguță cu breton
Să-mi cumpăr motocicletă
Și drăguță cu poșetă.

(inf. Ștefan, Crocna, culese în 1977)

***

259.

Bine-i stă nani gătată
Cu rocie dă la șatră
Dar mai bine ei i-ar sta
D-ar fi făcută de ea.

260.

Pentru pudăr ca făina
A vândut mândra găina,
Pentru pudăr dă cel roșu
Și-a vândut mândra cocoșul.
Nu știu dracu cum le-o pus

Că pă nas nu s-o ajuns
Și-o rămas cu nasul gol
Ca și mucea la topor.

261.

Uiuiu, bună era
Ea sireaca cânepa,
C-atunci mândrele mele
Să-mpăcau și cu mărgelile,
Astăzi pot să-mi vând și un cal
Nu le satur de tergal.

262.

Nana cu cârpă cu pană
Nu dă gura dă pomană.
Rochia nani cea –mpănată
De șofer îi cumpărată
Și-ar duce-o la uliță
Da ii frică de șoferiță.⁴⁴

Tineri din Chisindia în costume de sărbătoare (1945)

Repertoriul funebru
Bocete

După mamă

1.
Bată-te Dumnezo moarte
Cum veniși tu astă noapte,
Luași floarea cea din prag
Ce ne-a fost nouă mai drag.
Luași floarea din cunună
Pe măicuța mea cea bună.
Plângeți măși, plângeți pereți
Pe maica n-o mai vedeți
Mă rog maică de iertare
Că ți-am rupt brațele tale.

(inf. Nicoară Iulia, n.1923,
sat Avram Iancu-Tăcășele, nr. 283, cules în 1975)

2
Fă-mă Doamne ce mi-i face
Fă-mă Doamne on bot dă argint.
Să mă bag pă su pământ.
La măicuța la mormânt.
S-o văd cum putrezește
La mine cum să gândește
Degetele cu inele
Ori doară pieptu cu mărgele.

3.
Ieși măicuță în prag afară
Și mai fă urme-n grăgină

În grăgină și în cină
Puii tăi când or umbla
Ș-or da dă urma ta
Inima și-or stâmpăra.
În urma ta să pună pană
O pană de barșoneu
Ca să știi că-i puiu tău
Pănuțe de bărșonei
Ca să știi că-s puii tăi.
Ieși dragă maicuță în prag
S-auzi vacile cum rag
Și vițaii cum rânjesc
Puii tăi cum te jelesc.
Că trii zăle ce-ai murit
Puii tăi te-or străjuit
N-or cinat nici n-or prânzit.
Ieși dragă până-n grăgină
Că grăgina-i plină dă flori
Și dă frați și dă surori
Grăgina-i plină dă pene
Dă veri și dă vărșene.
Spune tu la crâșnicu
Să tragă clopotu tare
Să răsune gealurile
Să-l audă niamurile
După tăce vadurile
După tăce gealurile.

(inf.Țârca Măriuță, n.1901,
Poiana-crâng Guțești, cules 1975)

4.
Mâncă moarce ce-i mânca
Mâncă mugurii din nuci
Nu maica de la trii prunci.
Mâncă moarce ce-i mânca,

Mâncă muguri de scaiete
Nu maica de la tri fete.

(inf. Gâț Lucreția, n. 1903,
Zimbru nr.83)

5.
Tăce ci plâng măicuța bine,
Da nu te plânge ele ca mine,
Că io-n lume fără cine
Măicuță dragă n-am pă nime.

Că numai pă cine ce-avui
Și pă cine ce perdui.
Draga me, măicuța me
Pă calea ce-ai apucat
De frăținu de-i fi dat
Și de-o fi a te-ntreba:
-Ce mai face sоруța?
Tu să-i spuni maică așa:
Că sunt tare singurea
Că n-am frați și n-am surori
N-am nici fete nici feciori.
Ție maică-ți pare bine
Că tu m-ai avut pă mine.
Da io maică când oi muri
Cu străini m-oi necăji...
Nici soră să mă cicească
Nici fiică să mă jelească

Trageți bourenii mei
Că nu trageți neauă gre,
Că trageți pă maicuța me.
Ia o plecat p-o cale lungă
Ocii mnei să tăt o plângă.

(inf. Gâț Ana, n. 1921,
Zimbru, nr.37, culeasă în 1973)

6.
Scoală maică, scoală dragă,
Și te uită pă obloc
C-amu fac crucița ta
Și zî s-o facă din păr
Că păru când o-nflori
Perele le-oi căpăta
Cu iele m-oi stâmpăra
În loc dă măicuța mne.
Te scoală maică, te scoală
Și mai umblă pân ogreadă
Până trece astă treabă.
Ia-ți măicuță zîua bună
Dă la fiica ta cia bună.
Plânje casă
Plânje masă
Că dă maica sânteți rămasă
Plânge-ce și tu ocol
Că dă maica rămâi gol.

(inf.Zimbran Ana poreclită Mihiț, n.1910,
Zimbru, nr.33, cules în 1973)

7.
Draga me, măicuța me,
Cât pă lume am umblat
Io leacu nu ți-am aflat.

Moarce, moarce nemiloasă
Te băgași la noi în casă.
Și-ai făcut cum ai făcut
Pe maica ai înșelat-o
Până ște ai adormit-o.

Și io ci rog maică pă cine
Ca să faci atâta bine

Să-mi leși mânuțele pă cuptor
Ca să-mi fie d-ajutor.

Și să-mi spuni un cuvânt, două
Cu tăicuța ce-o mai fi
Când la mine s-o răsti.
Că până tu ai trăit
Dacă iel m-o mai sfăgit
Tu maică l-ai molcomit.

Draga me, măicuța me,
Tăt așe tu m-ai rugat
Să umblu să-ți dau gi leac.

Peste leac mamă n-am dat
Și pă cine ce-am scăpat.
Băsama în pământ îi bine
Că cine merge nu mai vine.
Măicuță pă calea ce-ai plecat
Este o rugă și-o fântână
Și on scauăn dă hogină.
Tu pă scaon îi hogini
Și la mine ce-oi gândi,
Că-ți pun cruciță gi păr
Și când păru-o-nflori
Florile or mirosi
Florile or mirosa,
Cu iele m-oi stâmpăra
Că știu că-s măicuța mea.
Draga me,măicuța me,
Draga me,maicuța me.

Draga me, măicuța me,
Uită-ce tu și în dreapta,

Ca să-ți vezi fiuțul tău,
Cum mai plânje după cine
Și nu vorbește nimic cu mine.
Pă mine s-o supărat
Că nu ți-am găsit vrun leac.

(inf.Chiu Rozalia, n.1928,
Zimbru, nr.32, culese în 1973)

8.
Draga me, măicuța me,
Draga me și dulcea me.
Cun măicuță te-ndurași
De pă noi tu ne lăsași.
Pe care te amărăși
De cu noi nu mai vorbeși.

Ține-ce tăicuță bine
Că merge maica la cine
Și-i dă scaun dă hognă
Că-i slăbuță și bătrână.
Să șadă să hoginească
Și dă noi să-ți povestească.
De când tu n-ai mai vinit
Câte rele am petrecut.

(inf.Lucaci Iosana, n.1913,
Zimbru, nr.30, cules în 1973)

9.
Tătă lurnea-i dânr-on neam
Numa io pă nime n-am.
Tătă lumea-i dânr-o viță
Și are de-a lui sămânță.
Tăt mă duc și iară vin
Inima nu mi-e deplin.
Tăt mă duc și iară-ntorc
Inima nu mi-e la loc,
Când la cine m-am băgat

Tu cu vorba m-ai luat.
-Taci Anuță nu mai plânge
Că mulce-n lume-s năcăjâce
Și mulce-s nenorocice,
Când la cine m-oi băga
Cu vorba cine m-o lua?
Fii inimă răbdătoare
Ca pământu sub picioare
Că tăt îl calci și nu-l mai doare.
Rabdă inimă și taci
Ca pământul care-l calci
Inimă supărăcioasă
Ce să-ți dau să fii voioasă.
-De mi-i da bunurile lumii
Io voioasă nu pot fi
Codrului i-ai dat verdeață
Și mie amară viață.
Codrului i-ai dat mugură
Și io să trăiesc singură.

(inf.Horga Anuța, n.1909,
Zimbru, nr. 68, cules în 1973)

10.
Draga me, măicuța me
Doamne cum de te-ndurași
De pe noi tu ne lăsași.
Nu ți-e ție maică jale
De noi, ficuțele tale
C-am rămas noi sângurele
Ori măicuță-n pământ îi bine
Că din iel nimeni nu vine.
Auă io și maica mea
Nu pleca, nu ne lăsa

(inf.Mihiț Iosana, n.1918,
Zimbru, nr. 33, cules 1973)

11.

Draga me, măicuța me,
M-ai lăsat pă brânci străine
Și te-ai dus tu de la mine.
Maică, brânca strinului
Îi brâncuța spinului.
Sara după ce-am șinat
Multă sfadă am căpătat.

(inf.Horga Alexandru,
Zimbru, cules în 1973)

12.

Draga me, maicuța me
Bună-ai fost că m-ai crescut
Da te-ai dus și nu te-am văzut.
Dar amu să te pot face
Să te mai văd odată
Draga me, maicuța me.
Și te-ai dus la frați și la nepoți
Și la maica ta cea dulce
De-acolo nu te mai pot aduce.
Că de-acolo de te-aș mai duce
Să te văd numai odată
M-aș stâmpăra pă viața toată
Draga me, măicuța me.
Te-ai dus la a ta maică scumpă
Ca să mai vorbești cu ea,
Și să-i spui și de nepoți.
Care or mai rămas urmași.
Că așa mulți nu Ț-or rămas
Că i-ai strâns tăți pă lângă tine
Ca să fii tu bucuroasă
Și să fii tu cea fâloasă.

Că noi rămânem tăt plângând
Și nu te vedem mai mult,
Draga me, măicuța me.

(inf. Utdași Zeni, n.1920,
Zimbru, nr.6, cules în 8 nov.1976)

13.

Maica me cum putuși fi
Să ne leși pă tăți ași?
Să ne leși tri puișori
Fără pic gi ajiutori.
Să ne leși pă lume strini
Și la noi să nu mai vini.
Inima nu mi-e deplin
Zâua, noaptea-i cu venin
Că ori inge am mărs, trudit
Io maică nu ci-am găsit.
Patruzăci dă ani îi mult
Gi când maică nu ce-am văzut
Că nu stiu maică cum ci-ai gândit
Dă așa gi mult ne-ai părăsit.
Da maică ascultă bine
Acuș și io mărg la cine
Că satu-i gol și n-am pă nime.

(inf.Dan Rozalia poreclită a lu Sali, n.1926,
Brusturescu, nr.18, cules în 1973)

14.

Nu bateți cuiele tare
Că pă mama capu-o doare.

(inf. Borlea Persida, n.1935,
Buteni,nr. 83, cules în august 1975)

15.

Draga me, măicuța me,
În drumu care-ai plecat
Tu pe noi toți ne-ai lasat.
Draga me, măicuța me.
Ieși măicuță să ne vezi
Să ne vezi și să ne crezi
Ieși măicuță din pământ
Să ne vezi la mormânt.
Draga me, măicuța me.
Trageți crâsnici clopotile
Să să strângă neamurile
Dă pă tăte văile
Dă pă tăte dealurile
Draga me, măicuța me.

(inf. Groza Saveta, n.1927 în Lazuri,
Crișciorul de Sus, nr.41, cules în 1975)

16.

Cât iești tu gi liniștită,
Maică dragă și iubită,
Nu ca ieri o cinzuită.
Dacă-n somnu tău ți-i bine,
Pă lume nu știe nime.
Să ne spui nu vrei, nu poți
Că-n somnu ăsta uiți pă tăți.
Auă io măicuță dragă,
Acuși vin boii ca să tragă,
Să să suie pă geal în sus
Pă gealul dă cătră apus
Inge nu-i cinzai și plâns.
Auă io măicuța me,
Auă io crenguța me,
Auă io dragostea me.

(inf.Mihuț Ana, porecla a lui Florea Irini,
n.1938, cules în 1973)

Bătrână în haine negre (1/2 sec.XX)

Înmormântare în satul Joia Mare (1/2 sec.XX)

Biserica de lemn din cimitir. Iercoșeni.

Bătrâni în cimitirul din Iercoșeni (1980). Foto Vitalie Munteanu.

După mamă la cruce

17.

Draga me măicuța me
Trecură șasă săptămâni
De când p-acasă nu mai vini.
De când maică ai plecat
Nu mai vini la ce-ai lăsat.
Te-am strigat în sus și în jos
Din pământ nu ce-ai întors.
De când stai și n-ai vinit
Hanile ți-or mucezât
Tu maică mi le trimite
Că iele tribesc curățite
Trimite maică hăinuțale
Când răsar steluțale
Pe șuierul vântului
Dân fundu pământului
Să ți le spăl cu lacrimile
Să le usc cu dor și jele.

(inf.Raica Cătălina, n.1908,
Bonțești nr. 175, cules în 1973)

La cruce

18.

Ia vin mami Paștile
Nu-ț spăl mami hanile.
Nu le spăl, nu tigluesc,
Numa crucea-ți văruiesc,
Văruiesc și nătăzesc
Tăt cu lacrimi ț-o stropesc.
Cum te poți tu hogini
Când dă puiu tău nu ști

Că iel o crescut și-i mare
Numa mumă-n lume n-are
N-are pă șine strâga,
N-are șine-l alina.
N-are pă șine dori,
N-are șine-l mädări.
Tu te-ai dus drum gepärtat
Pă mine cui m-ai lăsat?
Și cum ce poți hogini
Când dä mine nimic nu ști?
M-ai lăsat neagră pă lume
Să n-am baiu cui îi spune.
Că n-am fece, n-am feciori
Și nici jineri, nici nurori.
Când mă doare inima
Gândești c-am ieșit dân ciatră
Să n-am pă nime niși odată,
Niși la bine, niși la rău
Ca să spun năcazu mneu.

(inf.Hanc Maria, n.1910,
Dulcele, nr.45, cules în 1973)

După tată

19.
Mânce-te amaru moarce
Ce lăsași la noi pă masă,
Mâncași cinstea dä la casă.
Taică tăt așa zăsăși
Că la moarce nu ci leși
Da moarcea s-o făcut domn
Și ce-o-nșelat taică prin somn.
Taică la veșini le porunciși

Să facă casă chilin
Fără uși, fără obloace
D-inge nu ci poți întoarce.

(inf.Zimbran Ana, poreclită Mihiț, n.1910,
Zimbru, nr.33, cules în 1973)

20.
Taica meu și scump mai iești,
Da pă mine cui mă leși?
Că mă leși tu sânguruță
Fără tată și măicuță.
Sângură-s io ca on cuc
Și n-am inge să mă duc.
Taica meu și scump mai iești
Fără cine cum trăiesc?
Tăt strină, tăt năcăjită
Mă lași cu inima friptă
Ce duși ginge nime nu vine
Și mă lași tată pă mine.

(inf.Dan Rozalia, poreclită a lu Sali, n.1926,
Brusturescu nr.18, cules în 1973)

După soț

21.
Dragul meu soțuțul meu.
Ori ție nu ți-o plăcut
De casa ce ai avut
D-ai porunșit la veșini
Să-ți facă casă cilini
Fără uși, fără obloace
Inge nu te poți întoarce.
Aună io și soțul meu
Intingeți dragă brâncuța

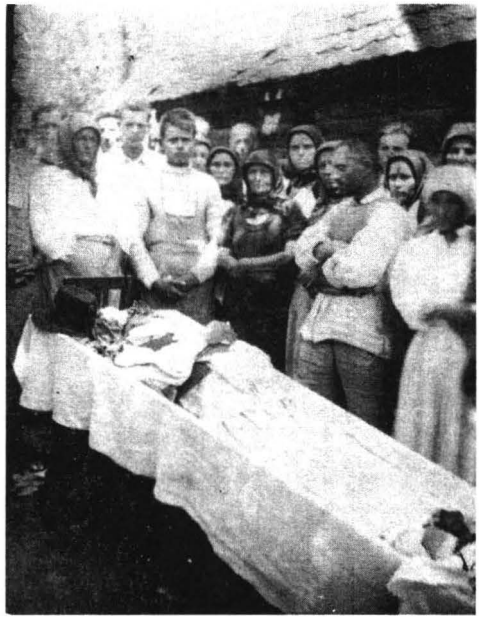
Să-ți dau apă cu olcuța
Te mai scoală într-on cot
Și te uită pă obloc
Să vezi buind neamurile
Dă pă tăce dealurile
Și să strâng tăce sobor
Să te scoată gin ocol.
Auă io și soțul meu

Că moarce inge să pune
Face inima cărbune,
Și moarce inge să lasă
Pune amăreală-n casă.
Basamă-n pământ îi vară
Șine me nu vine iară.
Basamă-n pământ îi bine
Șine me napoi nu vine.
Auă io și soțul meu

Vai Doamne ște tu uitași
Zîua bună nu luași,
Dă la frați, dă la surori
Dă la grăgina cu flori.
Dă la veri și vărușene
Dă la grăgina cu pene.
Auă io și soțul meu

Crucea ta-i ca și o rugă
Poți șede la ia la umbră.
Ieși tu dragă cu mine afară
Să culegem fir gi iarbă
Până trece astă treabă.
Când dragă ți-ai betejit

Despărțire la casa omului (1/2 sec.XX)

Cimitirul din Vidra (2005)

Cimitirul din Avram Iancu (2004)

Cruci de lemn.Măgulea (2004)

La noi nime n-o vinit,
Dară amu când ai murit
Tăce neamurile or buit.
Auă io și soțul meu.

(inf.Tomșa Agrima, n.1905,
Tomești, cules în 1973)

22.

Auzâți voi măi gropari
Să nu puneți pământ greu
Pă cieptuț la soțul mneu
Că nu v-o făcut nici un rău.
El apucă calea șia lungă,
Ș-amu grăbește ca s-ajungă
Inge-nfloare tărâia,
Să nu mai vină cât îi lumea.
Inge-nfloare ciuperiu,
Să nu mai vină câtu-i șieriu.
Auă io și soțul mneu
Intingeți mâna păstă groapă
Să ci iert și tu mă iartă.

(inf.Bacoș Iulia, n.1887,
Zimbru, nr.12., cules în 1973)

23.

Dragul mneu și soțu mneu
Da de ce n-ai fost mai rău
Să mă bați cu zbici dă ață
Să ci pot uita în viață.
Să mă bați cu zbici gi fune
Să ci uit pă stă lume.
Că gi amu am zâle grele
Zâle, noști, cu amar și jele

Și m-oi fașe niș nu șciu
Gi bănat și gi pustiu.

(inf.Borlea Iosana, n.1911,
Zimbru, nr.158, cules în 1973)

După fiu

24.

Cum puceți ședeă pogelee
În atâta chin și jele!
Cum puceți păreți să stați
De numa voi nu lăcrimați!

Au, cum moarcea nu mai vine
Să mă ieie și pă mine,
Că io numai pot ca să trăiesc
D-astăzi numai cinzuiesc.

Dară, Doamne mă gângesc
În ceas rău să nu grăiesc
Bine n-o fi să mă iei
Până cresc pruncașii mei.

Auă io feciorul meu,
Auă io frumosul meu,
Auă io pucerea me
Auă io și fala me.

Cum tu Doamne te-ndurași
Așa mândrețe de-mi luași
Și-așa arsă mă lăsași!

Auă i o feciorul meu
Auă io frumosul meu.

(inf.Moț Florița, n. 1923,
Zimbru, nr.14, cules în 1973)

25.

Auă, Doamne, ficioru meu,
Inge-o fost sfârșitul tău,
Păstă șine, pântră roți
Că tu ne-ngroziși pă tăți.
Nu ți-o fost maică ție jele
Că mă lăsași fără avere
Fără avere și pucere
La bătrânețele mele.
Vină dragă dacă poți
Din jelea asta să mă scoți.
Vino dragă, mai Indrei
Dân cinzai ca să mă iei,
Să mă duci inge tu vrei
Să nu mai rămân pă lume
Gi cinzai și gi rușine.

(inf.Lucaci Floare,
poreclă Bogdăncasă, n.1894, cules 1973)

După feciori

26.

Spune,Doamne, spune, spune.
Ce mare rău făcui pă lume
De așa tare mă șiuntași
Că tăt șe-avui îmi luași!

Inge stau, inge m-oi duce
Pustiu și jele mă cupringe
Că din doi fișori șe-avui
Io rămăsăi a nimănu.

(inf.Lucaci Gafiuța,
poreclită „a Tupului”, cules 1973)

După fetiță

27.

Draga mării Iulușcuță
Draga mării schitișuță
De ce te luă de la mine
Să te facă îngerăș
Ori negrită să mă lași
Draga me, fătuța me
Draga me, fătuța me

Veniși tu numa să mori
Și să mergi în rai cu flori
Nu să crești între surori.
Dumnezeu știe ce face
De te lasă el la moarte
Voia lui n-o poți întoarce
Draga me, fătuța me,
Draga me, fătuța me.

(inf. Țigan Creștina poreclită Iepurișca,
n.1898, Zimbru, nr. 16, cules în 1975)

Se cântă din amărăciune pentru fata bolnavă

28.

Draga me și fiica me
Tă ce-am dus și ce-am întors
Și n-a fost nici-on folos.
La tăce spitalele
Mâncăși tinerețele
Pân la șaisprăzece ani
Fusăși floare întră flori
Plăcută erai la feciori.

La maica ta-n ocol
Fusă-și pană de bujor
La maică-ta-n fereastră
Fusă-și pana cea aleasă.
Acuma la bătrânețe
Când nu-i putere, frumusețe
Nu ești plăcută la nime
Numa năcăjită-n lume.

(inf.Horga Anuța, n.1909,
Zimbru, nr. 68, cules în 1973)

După frate

28.
Dragul meu, fracile mne
Pentru bunul Dumnezeu
Cum putuși a te-ndura
Și pă frați a ne lasa.
Te dusăși la al tău rând
Ne lăsași pă tăți plângând.
Băsamă tu ai uitat
Câce-n viață am îndurat
Rămânând patru copiii
În lume orfani, pustii
Fără tată, fără mamă
Ne băgați de nime-n samă
Sângurei cu grijă mare
Trugind în viață fieșcare.
Și-amu când ne-ar fi mai bine
Să ne despărțim de cine
Auă io, fracile meu,
Auă io și bunu meu.

(inf.Pocșoară Iulia, n. 1906,
Zimbru, nr.10, cules 1973)

Înmormântare. Avram Iancu

A doua zi de Paști. Ridicarea pauselor. Avram Iancu (1972)

29.

Dragu mneu, fratile mneu
Cum șezi și te gândești
Și cu nime nu vorbești.
Fă tu frate atâta bine
De-o-ntreba maica dă mine
Să nu-i spui că mie mi-e rău
Că măicuții-i pică greu.
Tu să-i spui frumos dă mine
Că atunci îi pică bine.
Scoală frate, te uită bine
C-or vinit nepoți la tine
Numa tu fălos mai ești
Că cu mine nu vorbești.

(inf. Inguța Titiana, n. 1893,
sat Zugău, Sebiș, cules 1975)

30.

Frate de ce te-ai supărat
Dragu nost, fratele nost.
De dintre noi tu ai plecat
Dragu nost, fratele nost.
Ai plecat pă drumu lung
Dragu nost, fratele nost.
Și să nu ne vezi mai mult
Dragu nost, fratele nost.

(inf. Groza Saveta, n. 1927 în Lazuri,
Crișciorul de Sus, nr. 41, cules în 1975)

După baba

31.

Ține-ce tu maică bine
Că merge baba la tine
Și ia mă lasă în lume
Sângură să n-am pă nime.
Că pă câți io i-am avut

De mult, Doamne i-am pierdut.
Și maica dă te-o-ntreba
Spune-i babă tu așa:
Că dă când ie m-o lăsat
Multă jale m-o mâncat
Că mă mner cum n-am crăpat.
Da omu d-amărât nu moare
Numa-mbătrânește tare.
Că nici io că n-am murit
Numa rău c-am îmbătrânit.
Și mă rog babă gi cine
Ca să faci atâta bine
Să vii cu mine-n grăjină
Să rupem gin rădăcină
Firuț verge gi trifoi
Să-ntoarcă popa-napoi.
Și mă rog babă gi cine
Să ieși cu mine afară
Să vezi ce cruce-ți gătară.
Că ți-i crucea cât o rugă,
Cruce făcută gin păr
Că păru când o-nflori,
Florile lui or pica
Și noi tăți le-om căpăta,
Cu iele ne-om stâmpăra.
Plânge casă,plânge masă
Că ge baba sânceți rămasă.
Plângeți voi păreți
Că ge baba rămâneți.
Trage boi, trageți tuluci
Că nu trageți lemne dulci
Numa baba ge la prunci.

(inf.Herlău Iosana, n.1908,
Pleșcuța, nr.31, cules în 1973)

După unchi

32.

Unciule șine te-o blăstămat
D-așe moarce Ț-ai aflat,
Sângur ca și vai dă cine
Amărât să n-ai pă nime.
Pruncii la școli ți i-ai dat
Și ei singur ce-or lasat
I-ai dat să trăiască bine
Tu-ai rămas ca vai dă cine.
Că dă când ai bătrânit
Uncioaia ci-o părăsit.
Pruncii sama nu ș-or dat
C-ai fost unciule beceag
Ș-ai murit cu capu-n prag.
Că ieși pă moarce n-or găngit
De la găzdușagu strânguit,
Amu la vreme dă-ngropat
Iuce tăți s-or adunat.

Trageți boi, trageți voi dragi,
Că nu trageți on om greu,
Că duceți pă unciu mneu.
Îl duceți să-l alinați
Să nu mai fie de necaz.

Nu dați cu pământu tare
Că pă unciu cieptu-l doare.
Că tăt cieptu l-o durut
Și nime nu l-o crezut.

(inf.Hanc Maria, n.1910,
Dulcele, nr.45, cules în 1973)

33.

Dragul meu, unchiul meu
De câte ori aci am vinit
Tăt de-una ai vorbit

Da amu așa fălos ești
Că nu te scoli să mai vărbești.
De-aș fi arsă până-n brău
Nu m-ar ustura mai rău,
Să fiu arsă pă picioare
Nu m-ar ustura mai tare
Coată-ți untiule scaunile
Că Ț-or vinit neamurile
Tu dă tăte Ț-ai făcut
Numa zâle n-ai avut.
Și ce casă Ți-o făcut
Fără uși, fără obloace
Dân ie să nu te poți întoarce.

(inf. Inguța Titiana, n. 1893,
sat Zugău, Sebiș, cules 1975)

După nepot

34.
Scoală nepoace, scoală dragă
Și ne calcă o urmă-n cină
C-ai murit fără lumină.
Noi la urmă i-om pune pană
Pântru mâna ta pogană.

(inf. Zimbran Ana poreclită Mihiț,
n. 1910, Zimbru, nr.33, cules în 1973)

După vărușană

35.
Dragă vărușana me,
Când vine duminica
Spune dragă cine-i vre
Pruncii tăi a-i câștiga

(inf. Gâț Lucreția, n. 1903,
Zimbru nr.83, cules în 1973)

36.

Io venii dragă la tine
Și tu nu vorbești cu mine.
Deschide-ți dragă gura
Și-mi spune dragă tu mie
Ce văzuți pă ceea lume.
Și te uită de-a dreapta
C-acolo șede măicuța.
Și te uită tot mereu
C-acolo șede tatăl meu.
Scoală vărușana mea
Scoală dragă și vorbește
Și lu soțu tău îi pricește.
Tu-i pricește dragă bine
Să nu te uite dragă pă tine.
Scoală dragă într-un cot
Și te uită pă obloc
Cum stau oamnini bocior
Să te ducă dân ocol
Să te ducă-n cimitir
De unde dragă nu mai vini.
Și tu pleci p-o cale lată
Unde n-ai fost nici odată.
Și te duci dragă-n străini
Unde nu cunoști dragă pă nime.
Numai tu pă tatăl tău
Și pă bunul Dumnezeu
Să-așeze sufletul tău
Unde n-o fi locul greu.

(inf. Inguța Titiana, n. 1893,
sat Zugău, Sebiș, cules 1975)

După văr

37.

Dragu mneu și văru mneu
Cum ci luă Dumnezeu
Și la el mei tras gi boi
Nu vorbești nimic cu noi.
Plânje casă, plânje masă
Că gi gazdă sânceți rămasă
Plânjeți și voi dragi păreți
Că gi gazdă rămâneți.

(inf. Bacoș Marișca n. 1903,
Valea Mare, nr.56, cules în 1974)

După cumnată

38.

Draga me, cumnata me
D-astăzi nu ne-om mai vige
Când vinem ași pân sat
Cu glas dulșe m-ai cemat
Că pă când mă-ntorc napoi
Să mă bag și pă la voi.
Amu, Doamne, n-am pă nime
Că ce-avui numa pă cine.
Gi când fracile m-o plecat
Io cu cine m-am stâmpărat.
Amu neagră-s gi bănat
C-amândoi voi m-ați lăsat
Auă io cumnata me
Gi astăz nu ne-om mai vige.

După cumnat

39.

Auă io băciuțu mneu
Nu-ți fu ție dragă greu
Să mă lași cum îi mai rău,
Fără o proptă pă lume
Sângură, să n-am pă nime.
Șazuși baciule-n spital
Dar șazuși tăt în zadar
Că pă când viniși n-apoi
Nu mai poți vorbi cu noi.
Părinții când m-or murit
Pă cine s-or bizuit
Să mă crești, să mă-ngrijești
Tu să mă căsătorești.
Amu io mă rog gi cine
Să le spui la a-noști gi mine
Că gi bine ce mi-i bine
Singură-s și n-am pă nime.
Auă io băciuțu mneu,
Greu-i Doamne, tare greu,
Hane, suflet m-or negrit
Că voi tăți m-ați părăsit.

(inf.Borlea Iosana, n.1911,
Zimbru, nr.158, cules în 1973)

După cuscru

40.

Cuscre dragă tu fi-npăcat
Că puii ți i-ai alinat
Că Oanea mneu când plecă
Puii nu și-i alină

Biserica de lemn. Vidra (2006)

Troia. Vidra (2006)

Îi lăsă slabi,mititei,
Singură să văd gi iei.

(inf.Blaj Eva, n 1928,
Bonțești, nr.76, cules în 1973)

După surată

41.

Scoală tu surată dragă
Scoală-ce și mă întreabă
Dacă io mai aflu-n lume
O surată ca pă cine.

Tu fusăși fată săracă
Ca și mine fără tată.
Noi la bine și la rău
La olaltă-am fost mereu.

Ș-amu nici și cum o fi,
Că n-am cu cine vorbi
Că tu mă lăsași dragă surată
Și te duci în fund la groapă.

Auă io surata me
Că noi nu ne-om mai vege.

Io la cine m-oi gânghi
Cât în lume oi trăi.
Te-oi jeli și suspina
Ol pomană io ț-oi da.

Auă io surata me,
D-astăzi nu te-oi mai vige.

(inf.Pocșoară Iulia, n. 1906,
Zimbru, nr.10, cules 1973)

După o prietenă

42.

Strigă moarcea la fereastră:

-Spovegitu-te-ai nevastă?

-Ba io nu m-am spovegit

C-am avut gând de trăit,

Fetișoara să mi-o cresc

S-ajung s-o căsătoresc.

(inf.Zimbran Ana poreclită Mihiț,
n.1909, Zimbru, nr.33, cules în 1973)

După un prieten

43.

Cântă cucu pă fântână

Pe Ionel pământ adună.

Cântă cucu-n par dă vie

Ionel doarme pă vecie.

(inf. Horga Alexandru, Zimbru, cules 1973)

După un vecin

44.

Scoală-ce tu fătu mneu

Să mai vezi sălașul tău

Scoală-ce ci uită bine

Să-ți vezi veșinii lângă cine,

Lângă cine pă tăți plângând

Că ce-ai cicit pântru mormânt.

(inf.Slev Elena, n.1910, Vârfuri,
crângul Mărculești, cules în 1973)

45.

Inima me îi cărbune
Și n-am cătră cine spune
De-oi spune cătră strini
La veșini le pare bine
C-o vinit răul la mine.
Da n-are ce le păre
Că rău merge precum vre,
Astăzi vine pă la mine,
Mâine șine știe pă la șine.

(inf. Toma Agrima, n.1905,
Tomești, cules în 1973)

Cruce de lemn, Avram Iancu (2004)

Magie populară
Magie terapeutică

Descânțece

Descânțece pentru deochi

Se crede aici (în satele cercetate-n.red.) că o privire puternică asupra unui lucru sau a unei ființe, stârnită de admirație ori uimire (...) ar putea deochea, adică privirea ar putea produce o tulburare în rău în cel privit (amețește, cade, primește dureri în organele care au provocat admirația: ochi, dinți, etc.).

Se mai crede că ochii care deoache repede sunt aceia care au sprâncene bogate, stufoase-îmbinate, sau ochii bastarzilor.

Acești ochi care deoache pot fi: de bărbat, de femeie, de fată.

Pentru a nu se produce deochiul s-a obișnuit și se obișnuiește să se spună „*Nu-i fie de deochi*” și să se scuie în dreapta și în stânga, sau în unele locuri chiar să îi scuie în gură.

Tot pentru a preîntâmpina pocitura prin deochi, femeile leagă o panglicuță roșie ori un fir de ață roșie la ființa sau lucrul despre care au teamă că ar cădea sub privirile aducătoare de rău (leagănul copilului, vârful furcii, la gâtul vițelului sau iedului, mielului. De asemenea se mai pune ceva roșu pe straturi, holde, în pomi). Dacă cu toate aceste prevederi observă că cineva privește prea mult și îi e teamă de deochi se spune în gând următorul text, de trei ori, și scuipă, de fiecare dată, în stânga și în dreapta:

„Ptiu, ptiu inimoi

De șerpoi

La tine-ntre ochioi

*Doamne nu lasa
Să pice pacostea
Și să pocească*

Fătușă noastră”(cocoș, vacă, etc.)⁴⁵

Dacă deochiul s-a produs - cel în cauză se simte rău, amețește, cade - este chemată o femeie din sat care știe descânta.

Acest descântec de deochi se face la fel prin satele cercetate, cu mici deosebiri de la așezările unei văi la alta. Toate folosesc aceleași unelte: cuțit, ulcică, jar.

*Descântec pentru deochi*⁴⁶

Se ia într-o ulcică sau pahar, apă neîncepută. În apa aceasta, neîncepută, se aruncă jarul luat cu vârful cuțitului din foc. Se aruncă jarul în apă scuipând în lături, în timp ce cu cuțitul se face semnul crucii în apă, zicând:

*Doamne tu ajută,
De-o fi de bărbat
Să-i crape pielea
Să-i curgă sângele.*

(Apoi scuipă)

Dacă jăratecul s-a așezat pe fundul ulcicii se zice că deochiul a fost provocat de privirea unui bărbat.

Se ia apoi cu cuțitul al doilea jar și iar se aruncă în apă zicând:

*Doamne tu ajută,
De-o fi de muiere
Să-i pice părul
Să-i curgă sângele.*

(Se scuipă și se face cruce cu cuțitul în apa din ulcică)

Apoi al treilea jar se aruncă în ulcică zicând:

*Doamne tu ajută
De-o fi fată
Să-i crape țâțele*

Să-i curgă sângele.

La fiecare cărbune, când zice descântecul, în apă face cu
cuțitul semnul crucii, apoi, după cei trei cărbuni aruncați, zice:

Doamne sfinte Doamne

Curând ai întrebat

Curând să fie leac.

Prinde apoi ulcica cu o cârpă, din apa aceea se dă
deochetului să bea de 3 ori, se udă cu apă pe la tâmpile, pe la
inimă, iar apa rămasă se aruncă pe mătă sau la țâțâna ușii zicând:

Cum se scutură mătă

Așa să se scuture și boala.

Apoi cuțitul se înfige în pământ.

Descântec pentru deochi din satul Zimbru⁴⁷

Se ia apă în ulcică și se aruncă în ea 3 cărbuni, numindu-i
pe bărbat, femeie și fată și se zice descântecul umblând cu cuțitul
prin apă:

Ieși deochetură

Ieși mânătură

Ieși blestem

Din creierii capului

Din fața obrazului

Din mâini

Din picioare

Din mai

Din rărunți

Din inimă

Din plămâni

Din stomac.

Să rămână pruncul vindecat

Ca argintul cel curat

*Ca grâul vânturat.
Ieși și te du
Unde vaca neagră nu mugește
Cocoș negru nu cântă
Mâț negru nu miaună
Și câine negru nu latră.
Acolo să ai stare
Stare și alinare
Pe veac.
Când aruncă primul cărbune:
De-o fi deocheat
De un bărbat
Crească-i limba
Cât grinda,
Ochii cât obloacele⁴⁸
Pice-i părul de pe cap
Dacă el o deocheat.
Când se aruncă al doilea cărbune:
De-o fi de muiere
Pice-i părul de pe cap
Strujele-se sfârcul țâții
Crape-i pielea dinapoi.
Când se aruncă al treilea cărbune:
De o fi deochetură
De fată curată, necurată
Crească-i ochii cât grinda
Să nu-și mai vadă tinda
Nici cica de din-napoi
Nici să nu mai vină la noi.*

Descântec de deochi din satul Brusturescu⁴⁹

*Ptiu, ptiu
Ieși deochetură
Din fața obrazului*

*Din părul capului
Din toate osuțele
Din toate vânuțele
Te du unde cocoș nu cîntă
Mâță nu miaună
Câine nu latră
Vacă nu mugește
Porc nu guișă.
Prin codrii cei pustii
Fata rămâne curată
De boală vindecată
Ca argintul cel curat
Ca grâul vânturat.*

Descântec de deochi din Poenari

Se ia apă din fântână după amiază. Se ia un cuțit cu verigă galbenă (adică cuișoarele de la mânerul cuțitului să fie galbene). Se mai ia un fir de mătură părăsit, un fir de cimbru. Cimbrul și firul de mătură sunt alături de cuțit. Ia paharul cu apă neîncepută și pleacă cu ea la vatra focului, se scuipă cruciș peste ulcică și cu cuțitul se taie cruciș în apă zicând:

*Doamne ajută
Maică sfântă
Să fugi deochetură
În codrii cei pustii
Unde pasăre nu ciurlică
Cocoș nu cântă
Secure nu taie
Să te duci din ochi
Mâini, picioare.
Din tot trupul lui....*

Așa se zice de 3 ori-încetișor-apoi se ia cu cuțitul un jar și se aruncă în pahar zicând:

Fugi deochetură

Cu cuțitul te tai

Cu mătura te mătur

Și cu cimbru te cimbruiesc.

Și atunci sufli cruciș peste ulcică și cu cuțitul tai cruciș în apă și apoi zici:

Dacă-i deocheat de bărbat

Să-i crape ouăle

Dacă-i de femeie

Să-i crape țâțele⁵⁰

Așa se zice de trei ori, apoi se bea din apă de 3 ori și se pune la încrucișări de căi, iar apa se mai aruncă pe urechile pisicii zicând:

Cum se scutură mâța de apă

Așa să se scuture răul de pe....

Descântec de deochi de pe alte văi

Se ia apă neînceptută și se zice:

Doamne tu ajută

De-o fi deocheat

De oci de bărbat

Să-i crape inima

De-o fi de muiere

Să-i sară ocii.

De-o fi de fată mare

Să-i crape țâțele.

Între timp se aruncă cărbunii în apă și făcând cruce cu cuțitul se zice:

Să iasă deochiturile

Și pociturile

Și duhurile necurate

Să se ducă în codrii cei pustii

*Unde cocoș nu cântă
Păsări nu ciurlică
Secure nu taie,
Vacă neagră nu mugește
Nici mâtă nu miaună.
Acolo să se așeze
Toate durerile,
Toate deocheturile
Toate blestemele
Toată mânăturile.
Să rămână vindecat
Ca grâul vânturat
Ca argintul cel curat
Care Domnul din cer l-a lăsat.*

Așa se zice de 3 ori apoi să dă deochiatului de 3 ori să bea din apă, se udă de 3 ori la inimă și apa ce rămâne se azvârle în pragul de sus al ușii zicând:

*Atâta și nici atâta
Boala să steie
Cât stă apa zvârlită
În pragul de sus al ușii.*

Alte descânțece

Descântec de blestem din satul Zimbru⁵¹

*Să meargă blestemul
În locuri pustii
Unde cocoș nu cântă
Pasăre nu ciurlică
Vacă neagră nu răgește.
Beteagul să rămână curat
Ca grâul vânturat
Ca soarele luminat.*

Descântec de scrântitură din Chisindia⁵²

Doamne Sfinte Doamne

Ajută lui.. X..care-și scrânti piciorul

Trecu podu de aramă

Podul se clătină

Piciorul lui.. X..se scrânti⁵³.

Apoi se leagă scrântitura cu ițe părăsite.

Descântec de sclintitură din Valea Zimbrului

Bolnavul cu piciorul scrântit vine cu un fir de lână albă părăsită, lungă de 1 m. Truditoarea ia lâna și de câte ori spune descântecul face un nod. De 9 ori se descântă. De 9 ori se face câte un nod. Cu firul acela cu 9 noduri se leagă apoi scrântitura. Trei zile se tot face descântecul, făcându-se de 3 ori în fiecare zi după amiază.

Doamne tu ajută,

Maică, maică sfântă

Plecai pe o cale, cărare

Mă întâlnești cu Sfânta Maria Mare

-Ho Ioane,

Unde mergi?

-Plecai și sclântii piciorul

-Plecași, trecuși văi,

Trecuși căi

Trecuși mări

Da io te-ntorc-napoi

Să te vindeci,

Os cu os,

Vână cu vână,

Piele cu piele

Să se vindece cum a fost,

Să rămână vindecat

Ca grâul vânturat

Ca argintul cel curat.

Descântec de spărietură de pe Valea Zimbrului

Se aduce pruncul speriat la descântătoare și 3 pene de găină neagră, 3 fire de mătură părăsită, 3 găinați din coteț. Copilul stă iar truditorea zice:

Plecași și te speriași.

Ieși speriete

Din părete

Copilul să rămână curat

Și vindecat.

Ia o lopată și pune jăratec, găinațul, penele negre, firele de mătură, toate se aprind și cu fumul acela înconjoară copilul. Înainte însă de a înconjura, toate cele arătate mai sus sunt legate și așa se pun în mâna copilului și cu ele dă în perete în timp ce truditorea spune descântecul și după ce se spune de 3 ori dă legătura truditorei care o aprinde și afumă cu ea copilul.

*Descântec de spărietură din satele din jurul Crișului
mai spre Ineu*

Se ia o mătură și când copilul este spălat, culcat și totuși plânge, atunci cu mătura se lovește pereții zicând:

Fugi spăriete

Din perete

Vine vidra de la munte

Și te sărută în frunte.

După ce se lovesc pereții și se spune descântecul, atunci mătura se așează sub leagăn, cu paiele spre cap.

Trude de sperietură din Almaș-Cil

Se fac slujbe cu preotul(a Sf. Vasile, a Duhului Necurat și încă una). După slujbe vine acasă și afumă copilul cu tămâie, grâu de vară și cu bucăți din cele 4 colțuri de masă, luate cruciș.

Descântec de lupare de pe Valea Zimbrului

Se crede că luparea poate fi de mai multe feluri: albă, vânătă, roșie, verde, și de aici veneau și alte nume: lupare, spurc, etc. Pentru înlăturarea acestor boli grozave se făceau următoarele: Se luau pene pierdute prin ogradă de la găină neagră. Se mai lua mucul de la o lumânare cu care se descântă. Se ia lumânarea.

Acest descântec se face de 3 ori-deci în 3 zile. Luni nu se face nici un fel de descântec. Duminica la fel. Marți e ziua cea mai bună pentru descântec, deci acest descântec se face în 3 marți la rând. Bolnavul vine la femeia care descântă. Femeia ia în mână penele și mucul de lumânare. Aprinde lumânarea și cu ea aprinsă începe să descante:

Doamne tu ajută

De-o fi lupare

Din deochetură

De-o fi din pocitură

De-o fi din blăstăm

De-o fi din mânătură

Lupare roșie, albă

Vânătă ori verde

Să meargă în codrii pustii

În corpul omului să n-aibă loc.

Să meargă în pustii

Cu cuvântul meu,

Cu cuvântul lui Dumnezeu,

În pustii să locuiască

În pustii să se hrănească.

*Unde cocoș nu cântă,
Mâț nu miaună,
Vacă neagră nu mugește
Bou negru nu boroiește,
Omul să rămână luminat
Ca grâul vânturat
Ca argintul curat
Care Dumnezeu din cer l-a dat.
De-o fi lupare,
De-o fi bunu,
De-o fi spurcu,
Să iasă din toate măduvițele
Din toate vânuțele
Din toate osuțele
În codrii pustii să meargă
În pietre seci să treacă
Acolo să locuiască
Acolo să se hrănească.*

Așa se zice de 3 ori, se afumă bolnavul cu fumul de la pene, cu penele aprinse se atinge de 3 ori rana, făcând ușurel cercuri mari. Bolnavul trebuie să tragă fumul pe gât. Așa se procedează 3 marți la rând.

Practici magice sau trude cu rol vindecător

Se credea în aceste locuri că, în afară de deochi, oamenii pot fi îmbolnăviți, schimonosiți, de duhurile rele, care „i-au aburit” sau de blăstămurile, în care au căzut. Împotriva acestor stricări s-au făcut trude.

Iată ce spunea o femeie din Chisindia despre un copil:

„Copilul leșina, tremura, și au făcut următoarele trude:

-scuipau la el în gură

-îl acopereau cu o trocuță

-au luat hainele lui și le-au dus la trei holâmburi și le-au jertfit, fiindcă le-au lăsat acolo

-la biserică apoi au dat prescuri și preotul a trecut cu darurile peste copil și pentru el s-au făcut slujbe bisericești cu trei popi (Maslu)”.

Trudă pentru amorțeală

Dacă cuiva îi amorțeau mâinile, atinge picioarele unui mort cu mâinile zicând: „*Amorțeala să treacă cu mortul în groapă.*”

Practici magice de aducerea manei

Trude se fac pentru mana vacilor, oilor, caprelor, holdelor, etc.

Se credea prin aceste sate, că ar fi unele ființe omenești „strigate” pentru a lua mana vitelor. Aceste ființe, în timpul când iau mana, pierd înfățișarea omenească și iau înfățișarea unui animal: câine, pisică, etc. Sub această înfățișare intră noaptea- mai ales în grajdul vitelor- și sug laptele. Măine zi, vaca aceea nu mai are lapte sau are foarte puțin, amestecat cu sânge, ba se poate și îmbolnăvi sau chiar să moară, dacă nu se dă din vreme să se facă trude.

Aceste ființe, numite „*bosorcaie*”, puteau lua și mana holdelor, de aceea împotriva lor sunt multe trude.

Ienaga Crăciun din Dulcele povestea, că a văzut bosorcaie, când era copil cam de 13-14 ani. Bunicul său-bătrânul Căldărișca-mort, era foarte vestit în trude și de aceea și foarte atent asupra vitelor. Din acest motiv dormea în grajd, ca să poată păzi mai bine animalele. Nepotul său povestea, că într-o seară, venind din sat mai târziu, nu a intrat în cameră să nu-i tulbure pe cei ce dormeau, ci a intrat în grajd, să doarmă cu bunicul său Căldărușca, care nici nu auzea bine, deci aproape că nici nu-l simțea când vine.

Intrând în grajd, numai ce vede o cățea, cum sugea pe o vacă. Băiatul strigă : „Ia moșule!” .La strigătul lui câinele stă în 2 labe și se oprește din supt, iar bătrânul, care-l auzise strigând, îi

face semn să tacă. Bătrânul ia furca cea de fier, pe care o avea lângă el și împinge cu ea cățeaua, care pe loc se preface în femeie goală, ce avea un șold rănit de împunsătura furcii-sângerând. Femeia se îndreaptă spre bătrânul Căldărișca și-i zice: „*Mulțumescu-ți Mitrule, că mă scăpași de canon, că mă încruntași.*”

Se credea că aceste ființe, care se nasc să fie și „bosorcăi”, sunt născute pentru a împlini un canon și și lor le este greu. Pot să scape de canon numai când o altă ființă omenească le încruntă cu ceva.

Vacile le lasă să sugă, dar slăbesc, se distrug și pierd laptele, îl ia bosorcaiele. Când se bănuiește despre cineva din sat, că are acest canon să ia laptele, atunci stăpânul vacii trudește în felul următor:

Cheamă un copil de 8-9 ani și înainte de răsăritul soarelui, îl trimite la casa bosorcăi să ia de la tăietorul ei de lemne niște așchii zicând:

„*Io nu iau așchii
Ci laptele Joianii înapoi*”

Așchiile le aduce la stăpânul vacii și cu ele face focul, la care fierbe o căniță din laptele vacii, care a fost atinsă de bosorcaie. Dacă și bosorcaia are vaci cu lapte atunci se trudește așa:

Mulge vaca atinsă de bosorcaie și într-o căniță îl pune la fiert pe focul cu așchii luate de la bosorcaie. Când laptele fierbe în foc, se înroșește o sulă sau un fier și cu el înroșit împunge de trei ori laptele, care fierbe, zicând:

„*Io nu împung laptele,
Ci împung vaca, care ține laptele
De la vaca mea Joiana.*”

Și în timp ce împunge laptele, vaca de la bosorcaie moare.

Așa spune lenaga că a făcut moșul său, Căldărișca, cu una căreia i-ar fi atras atenția spunându-i să-i dea laptele înapoi. Bosorcaia nu a recunoscut că-i vinovată și atunci bătrânul a trudit și vaca a murit chiar în ziua când trudea.

Mai spuneau bătrânii că bosorcăile pot fi prinse când iau mana, dacă stai ascuns în grajd sub o groapă părăsită. Așa nu au putere, să-l vadă pe cel ascuns. Ea vine seara, ori noaptea, sub formă de câine ori pisică, atunci repede o împungi cu furca cea de fier-să o încrunți-și atunci ea pornește sângerând spre casa ei și după dâra de sânge se poate afla, cine-i bosorcaia, din care casă, și totodată își pierde și puterea drăcească.

Practici magice de protecție, pentru spor și sănătate la sărbătorile de peste an

Trude la Iordan

În ziua când umblă preotul cu crucea prin sat - cu Iordanul cum se spune - atunci au rămas în datină trude care se fac pentru legarea pomilor, belșugul gospodăriei. În acest scop, în fiecare casă, masa este aștemută cu fân și otavă, peste care este întinsă o măsăriță frumoasă. Se pune fân pentru ca fânețele, otăvurile să crească și apoi acest fân, otavă se dădea vitelor a doua zi, ca să se înmulțească și să sporească, pe anul care vine.

Peste fața de masă erau așezate: o ulcică ori cart cu apă sfințită, cu un mănunchi de busuioc, o legătură făcută din mlădițe din pomii din grădina casei și mlădițe din alun și corni, aduși de copiii din crânguri. Toate mlădițele erau frumos legate și înfășurate cu un ștergar ales frumos, strâns bine cu o panglică. În mijlocul mănunchiului de mlădițe se aflau două lumânări de ceară. Legarea lumânărilor cu mlădițele se făcea ca pomii să lege, atât cei de pe lângă casă cât și cei din pădure.

Legătura lumânărilor stătea pe masă lângă un colac mare, numit *Șinar*, împletit în așa fel încât are 2 coarne. Alături de acesta mai stăteau pe masă, aliniat frumos, darurile pentru preot și cei care umblă cu Iordanul: fasole, nuci, fuioare, poame, bani, etc.

Șiuralesca

După ce au trecut cu Iordanul prin toate casele din sat, seara, cum se lasă amurgul, copiii unei uliți se adună la o casă, aducând cu ei, în mână sau trecut pe după gât, clopote, troance, zurgălăi. Gazdele casei poartă colacul, *Șinarul*, un altul duce cratița cu jăratec și tămâie. Al treilea poartă legătura cu lumânările iar al patrulea un vas cu apă sfințită și șomoioagul de busuioc.

Astfel pregătiți pornesc toți în șir, cu lumânările aprinse și așa înconjoară casa, olășurile, de 3 ori, afumând și stropind cu apă sfințită.

Când încep înconjuratul, șirul este condus de obicei de cel mai în vârstă din casă, care începe înconjuratul făcând o cruce mare și zicând tare:

„*Doamne tu ajută!*”

La vorbele acestea copiii scuturau clopotele, zurgălăii, troacele și strigau:

„*Șiuralexalex*”

C-o murit Alexa!”

Și iar scuturau clopotele. După ce strigau de 3 ori și scuturau clopotele, bătrânul trecea la cotețe, se apropia, făcea o cruce mare, afuma, stropea cu apă sfințită și zicea:

„*Bună seara lui Iordan*

Găinuțele mele.

Pe anul care vine

Să fiți ouătoare

De huli și vulpi sperietoare.

Doamne tu ajută

Câte huge-n ciur

Atâtea ouă la găini în...”

Aceasta se spune de 3 ori.

Se trecea mai departe la grajdul vitelor, se afuma, stropea, zicând:

„Doamne tu ajută

Porci, vaci și viței.

Să fie ca grâul și pleava

Ele să umple ocreada.

Aceasta se spune de 3 ori.

Se trecea apoi la fereastra casei. Se afumă, se stropește și se întreabă:

„-Aveți pureci?

-Nu (răspunde cineva din casă)

-Aveți stelniți(ploșnițe)?

-Nu

Dă Doamne nici să nu fie

La anul care vine.”

La aceste vorbe ridică Șinarul spre cer, face cu el o cruce apoi stropește cu busuiocul în cele 4 zări, zicând : „Amin!”.

După 3 înconjurări, se intra în casă. În casă, bătrâna așeza bunurile pe masă, apoi lua în mâini un ciur, care sta pregătit și plin cu mere, nuci, alune, îl ridică în mâini, de două ori, iar a treia oară îl zvârlea în grindă, toate se împrăștiau prin casă și atunci copiii dădeau năvală să le culeagă.

După aceea, copiii plecau, care voiau, care nu mai rămâneau la Steaua norocului.

Steaua norocului

Aceasta era o altă trudă, prin care se căuta, în picurii lumânărilor, să se vadă norocul celor din casă, mai ales al copiilor, dacă erau.

Această căutare o făcea tot bătrâna casei.

Lua legătura de lumânări-aprindea lumânările și așa aprinse le apleca peste un blid cu apă sfințită, spunând numele celui căruia dorea să-i vadă steaua norocului. Când apleca lumânările peste apă zicea:

„Doamne tu ajută

Din stropi să se închege

Steaua pruncului să se aleagă.”

Dacă din picurii de ceară în apa rece se încheaga steluță mare însemna că acela va avea noroc mare în viață, dacă se încheagă mai greu și-i mică steluța, înseamnă că norocul aceluia e mai slab.

Sântoderul (Prima sâmbătă după lăsarea secului de Paști)

Credințe legate de Caii lui Sântoader

Se credea, demult, că în săptămâna de Sîntoader umblă caii lui Sântoader, adică niște ființe - feciori și fete - de o frumusețe rară, dar până la brâu sunt doar cu înfățișare omenească, iar de la brâu în jos au corpul de cal. Se credea, că acești feciori frumoși sunt foarte jucăuși, cruzi și căutători de fete. Fetele acelea, se povestea, erau de o frumusețe nemaivăzută pe pământ, iar părul lor era stufos și lung până la călcâie. Toți aveau copite.

Se mai spunea, că acești cai, în cruzimea lor, au stropit cu sânge toate mâncărurile iar oamenii, nemaivând nedospite decât boabele de grâu, la această sărbătoare au mâncat grâu fiert.

Se credea că, înainte cu o săptămână de Sântoader, caii umblă prin sate și vai și amar de fetele pe care le prindeau târziu lucrând, mai ales în nopțile de marți și de vineri. Dacă le prindeau, le jucau până le omorau. Acești cai umblau pe la șezători ascunzându-și cozile și copitele în haine și încălțămuri, pentru a nu fi recunoscuți. Ei călcau în copite pe toți cei, pe care îi prindeau, că nesocotesc această sărbătoare.

Practici magice pentru păr frumos

De Sântoader (patronul cailor- n.n.), fetele fac trude pentru a avea păr lung, stufos, ca și „coada iepelor”. În ajunul sărbătorii ele se duc seara afară și arată chica către lună zicând:

„Sfântă lună nouă

*Cu păr mic m-ai găsit
Cu păr mare să mă lași.”*

Aceasta se spune de 3 ori, face apoi mătâni, apoi retează din vârful cozilor, cam de 3 degete, și părul acela tăiat îl îngroapă la rădăcina unei sălcii, să crească părul mare ca salcia.

Apoi se adunau mai multe fete la o casă și acolo, sculându-se înainte de cântatul cocoșilor, mergeau la grajd, ferindu-se, să nu vadă pisică până ajung la grajd. În grajd, privind cozile cailor, ziceau:

„Toagere, Sântoagere

crește cica fetelor

ca și coada iepelor

La cică un pitac

La fată un colac”

Aceasta se spunea de 3 ori, apoi se reîntorceau în casă, ferindu-se la fel, să nu întâlnească pisică, pentru că atunci coda lor va fi ca și a pisicii, mică. Reîntoarse în casă se spălau pe cap cu apă, în care au pus plante aromate și care se întind: iederă, popâlnic.

În unele sate, ca să nu vadă cineva, din întâmplare, pisică, fetele mergeau până la grajd, legate la ochi, și așa se și reîntorceau.

În satele din jurul Buteniului, fetele se spălau înainte de răsăritul soarelui, ca nu cumva caii lui Sântoader să fie treziți și să le vadă. Dacă le vedeau le rodeau coada.

Lupoi Barița din Chisindia spunea: *„acum au perit caii aceia, nu mai crede nimeni în ei”*.

40 de sfinți(9 martie)

Femeile fac trude, pentru a nu se apropia de sălașuri șerpi, șopârle, broaște, sălbăticiuni. Se ia un hârb, în care pun o zdreanță din cămașă bărbătească, gunoi, scârtoagă părăsită, apoi toate se aprind, să facă fum. Cu ele se înconjoară sălașul, afumându-l peste tot și zicând:

„Doamne tu ajută

Afum sălaşurile

Să nu s-apropie gaginile

Cum le ustură și pute fumul

Așa să le usture și să le pută sălaşurile.

Să nu s-apropie broaște, șerpi, șopârle

Gaginile spurcate, târâtoare

Sălbăticiuni înfiorătoare”

Așa se zice de 3 ori, înconjurându-se, peste tot, și afumând, înainte de răsăritul soarelui. Copiii, care urmează truditorele, sunt atenți să vadă, în ce direcție apucă fumul, pentru că, în acea direcție, pădurea va avea cele mai multe cuiburi de păsărele. Pentru ei era important să știe, fiindcă nu se puteau scâlda, până nu mâncau carne de pasăre de pădure. Aceasta era datina.

Sf. Gheorghe al marhălor (23 aprilie)

Pe marginea acestei credințe (că sunt persoane „strigate”, care iau mana de la animale- n.n.) se trudește în ajunul sărbătorii „Sfântului Gheorghe al marhălor” sau „Sângiorzul marhălor”. Atunci grajdurile se împodobesc, la strașină, cu crenguțe de fag, ce au frunzulița crudă.

Cartul, în care se mulg vacile, este la gură înfășurat cu o coroniță din grâușor galben, pentru ca laptele să fie galben, untos și gras, apoi și cu spini de măcieș, ca să împungă bosorcaiele, când vin la lapte. Se mai pune leuștean, pe lângă rostopască, să n-aibă putere bosorcaia, nici să aburească vaca.

Bătrânii spuneau că leușteanul și rostopasca sunt două buruieni, ce iau puterea drăcească a bosorcăilor, de aceea acestea se pun la gura carturilor.

Cu acest cart, tămâie, apă sfințită, se înconjură la Sângiorz grajdul zicând:

„Leuștean și rotopască

Fă tu Doamne să tot crească

Să rămână mana noastră.”

Aceasta se face dimineața.

Seara, sus pe dealurile din jurul satului, flăcăii din sat, strânși în grupuri de 3-4, aprind focuri și încep, cei din vârful unui deal, să strige către alții, din alt vârf de deal:

„-Aule ,Aule,

grupul strigat răspunde din alt varf de deal

-Ce ți-e ție Paule?

-Ne-o trimis biraiiele

Din toate pâraiele

Să strângem bosorcaiele,

Care iau mana vacilor,

Să le dăm dracilor.

-Care iau mana oilor

Să le dăm zmeilor

Care iau mana caprelor

Să le dăm harapilor!

În iad să le prăjească

Cu ele să isprăvească!”

La strigătele lor, toți ies în uliți și ascultă, numai cele care sunt strigate-bosorcile-să ia mana vitelor ori mana holdelor nu-și află locul în seara aceea și mereu stau ascunse.

Într-un târziu, când vâlvătăile focurilor se micșorează, feciorii dădeau drumul pe deal în jos la roțile decar, înfășurate în șomoioage de paie aprinse.

Trude împotriva secetei

Se credea că toate calamitățile vin asupra pământului din cauza fărâdelegilor celor slabi în credință. De acea trudele trebuiau făcute de copiii ori de femei bătrâne, iertate.

Datina paparudelor

O fetiță goală, sta sub stropii ce cădeau de la roata morii și altele o îmbrăcau în crenguțe de arin, făcând-o paparudă. Când paparuda era gata, adică nu se mai cunoștea cine este, era purtată de alaiul de copii pe ulițele satului, cântând cu toții:

„Dă Doamne să ploaie

Să curgă șiroaie

Pământul să-l moaie

Unde dai cu sapa

Să meargă ca data

Unde dai cu plugu

Să meargă ca vântu.

Ploaie, Doamne, ploaie,

Ploiță curată

De la Domnu dată

Prin ciur strecurată

Unde dai cu sapa

Să meargă ca data,

Unde dai cu plugu

Să meargă ca vântu. ”

Din casă ieșeau femeile cu găleți și carturi cu apă și o aruncau pe paparudă. Paparuda se învârtea iar copiii cântau. Unul poartă coșul, în care strâng darurile: ouă, plăcینți, bani, etc.

Așa cutreieră tot satul. Apoi, în stropii morii, paparuda este dezbrăcată și îmbrăcată cu hainele ei.

Alte trude pentru secetă

O fetiță curată face focul în mijlocul văii.

sau

O bătrână iertată duce o cruce din morminți, care a fost căzută, până la vale.

sau

O femeie însărcinată face baie în vale.

Trude împotriva boholturilor

Credințe despre boholturi

Boholturile sunt dezlănțuirii nimicitoare ale forțelor naturii, ruperi de nori, precedate de vânturi puternice, care smulg copacii, acoperișurile, etc.

Se crede că boholturile cad asupra satelor, unde a murit un om spânzurându-se și nu s-a trudit la înmormântarea lui cum trebuie să se trudească pentru un spânzurat.

Mai pot cădea boholturi asupra satului, unde un om, care s-a sinucis, este înmormântat ca și cum ar fi murit obișnuit. Adică se trag clopotele după el.

Peste satul unde lehuzele părăsesc casa, înainte de 7 zile, și umblă pe la semănături.

Boholturile cad peste satul unde a născut o fată, care nu a fost învelită, adică nu a avut conciuul pus pe cap de un bărbat.

Trude de prevenire a boholturilor

Mireasa la gorun

Pentru a nu cădea boholturile în satul, în care o fată a păcătuit așteptând să nască fără să fie măritată, cumetrii fetei iau fata și o duc în pădure, îmbrăcată mireasă, iar acolo îi leagă mâinile de un

gorun sau de un fag. Îi leagă mâinile de copac, copacul întruchipând mirele. În timp ce îi pun conciul, nănașii zic:

*„Doamne tu ajută
Și ascultă a noastre guri
Boholturile să pice pe păduri
Păcatele să-i fie iertate
Boholtu să nu pice pă sate”*

După aceasta, fata se întoarce în sat făcută nevastă și poate să nască liniștită.

Se mai poate ca, în loc de copac, nănașii să îmbrace o mătură cu haine bărbătești și să-i pună în cap pălărie și leagă mâinile miresei de această mătură, zicând:

*„Cum mătura împrăștie gunoiul
Așa să împrăștie boholturile
De peste sat.”*

Se mai obișnuiește ca în loc de mătură să se folosească un par, de care se leagă mâinile fetei.

Trude de oprire a boholturilor

Cum cade boholtul se trag clopotele, care sunt sfințite pe boholt.

Băieții curați fac repede cruce, cu securea în aer, apoi o înfig puternic, dintr-o izbitură, în prag.

Grindina poate fi oprită, dacă o fetiță curată o pune repede la sân.

*Trude la începerea unor activități,
pentru reușită*

Trude la coacerea pâinii

Când se bagă pâinea în cuptor, o ține pe lopată, în gura cuptorului, zicând:

*„Cele mici cât cele mari
Cele mari și mai mari”*

Se credea că tot timpul, cât pâinea se coace în cuptor, Maica Precista stă în genunchi. Când scoate pâinea, împinge puțină cenușă înapoi în cuptor și când taie pâinea, face mai întâi pe talpa ei semnul crucii cu cuțitul. Se spune despre pâine, că e un lucru sfânt.

Trude la pârluirea hainelor

După ce au așezat hainele murdare în pârlău, pentru a fi pârluite, scuipe femeia în semn de cruce zicând:

*„Doamne tu ajută
Hainele grăbească la pârluit
Ca fetele la măritat
Hainele grăbească la spălat
Ca feciorii la însurat”*

Trude la punerea cloștilor

Dacă dorește să iasă puicuțe, pune ouăle sub cloșcă din poală.

Dacă vrea să iasă cocoșei, pune ouăle sub cloșcă luându-le din pălărie.

Dacă vrea să iasă puicuțe moțate, ouăle se pun sub cloșcă din poală și se atinge conciul din cap zicând:

*„Cum e capul meu conciat
Așa să fie capul puichii moțat.”*

Cloșca se pune seara și se așează pe ouă închizând ochii și zicând:

*„Doamne tu ajută
Cum nu mă vede acum hului pe mine
Și io pe el, așa să nu vadă nici el puiuții.”*

Când scoate puii de sub cloșcă, îi vâra sub poale zicând:

*„Cum nu vede hului
Ce-i la mine sub poale
Așa să nu vadă a noastră hoară”.*

Trude la semănarea cânepii

Înainte de a se semăna, se pune în sămânță un ou, un măr roșu și o lumânare din legătura de lumânări, de la umblarea cu Iordanul. Femeia începe semănatul închizând ochii și aruncând sămânța peste cap, în semn de cruce, în timp ce zice:

„Doamne tu ajută

Cum nu văd eu acum păsările

Așa să nu vadă ele cânepa.

Cum e oul plin și cu formă rociată

Așa să fie sămânța de plină și curată

Cum e mărul roșu nedeochiat

Așa să fie locul cânepiștii scăpat

Ajută Doamne, din pământ să vină

Fir lung și galbăn, ca sfânta lumină.”

Apoi se seamănă cu ochii deschiși toată cânepa.

Trude la semănarea grâului

Se pune în grâu un ou, un măr roșu, busuioc sfințit de la Iordan, se face cruce azvârlind prima sămânță și zicând:

„Doamne tu ajută

Grâul ca oul să fie bobat

Ca mărul roșu nedeocheat

Ca busuiocul sfințit

De păsări ferit.”

Apoi se seamănă.

Trude ca să învețe fetele repede să coase

Ele sunt puse să se joace cu „mărgelele broaștei” sau să numere petele galbene de pe „golomâzdre” (salmandre) sau dacă învață greu, trebuie să puna golomâzdra în sân și de groaza aceasta trudes⁵⁴ de la cea mai fragedă vârstă.

Trude la naștere

În noaptea Ursitoarelor

Când vine un copil pe lume, se credea că în a treia noapte apar ursitoarele-pe la miezul nopții- și ursesc noului născut soarta lui.Părinții și nașii se pregătesc astfel:

În satele în care se credea că sunt 7 ursitoare (ca cele 7 zile) se puneau pe masă o farfurie cu 7 linguri.Unde se credea în cele 3 ursitoare se puneau la farfurie 3 linguri.În cele mai multe sate se credea că sunt 3.

În satele din apropierea Crișului Alb sau din jurul Butenilor, în ajunul acelei nopți, nașa aduce un colac mare, frumos împodobit cu măiestrite împletituri.Acest colac este numit „*Ursitor*”.Astăzi acest colac este înlocuit cu un tort.

În alte sate, în locul acestui colac „*Ursitor*”, obișnuiesc să aducă o pâinișoară mică numită „*Țipoi*” sau în alte sate doar o felie de pâine.

Sunt sate în care nașa aduce o măsurică mare, încărcată cu plăcinte. Din aceste plăcinte se dau la toți cei care vin să vadă copilul.

Toate acestea sunt așezate pe masa frumos aranjată.Lângă *Ursitor* sau *Țipoi* sau felia de pâine ori măsurica cu plăcinte, se așează un blid cu 3 sau 7 linguri, o ulcică cu bani, cărți, vioară, etc.Se credea că la 12 noaptea se aud lingurile.

Dimineața,după ce noaptea au fost ursitoarele, se petrec următoarele:

În satele unde nașa duce măsurica cu plăcinte (ex. în satul Cuied), când răsare soarele este poftit în casa noului născut cel mai bun cântăreț ori cântăreață din sat.Acesta mănâncă mai întâi

din plăcinte, pentru ca noul născut să fie dăruit în ale cântului, apoi urmează urările celorlalți săteni. Care, cum intră, spun „noroc” copilului, mănâncă din plăcintă apoi pleacă.

În alte sate(Cil), primul om care intră în casa noului născut taie din „Ursitor” și mănâncă cât poate.Dacă a intrat un bărbat se crede că-i va urma un frățior, iar dacă a intrat o femeie-îi va urma o soră.

Trude la botez

Când se duce copilul la botez, se trudește pentru îndemănările lui viitoare. Tatăl copilului umblă cu un ciocan, seceră, cioplește, etc., pentru ca băiatul să fie lucrător.Mama copilului coase, ca fata să fie harnică.

Când se întoarce de la botez, pun în mâinile lui coasele și cartea, ca să fie muncitor și să învețe bine.

Trude pentru măritiș

În viața satelor nu este de conceput, ca cineva să trăiască singur.Se crede, că fiecare fată sau băiat are soarta lui, adică sortitul sau sortita.

Primele trude sunt cele, prin care fetele caută, să vadă cum și cine îi va fi sortitul ei.

Stoborii

Cum stau fetele le șezătoare într-o marți, când să plece ies repede afară și fug toate la gard, unde încep a număra stoborii. Numărătoarea se face îndărăt, începând de la 9.Dacă ultimul par, la care ajunge, este un par mic, știe că mirele ei este mic.Dacă stoborul este înalt, știe că și mirele va fi înalt.

Găluștele

Se trudește de Anul Nou.Se fac găluște și în fiecare se pune bilet cu un nume.Găluștele se pun la fiert și care iese prima (deasupra-n.n.) acela este ursitul.

Trude în noaptea de Anul Nou

Se ia un ștergar nou, o farfurie nouă, un pahar nou, un inel de aur, de la un om care este cununat la biserică, și o oglindă nouă. Noaptea la 12 se uită în oglindă și zice:

„Doamne tu ajută
Să văd data mea”

și îl vede dormind sau vede ce face în timpul, în care ea **trudește**.

Trude la Bobotează

Dimineața la slujba bisericească, când a fost sfințirea apei, se duc fetele la masa, unde preotul sfințește apa, și freacă încetișor masa, să-și scuture data, apoi se duce la un „*hurtup*” (spărtură în ghiață pe unde se ia apa-n.n.) de gheață, la vale. Acolo bate gheața și zice:

„Hurducă, Hurducă,
Vestea mi se ducă
Că-s harnică fată
Și trebuiesc măritată”

Sau dacă se gândește la cineva anume, zice:

„Hurducă, Hurducă
Vestea mi se ducă
De harnică, frumoasă
La x în casă”

Lovește gheața și zice asta de 3 ori, iar noaptea, când se culcă, pune sub pernă iederă luată de la cartul cu apă sfințită, oglindă, peaptăn, șiretele de la cozi, o pereche de izmene și își visează sortitul ei.

Trude la nunți

Când doi tineri se căsătoresc, ca să nu se mai despartă, era obiceiul să se culce pe brâu. Brâul se pune sub strujac de-a curmezișul- de către un membru al familiei, zicând: „*Cum nu se dezleagă brâul, așa să nu se despartă tinerii căsătoriți până la moarte.*” Dormirea pe brâu se face timp de 7 zile, fără ca tinerii să

știe. Tinerii care au dormit pe brâu, dacă va muri unul, în scurt timp va muri și celălalt-dacă nu se trudește imediat.

La cununie se aruncă bani și grâu, să se înmulțească și să se îmbogățească.

După ce se face spălatul nuntașilor, mireasa varsă apa din ciubăr la o ulitoare să se înmulțească și să înflorească merii. Ciubărul trebuie să-l verse dintr-o dată, ca să nască ușor copiii.

Trude la moarte

La gătitul mortului

Mortul după ce este gătit, se măsoară cu un fir de ață roșie de la picioare până la cap. Ața se face ghem și se pune bine. Dacă mortul a fost cel care a avut noroc în casă la vite, atunci se dă vitelor să bea apă după ața, cu care s-a măsurat mortul, pentru ca norocul să rămână în casă și mortul să meargă cu mâinile goale.

Trecerea semințelor prin mâna mortului

Se mai trec prin mâinile mortului tot felul de semințe: grâu, porumb, cânepă, orz, ovăz, fasole, zicând: „*Dacă mortul a avut noroc la marhă, la semănături, norocul să rămână în casă, mortul să meargă cu mâinile curate și goale.*” Apoi toate semințele, câte i s-au trecut prin mâini, se leagă într-un petec și se pun bine.

Trudă cu spânzuratul

Dacă mortul era un om care s-a spânzurat, el trebuie scos din casă pe sub talpa casei, ca să nu aducă peste sat boholturile. După spânzurat și înecat nu se trag colopotele, pentru a nu aduce boholturile peste sat.

Trudă pentru înlăturarea dormitului pe brâu

Dacă cel care a murit, ca mire a dormit pe brâu, se trudește ca să nu moară și soția imediat. Soția este trecută de 3 ori prin carul care-l duce pe mort la groapă. Pe pragul casei se pune un ban iar

doi verișori dau cu securea și cu maiul (unul pune securea la jumătatea banului iar celălalt dă cu maiul în secure). Banul se despică în două jumătăți. Jumătatea care cade în casă e păstrată de cel viu iar cea căzută în afară e pusă cu mortul în groapă, pentru ca cel viu să nu moară repede.

Făcături (boboane), legări

Făcăturile sau boboanele

Făcăturile sau boboanele sunt practici de magie populară prin care cei ce le fac cheamă diavolul să-i îndeplinească ceea ce dorește, având mesageri dracul, drăcoaice și obiecte ca roata, drâglău, jugul, mătura, melița, ața, cârpa neagră, găina neagră, etc. Practicarea acestora se face mai ales de anumiți bărbați sau femei, care se pricep să le facă (vrăjitori, vrăjitoare), fiindcă dacă nu stăpânesc bine procedeul, se pot întoarce puterile necurate asupra lor.

Chemarea răului

Marți noaptea la ora 12, stând în podul casei, cel sau cea care cheamă „răul”, strigă:

„Hai drace și du pe cel

Ce mi-a furat....

Să mi le aducă acasă.”

Dracu fuge și îndată sosește și cu omul făptaș.

Facerea de dată

Dacă unei fete nu-i vin pețitori -cu toate trudele făcute- sau dacă vin prea mulți și nu se poate hotărî, de care să se lege, nu știe care e sortitul ei, atunci „*se face de dată*”, care ține de marți până marți și în care timp fata va visa, neapărat, pe cel sortit. Îl va visa supărat, că-i cere ceva, sau visează pe cineva din familia lui:

părinții, frați, surori. Pentru aceasta fata pregătește un sac de moară, un ac sau o sulă, un mai de spălat rufe și începe într-o marți. Pune sacul pe un tăietor de lemne și îl bate cu maiul, zicând:

*„Io nu bat sacu
Ci bat pe dracu
Dracu să-mi aducă bărbatul
(Dacă-i în viață)
De unde o fi
De unde l-o găsi
Să n-aibă stare
Nici alinare
Până n-o veni
La mine aci
În vis să-l visez
Aievea să-l văz.”*

Aceasta zice și bate sacul cu maiul de 3 ori. Apoi ia acul (sula) și împunge sacul zicând:

*„Io nu împung sacu
Ci împung pe dracu
Dracu să-mi împungă bărbatu
Unde o fi
Unde l-o găsi
Să n-aibă stare,
Să n-aibă alinare
Până n-o veni
La mine aci
În vis să-l visez
Aievea să-l văz.”*

La fel zice și împunge sacul de 3 ori. Apoi ia de la tăietor 7 așchii. Tot ce a făcut cu sacul, la tăietor, repetă întocmai pe pragul de la portița curții, apoi pe pragul casei, în total în 3 locuri. Singura deosebire este la pragul casei. Aici după ce bate și împunge sacul de 3 ori îl scutură zicând:

„Io nu scutur sacu

*Ci scutur pe dracu
Dracu sa-mi scutire bărbatu
Să n-aibă stare,
Să n-aibă alinare
Până n-o veni
La mine aci
În vis să-l visez
Aievea să-l văz.*

Acestea se fac și se zic de 3 ori, apoi se trece la aranjarea patului, unde se culcă fata. Așează sacul în pat cu gura spre cap, iar sub pernă pune: piepene, oglindă și o cămașă bărbătească iar sub pat un pahar cu apă.

Totul se repetă de marți până marți în fiecare zi, aducând în fiecare zi de la tăietorul de lemne câte 7 așchii.

În ultima zi, deci marțea, fata merge la gard și numără parii îndărăt (9, 8, 7, etc.) când ajunge la 1, parul acela îl scutură de 3 ori, cu putere, zicând:

*„Io nu scutur paru
Io scutur pe dracu
Dracu să-mi scutire bărbatu
Unde o fi
Unde l-o găsi
Să n-aibă stare,
Să n-aibă alinare
Până n-o veni
La mine aci
În vis să-l visez
Aievea să-l văz.”*

După ce a zis asta de 3 ori și a scuturat parul de 2 ori, la al treilea scuturat, îl smulge afară dintr-o dată. Duce parul la tăietorul de lemne și îl taie în 3 bucăți cu securea. Cu bucățile din par și cu așchiile strânse în cele 7 zile face un foc în cuptorul de pâine, apoi în spuza din gura cuptorului coace un ou. Oul, pe care îl coace, îl înfășoară peste mijloc cu un fir de ață roșie, lung, cât este fata de

Înaltă, de la degetul cel mare al piciorului până în creștetul capului. Oul, după ce s-a copt în spuză, este scos, apoi este așezat pe palma stângă și tăiat jumătate chiar prin ață. Jumătatea dinspre corp este pentru mâncat, iar cealaltă jumătate este de pus sub pernă. Tot pe palma stângă se așează o felioară de pâine, cu sare, și la fel se taie în jumătate. Jumătatea dinspre corp este pentru mâncat, iar cealaltă pentru așezat sub pernă.

Fata ia jumătățile pentru mâncat - le sarează bine- apoi le mănâncă fără să bea apă. Celelalte jumătăți le pune sub pernă, apoi se culcă privind în oglindă și zicând:

*„Cum mă văd în oglindă
Așa să-mi văd data mea.
Dacă-i în viață
Să n-aibă stare, alinare
Până n-o veni
În vis s-o visez
Avea s-o văz.”*

Apoi pune și oglinda alături de celelalte obiecte și se culcă. Se zice că fetele văd în somn pe sortitul lor cerându-le apă. Dimineața când s-au sculat, fata ia jumătățile (de ou și de pâine) de sub pernă și le aruncă pe vale zicând:

*„Cum n-are apa stare
Să n-aibă „data” alinare,
până n-o veni
La mine aci,
La părinți acasă
Să mă peștească.”*

Dimineața fata este întrebată, cum a visat. Dacă nu ea a făcut pe dată ci altcineva, apoi poate visa și femeia care i-a făcut pe dată, „peșitorul fetei”.

Dacă fata a visat încurcat și nu se prezintă peșitorii, cu toate aceste practici, înseamnă că data ei este legată, atunci merge la vrăjitoare să-i facă de „mânătură”, să dezlege chiar prin moarte „făcătura.”

Făcătură de mărit

O fata căreia nu-i veneau pețitorii fiind sașie, spunea că a făcut următoarea făcătură: un vecin a chemat pe flăcăul la care fata se gândea, să se odihnească pe laviță la uliță și să stea puțin de vorbă. Vecinul pune flăcăului întrebarea, de ce nu pețește pe fata vecinului, care este harnică. Flăcăul a șovăit apoi s-a ridicat și a plecat repede. Cum a plecat feciorul, fata pe dată -era pregătită- a venit cu câteva paie din așternutul ei -scoase din saltea- și le-a pus în locul unde a stat feciorul, apoi le-a dat foc, zicând:

„Doamne tu ajută

Cât stă focul în locul ăsta

Atâta și nici atâta

Să nu mai poată sta X fără mine. ”

Și se zice că așa a fost. Feciorul a pețit fata și s-au căsătorit.

Făcătură de despărțire

Când unii tineri se îndrăgostesc și vor să se căsătorească și părinții lor se opun din anumite motive ca: avere, aversiuni vechi, legături amoroase ascunse, atunci părinții luptă să-i despartă pe cei doi. Dacă nu reușesc, ei recurg la vrăji.

Luau praf, de pe locul unde se hârjoneau câinii, și mai căutau un gligănaș de lup. Cu acestea, când erau lângă tinerii îndrăgostiți, suflau între ei praful prin gligănașul lupului zicând:

„Cum se hârâiesc câinii

Așa să se hâroaie ei.

Cum te înfioarezi de lupi

Așa să se înfioare ei unul de altul. ”

Așa se zicea și se sufla de 3 ori, apoi tinerii terminau prin a se despărți și a se urî.

*

Se povestea, că, la o pereche, mama tot cerea unui fiu să-i aducă un gligănaș de lup, ca să despartă pe alt fiu al ei, care umbla după o nevastă, ce-i eraneam. Dar feciorul negăsind gligănaș de lup și pentru a scăpa de cererea mamei, i-ar fi dus un gligănaș

de iepure. Mama a făcut făcătura, dar până la urmă cei doi s-au căsătorit.

Legarea

Prin diferite făcături, feciorii sau fetele, pot fi legați ca să nu poată trăi cu nimeni, decât cu cel sau cea, care l-a legat prin făcătură. Se povestea de un flăcău frumos, care avusese legături cu mama lui vitregă, că aceasta l-a legat într-un fel, încât nici o femeie să nu poată sta cu el, fără să-i ia virilitatea. Așa flăcăul avusese 3 neveste dar toate au fugit spunând, că nu puteau rămâne oricât ar vrea, fiindcă îndată ce se apropia de el, flăcăul mirosea puternic a mort. A umblat mult flăcăul, pe la vrăjitori, până ce a dat peste una la Beiuș, care i-a spus, că a fost legat, apoi ea a trudit să-l dezlege.

Legarea bărbatului

Femeia care leagă bărbatul procedează în acea făcătură astfel: lua din izmenele lui brăcinarul într-o zi de marți sau vineri și-l înnodea de 9 ori, făcând 9 noduri, zicând: „*Eu nu înnod să leg brăcinarul ci să-l leg pe X, să nu mai poată avea iubire cu nici o altă muiere afar de mine*”.

După ce l-a înnodat de 9 ori și a zis așa de 9 ori, pune brăcinarul acela cu 9 noduri în pat sub saltea- de-a curmezișul- apoi dorm peste el 9 zile de marți până marți sau de vineri până vineri.

În ultima zi îl scoate și aruncă peste el apă din ceașcă. Apa este adusă din vale. Apa care se varsă peste brăcinar se scurge într-un vas pe care-l pune dedesupt. Din apa aceea îi dă bărbatului să bea câte puțin în 9 zile -de marți până marți- și-l stropește cu apa aceea și pe haine.

*

Legarea mai puternică, pe care o fac vrăjitorii, se face îngropându-se anumite lucruri în groapa unui mort.

Legarea bărbatului pentru a nu bate sau a nu certa femeia
Femeia îi iacămașa și o spală având mânecile cămășii legate.

*

Ia un fir de ață neagră, cu care leagă miinile mortului, apoi ața aceea o coase la pumnarii bărbatului, dedesupt, zicând: „*Cum nu are mortul putere să miște mâinile, așa să nu poată bărbatul ridica mâna asupra mea*”(satul Poenari).

Luarea urmei

Unii oameni fac rău altora din invidie, pizmă, sau fiindcă i-a luat cineva soțul sau iubitul, laptele de la vacă, averea sau îi tulbură în moștenire, atunci caută să scape de ființa aceea făcându-i rău, prin făcătura ce se cheamă *luarea urmei*.

Într-o marți, după amiază, se uită unde a pășit cel, pe care îl urmărește, să-i ia urma, apoi se apropie, cu o cârpă neagră în mână, la locul unde a văzut urma. Cu cârpa aceea neagră ia pământ din urma picioarelor urmăritului. Pământul acela îl pune sus la cumeniță, să se afume și să se usuce. Omul căruia i s-a luat urma se usucă, se negrește și piere pe picioare.

Împotriva acestei făcături se trudește cu bolnavul prin truda numită „Truditură pentru făcături” sau „Întoarcerea urmei”.

Desfacerile

Dezlegarea datei

Uneori se întâmplă ca data de la Dumnezeu, să fie legată de cineva, deci data, sortitul unei fete să fie încurcată. Dacă are drăguță și nu se grăbește să se însoare ori poate s-a însurat cu o altă femeie prin împrejurări forțate sau poate e legat prin anumite farmece, „boboane”, ca să nu se poată însura. Fata atunci trudește pentru limpezirea drumului celui sortit.

Dezlegarea jireghiei

Fetele iau prima jireghie pe care au tors-o, fără să fie spălată, apoi cu jireghia aceea merg la vale sau la pârâu și încep să o descâlcească trăgând de ea fiind întinsă peste apă, zicând:

„Doamne tu ajută
Io nu dezleg jireghia
Ci data, ursita mea.
Cât o fi de încâlcită
Drumnul să i se dezlege.
Jireghia,
Calea limpezească
Pe mine mă vestească
De harnică, frumoasă
Că-s bună de mireasă.”

Pe creștetul capului fata a pus un hârb cu praf de pușcă.Îi dă acestuia foc iar când explodează zice:

„Ca tunetul și trăsnetul
Să-i fie iute drumul
Să n-aibă stare și alinare,
Până mi-o ieși în cale.”

Aceasta o zice de 3 ori , apoi pune sub pernă piaptăn, oglindă, șireturile de la cozi și în noaptea aceea visează data ei.

Trude pentru dezlegarea bărbatului

Bărbații uneori cad în necaz, prin anumite făcături sau boboane făcute de femei, cu care au avut legături de dragoste.Aceste femei, prin anumite boboane, îi leagă, adică îi fac să nu mai fie virili, cu alte femei.Atunci se fac trude pentru dezlegarea feciorului.

I.

Cel legat se duce la o punte și cu sfredelul, pe la spate, el sfredelește puntea, apoi prin gaura aceea bea apă din vale, de 3 ori.Dacă puntea este joasă, bea cu țeva.Dacă cineva îl vede și întreabă ce face, el răspunde:

„Cu rând întrebași, cu leac să fie,
Desfac făcăturile.”

II

Legatul trage de la 9 ulti legăturile, în sus pe tulpină. Apoi cele 9 legături trase de la ulti le bagă într-o cană cu apă și acolo în apă dezleagă legăturile zicând:

„Doamne tu ajută
Cum dezleg acum așele
Așa să se dezlege făcăturile”

Cana cu apă o ține de marți până marți și bea din apă de 3 ori pe zi câte puțin iar a 9-a zi bărbatul va fi din nou viril.

Întoarcerea urmei

Împotriva luării urmei se trudește cu bolnavul pentru întoarcerea urmei.

Marți, după amiază, bolnavul este așezat în picioare pe pajiște, apoi cu un cuțit se trece în jurul piciorului, să-i contureze urmele. Pajiștea aceea se scoate frumos și truditorea întrebă pe bolnav despre toți câți sunt în casa lui și toate vitele și păsările. Apoi în locul urmei îngroapă un petec, în care pune grâu de vară, tămâie, cremene, ou și ban, zicând:

„Răul să se întoarcă
Să n-aibă putere pe bolnavul X”

apoi pe toți din casă să n-aibă putere (la fel îi numește pe ei), pe vite, pe păsări să n-aibă putere, să se întoarcă la cel ce l-a făcut. Pune apoi pajiștea la locul de unde a luat-o.

Dacă bolnavul (la care i s-a luat urma -n.n) este foarte grav și nu se simte în urma trudei mai bine, atunci i se întoarce statul.

Întoarcerea statului

Tot marți, după amiază, bolnavul se culcă pe o pajiște și cu un cuțit sau cu un fier de la plug se conturează, pe pajiște, corpul

lui, și zice truditorea anumite cuvinte. Bolnavul se scoală, apoi pajiștea aceea se ia ca o pânză. Unde i-a fost capul, truditorea pune un cap de găină și bani zicând duhului rău, că-l plătește, să nu mai aibă pe omul acela putere:

„Te plătesc cu bani și cap pentru cap” .

Pune apoi pajiștea la loc, apoi vin amândoi acasă, fără a întoarce capul orice ar auzi sau ar vedea. Nu vorbesc cu nimeni, până intră în casă. În casă, întorc așternutul bolnavului cu capul la picioare, începând de la saltea, apoi cearceaful, perna, etc. Pe masă pune 3 farfurii întoarse, iar sub masă sita.

Mânăturile

Când o fată sau un fecior nu-și află data, cu toate trudele, atunci trec la cea mai sigură și grea făcătură- *mânătura*.

Prin mânătură bărbatul sau femeia-sortit sau sortită-sunt aduși de mânătură, la casa celui ce a trimis-o pe mătură, roată, meliță, drâglu, ijogu. Cel ce stă în cale este omorât.

Prin mânătură poate fi adus cel ce a furat ceva, ori se poate face mânătură pe cineva anume, dacă vrea o fată să-i fie soț, ori pe cineva, pe care vrea un altul să-l termine. Totuși, tot în legătură cu dragostea, au fost cele mai multe făcute. În timpul „*cășlegilor*”, timpul acela fiind timpul măritişului și însuratului, se credea că nu-i bine să umbli pe afară noaptea la ore târzii, fiindcă se trimit mânături și de le întâlnești, poți da de rău.

Cei ce se pricep, le pot totuși opri și întoarce înapoi, spre cel ce le-a trimis. Ca să o oprești și să o întorci trebuie repede, cum o vezi, în drumul ei să întorci ceva (o piatră de exemplu) sau să tai repede drumul aruncând peste el un lucru de fier (un lanț) și, în timp ce, în pământ, înfigi un briceag, cuțit, etc., întrebi:

„-Unde mergi mânătură?

-Să omor mama la trei prunci (se zice că a răspuns una)

-Io te plătesc să te întorci înapoi, la cine te-a trimis”.

Zicând asta aruncă în calea ei câțiva bani de metal.

Așa se știe că a făcut unul Căldărișca- un foarte priceput în mânături.El ar fi povestit că, în timp ce era cu mere spre satele de pe Criș în jos, noaptea, pe drumul țării, a oprit o mânătură, o fată frumoasă, ce gonea, amarnic, pe o roată în flăcări.El a oprit-o și, când a auzit, că vrea să omoare mama de la trei prunci, a trimis-o îndărăt.Dimineța, când a ajuns în satul vecin a auzit clopotele trăgând a mort.A întrebat că cine a murit și i s-a spus că o fată de măritat și el a știut cum aceea a trimis mânătura.

*

Dacă se face mânătură pe un bărbat, ca femeia sa-l ducă de soț, dar el nu vrea și-i pregătit pentru a nu-i face nici un rău mânătura, atunci ea vine la cel ce a făcut-o știind prin pod -bate sau chiar omoară, miorlăie.

Trebuie să fie pregătit în acest scop astfel: cel care a trimis-o trebuie să aibă în podul casei o podea întoarsă, să-i pună bani la fereastră, sare, scârtoagă, apă și să-l hrănească ca să scape de el (de necurat).

Așa se povestea despre una - Macrina Richii- o văduvă rămasă singură în casă.A încercat să se recăsătorească după un flăcău din altsat, unul Novac, de care îi plăcea ei și a făcut mânătură după el.Cum Macrina a trimis vorbă flăcăului să vină -dacă vrea-ginere la ea, flăcăul a știut, ce-l așteaptă.Fiindcă el nu voia să vină ginere la o văduvă ce avea 3 guși mari, s-a pregătit pentru cazul, în care văduva va încerca, să-l ducă cu mânătură.Mânătura s-a întors la Macrina acasă, a luat-o din pat, o trântea și o rupea în bătai. Veneau vecinii și vecinele să doarmă cu ea -dormind pe jos, pe lavițe, care cum puteau.În puterea nopții simțeau, cum trece peste ei ceva, ca un vânt, apoi o vedeau pe sărmana Macrina, cum e aruncată din pat și bătută până rămânea aproape moartă.Un moș a venit încercând să o scape.Moșul a adus ovăz, scârtoagă, bani și a zis:

„-Cu bani îți plătesc calea (a azvârlit banii)

-Cu scârtoagă te-am încălțat pentru drumul umblat

-Cu ovăz te hrănesc” (și azvârle toate pe fereastră)

Așa a scăpat biata Marcina de mânătură.

*

Mânătură se face și pe cei care au furat ceva, ca să-l aducă la păgubaș cu lucrurile furate. Dacă hoțul a știut, când a furat, să răsplătească mânătura, ce o va face păgubașul, plătind, când a furat, 3 bani, atunci mânătura nu-i mai poate face nici un rău, fiindcă a fost răscumpărat.

Mânăturile le-au făcut vrăjitorii și vrăjitoarele, sau câțiva foarte pricepuți în facerea și stăpânirea lor.

Unsori de dragoste și ură

Unsorile de dragoste sau de ură erau unsori pregătite, prin vrăjitorii, nu numai pentru a atrage, cu ajutorul lor, feciorii sau fetele, sau învers pentru a urî. Ele se foloseau și în târguri. Când căutau oamenii, să-și vândă vreo vită, foloseau unsoare de dragoste, pentru a atrage cumpărătorii.

Pregătirea unsorii de dragoste și ură

Codruț Paraschiva de 78 de ani, vorbind despre unsoarea de dragoste și ură își amintea:

Trei fete (până în 15 ani) se duceau într-o marți, în pielea goală, în pădure. Una săpa mătrăguna iar celelalte două se sărutau. Acestea se făceau când răsărea soarele. Mătrăguna săpată o duceau la vrăjitoare, să facă din ea unsoare de dragoste și ură .

Marți, când soarele răsare, se prinde o cicoare. Fluturile este omorât cu un ban de argint pe fața unei oglinzi. În timpul acela cât se strivește fluturile pe oglindă cu banul- două fetițe goale se sărută. Femeia, care a omorât fluturile, amestecă toată grăsimea

fluturului cu grăsimea luată de la o moașă -mai înainte pregătită -grăsime pe care a luat-o moașa de la un băiat nou născut.În acest amestec de unsori mai pune răzătură de pe masă, răzătură de la fereastră și răzătură de la prag.

Când strivește fluturile zice: „*Doamne tu ajută, cum e luminoasă oglinda, argintul, așa să fie de luminoasă fata, feciorul, bărbatul, nevasta, vaca, boii, porcei, etc., să tragă cumpărătorii sau peștorii.*”

Când aduce rozătura de la fereastră zice: „*Doamne tu ajută, cum luminează fereastra casa, așa să lumineze unsoarea fata... etc.*”

Când pune rozătura de la masă zice: „*Doamne tu ajută, cum trag oamenii la masă, așa să tragă feciorii la X (cumpărătorii-după caz)*”

Când adaugă rozătura de la prag iar zice: „*Doamne tu ajută, cum duce pragul oamenii în casă așa să ducă unsoarea peștorii*” (cumpărătorii).

Amestecul pe care l-a făcut se duce cu el, marți la răsăritul soarelui, la târg de unde cumpără o turtă dulce pe care o fărmițează și o amestecă în unsoare zicând: „*Doamne tu ajută, cum e turta dulce, așa dulceață să aducă unsoarea în fata X*”.Înconjoară cu unsoarea târgul zicând: „*Doamne tu ajută, cum trag oamenii la târg așa să tragă peștorii, cumpărătorii*”.Cu această unsoare, pusă într-o cutie neagră, merge apoi la clopotul bisericii, zicând: „*Doamne tu ajută, cum trage funia clopotul vestind, așa să tragă unsoarea peștorii, cumpărătorii.*”

Se duce apoi cu unsoarea la vâlăul morii și o lasă s-o stropească stropii, zicând: „*Doamne tu ajută, cum trage apa și oamenii la moară, așa să tragă peștorii, cumpărătorii.*” Pleacă apoi cu unsoarea și o îngroapă, la o salcie, într-o marți, zicând: „*Doamne tu ajută, cum curg izvoarele în văi, așa să*

curgă peșitorii, cumpărătorii. Cum cresc sălciile de iute la ape, așa să răsară peșitorii, cumpărătorii”

După ce a făcut asta, scoate unsoarea de la salcie-după ce stă o săptămână- iar marțea și ea e gata. Ia din unsoare puțin și o pune pe o feleguță, ce o poartă fata în mână. Unge cu ea- puțin- băiatul pe care îl vrea.

*

La Chisindia se face la fel unsoare de dragoste din cicoare (fluture- n.n.), numai atât că în timpul în care se strivește și se amestecă grăsimea - 3 fete goale se joacă.

Oase de brotăcel

Brotăcelul este la fel de căutat, pentru a face din el, vrăji de dragoste sau ură. Prindea brotăcelul și-l punea într-o ulcică de pământ, căreia ia făcut în partea de jos o găurică. Astupa bine ulcica și o pune într-un furnicar-mergând la acel loc goală-după apusul soarelui. Când așează ulcica în furnicar zice:

„Doamne tu ajută

Cum trag furnicile la furnicar

Așa să tragă peșitorii, cumpărătorii.”

Lasă ulcica în furnicar și vine acasă. Când vine acasă nu întoarce capul orice ar auzi (fluierături, țipete, etc.). Acest drum la furnicar l-a făcut marțea. Marțea viitoare scoate ulcica și află în ea din brotăcel oscioare în formă de grebluță, furcoi. Cu grebluța trage pe cel ce-l vrea să-l tragă, iar cu furcoiul împunge, pe cine vrea să-i fie urât.

Posturile negre

Postul de 7 săptămâni

Pentru a vedea ursitul se practicau și posturile. Acest post ținea 7 săptămâni. 7 marți la rând nu mânca nimic, nu bea apă, nu doarme. Seara mănca numai pogace și se roagă. În ultima marți- la

ora 12 noaptea- se duce la vale și întoarce în apă 3 pietre. Dacă îi iese înainte broască cu pui atunci sortitul este însurat cu cineva, ori dacă ies șoareci, sortitul este însurat și are copiii, iar dacă iese broasca singură atunci e însurat fără copii. Dacă omoară broasca, puiul, șoarecii, atunci mor toți cei care țin ursitul legat -așa povesteau că s-a întâmplat la Slatina⁵⁵; fata care a ținut postul a omorât broasca, care i-a ieșit în cale, și nevasta omului chiar când venea de la biserică a auzit un glas, care a chemat-o afară, ea a ieșit și pe loc s-a îmbolnăvit și a murit. Cum nevasta era însărcinată a născut când era în sicriu. „*Că pământul nu primește două suflete dintr-odată*”.

A murit nevasta- se zice că de făcătură- și deși trăiau foarte bine împreună, soțul imediat după moartea soției a adus în casă pe cealaltă, pe fata care ținuse postul.

Postul greu de 9 marți

Acest post îl țineau pentru noroc, dar și pentru anumite pagube, necazuri, răzbunări, etc.

9 marți la rând- în fiecare marți înainte de a răsări soarele și după asfințit- femeia stă în podul casei -goală- despletită, stă culcată cu fața în jos, pe burtă, fără să adoarmă, zicând „*Așa să se chinuie acela ce a făcut răul, până aduce ce-a furat, până-i descoperit.*”

Reminiscente magice în jocurile de copii⁵⁶

La venirea primăverii, în amurg, copiii alergau după liliaci strigând:

„*Liliac, liliac*

Vină seara la colac

Dacă tu nu vei veni

Colac tu nu vei primi

Și numa tu te-i betegi”

Când apare luna nouă, copiii sar, strigând și râzând la

lună:

„Lună nouă, lună nouă
Împart pita -n două
Îți dau ție jumătate
Tu-mi dă mie sănătate.”

Sau

„Lună nouă sfântă
Îți dau canta cu sămânță
Și din pită jumătate
Tu dă-mi mie sănătate”.

Tabuuri și credințe legate de luna plină

Femeile nu văruiesc, când este lună plină, fiindcă atunci grozav se vor înmulți ploșnițele și alte gadini. Ele văruiesc numai după jumătatea lunii, când gadinile vor da înapoi.

*

Cloștele se pun în așa fel socotind timpul, ca să iasă pui, când e lună plină, că puii aceia trăiesc și se înmulțesc.

¹Levi-Strauss, C.-Eribon, D., *De Près et de Loin*, Paris, 1988, p.201 apud Otilia Hedeșan, *Folclorul. Ce facem cu el?*, Editura Universității de Vest, Timișoara, 2001, p.9

²Datcu, I., *Dicționarul etnologilor români*, vol I, Ed.Saeculum I.O., Buc., 1998, p.17.

³I. Mușlea, *Târgurile de la Găina și Călineasa în însemnările călătorilor, savanților și literaților*, Cercetări etnografice și de folclor, II, Ed.Minerva, Buc., 1972, p.350

⁴Ibidem, p.356

⁵Alföld 21(1881) nr.138-146

⁶Kolozsvár, Cluj, 4(1890), nr.78

⁷Czárán Gyula, *Aradmegyei kolindálás és turka-táncoltatás*, Etnographia, Bp., 1901, p 221-225.

⁸Löcs Rezső, *Hegyalijai olah népünk télen*, Arad és Vidéke Jubiliaris Albuma, Arad, 1905, p33-40

⁹*Arad Varmegye és Arad Szab. Kir. Város Néprajzi Leirása*, Arad, 1912

¹⁰Ioan T.Florea, *Culegerile folclorice ale lui Bartók în județul Arad*, Studii etnomuzicologice, Ed.Mirador, Arad, 1997, p.150-154

¹¹Bocșan, N. -Duma, M.-Bona, P., *Franța și Banatul. 1789-1815*. Reșița, 1994, p 46-59

¹²Todoran, R., *Poezii populare într-un manuscris ardelean din 1831*, Anuarul Arhivei de Folclor, Sibiu, vol. VII, 1945, 131-139.

¹³Datcu, I., 1998, *Dicționarul etnologilor români*, I, București., 1998. p.56

¹⁴Roșuț, N., *Atanasie Șandor (1808-1892)*, Ziridava, V, Arad, 1975, p. 160-170, 189-190.

¹⁵Jarnik, I.U.- Bârseanu, A., *Doine și strigături din Ardeal*, Stud. Introd. de Andrei Fochi, București, 1968, p.53-54.

¹⁶Dusușeanu, A., *Miorița Lae*, în Revista Critică Literară, III, Iași. 1895, nr.7-8, p.253-266.

¹⁷Boldureanu I. V., *Cultura românească din Banat*, Ed.Helicon.Timișoara. 1994. 60-72.

¹⁸*Dicționarul literaturii române de la origini până la 1900*, Ed.Academiei R.S.R., București, 1979, p.561; Datcu, I. *Dicționarul etnologilor români*, ed.III., Saeculum I.O. București., 2006, p.583.

¹⁹Tribuna 2 (1885), p.670, 874-87, 882, 890-891.

- ²⁰Gazeta Poporului, 3 (1887), nr.2, p.19
- ²¹Familia, 25 (1889), p.547.
- ²²Tribuna, 8 (1891), p.689
- ²³Familia, 37 (1901) nr.9 p.104; nr.10 p.116; nr.11, p.140; Familia 38 (1902) nr.15, p.175.
- ²⁴Bârlea, O., *Istoria folcloristicii românești*, Editura Enciclopedică Română, București.,1974. p.211.
- ²⁵Mușlea, I., *Târgurile de la Găina și Călineasa în însemnările călătorilor, savanților și literaților*, Cercetări etnografice și de folclor, II, Ed.Minerva, Buc.,1972, p.365.
- ²⁶Datcu, I., *Dictionarul etnologilor români*, ed.III., Saeculum I.O. București., 2006.p. 303.
- ²⁷Datcu, I.*Dictionarul etnologilor români*, ed.III., Saeculum I.O. București.,2006,p 48.; *Dicționarul literaturii române de la origini până la 1900*, Ed.Academiei R.S.R., București, 1979,p. 32.
- ²⁸A cules și a publicat numeroase melodii populare în revista Izvorășul din Bistrița- Mehedinți și în Școala vremii din Arad. Printre acestea se numără și colinda *Pe răzor de vie*, notată în 1939 în comuna Șiria.
- ²⁹Tomi, I., *Caius Lepa etnomuzicologul*, Ed.Eurobit, Timișoara, 2003, p.47.
- ³⁰Florea, I.T., *Miorițile arădene în contextual transilvănean al temei*, *Studii etnomuzicologice*, Ed.Mirador, Arad, 1997,p.34
- ³¹Mușlea, I.,*Das Paradiesspiel bei den Rumänen*, Cercetări etnografice și de folclor,Ed.Minerva, Buc., 1972, p.315-348.
- ³²Sabău, S., *Activitatea Despărțământului Arad în cadrul Institutului Social Banat-Crișana*, Zărandul, II, Ed.Complexul Muzeal Arad, Arad,2002.64.
- ³³La data când a făcut culegerile, viitorul redactor, critic și istoric literar era student la Facultatea de Filologie din Cluj.
- ³⁴*Folclor din Transilvania*,Cuvânt înainte de Mihai Beniuc, Editura pentru literatură,București,1962, p.3-107
- ³⁵Ca autoare a cărții apare cântăreața Florica Duma, însă transpunerea cântecelor pe note îi aparține lui Ioan T Florea
- ³⁶Text introductiv la *Magia populară*.
- ³⁷Manuscris nr.inv.5484 ,p. 6
- ³⁸Nr. Inv. 5484, 5485 și 5486 M.E.
- ³⁹Pop, M.-Ruxăndroiu, P. *Folclorul literar românesc*, Ed.Minerva, București, 1978, p. 132
- ⁴⁰Ibidem
- ⁴¹Gheorghe Enache,*Călătoria cu roua-n picioare, cu ceața - n spinare. Studiu asupra ceremonialului funebru la români*, Ed.Paideia,Buc., 2006, p.273

⁴²Textul nr.2, cules din satul Avram Iancu, de la Petrișor Tilina, este în realitate un fragment din orația rostită de staroste când merge să ceară mireasa.

⁴³Crâng din satul Poiana

⁴⁴De la nr. 259-262 strigături culese, în 1973 și 1975, din satul Lazuri.

⁴⁵Localitatea din care s-a cules nu este specificată

⁴⁶Descântecul de deochi a fost cules în Chisindia de la Lupoi Borița; variante au fost auzite în Slatina de la Negru Maria și în Păulian de la Lupoi Floare.

⁴⁷Inf. Aurora Mihuț-68 ani; cunoscut și în satele Valea Mare și Dulcele

⁴⁸ferestrele

⁴⁹Inf. Dan Sali -65 ani

⁵⁰Text incomplet

⁵¹Cules de la Blăgoaie Iosana

⁵²Cules de la Lupoi Borița

⁵³Text incomplet

⁵⁴aici cu sensul de a coase

⁵⁵Satul Slatina de Criș

⁵⁶Manifestări magico- rituale, care au ajuns, prin pierderea semnificațiilor inițiale, în folclorul copiilor.

ales-țesut în război cu alesătură

bai-necaz

barem- măcar

băciuț-soțul surorii mamei

băgău- tutun de pipă

bănat- părere de rău

băsama- probabil

(nu-ți)bână- nu-ți pară rău

betejit- îmbolnăvit

bețoancă-bețivă

birău-primar

(a se) bizui- a se încrede

bleașă-leneșă

bocior- grămadă

boholt-vijelie cu grindină, furtună

bolând- nebunatic

bosorcaie- strigoi viu

brâncă-mână

buhă- bufniță

buind-venind grămadă

bumbi-nasturi

busurcată- supărată

butură-scorbură

camîșe-căucul pipei

cart-vas din lemn de brad strâns cu cercuri de nuiele

(a) câștiga- a avea grijă

(pă) cetrar- pe piatră

chefeșnior-decor pe fusta de catifea

cică-coada fetei

(să mă) cicească- să mă împodobească
cilin-separat
cinos- cu noroi
cinzuiesc- mă chinui
ciont- os
ciotoare-încuietoare
ciuhă-sperietoare
ciurlică- ciripește
cucuruz-porumb
cumătru-naș
cumătră-nașă
cumeniță-hom
cureci- varză

drâglău-unealtă de scos pâinea din cuptor
drugălei-câlți
duhănesc- furnează

făloasă- mândră
fegeu-capac
feleagă-ștergar

gagină-târătoare
gătată- îmbrăcată
gioabă-butie
giulele-inelele
gligănaș-gâtlej
grâușor galben-rostopască
gregonă-grădină
gușă-sarma

hârb-bucată din vas spart
himbar-hambar
hinteu-birjă

holâmbi-movile de pământ
holdă-câmp semănat
hogină-odihnă
hudă-gaură
hurducat-scuturat
hurtup- gaură în gheață

iești-plural de la iască
ijogu-pănuși de porumb legate cu sârmă, pentru curățat hornul
iștălău-grajd
izlogi-ornamente sclipitoare

împănat-împodobit
(a) înceli-a înveli
(a)încita – a face buchet de flori
în cle- încolo
încrunta- a însângera
întorsură- plăcintă întinsă

junincă-vișea
juruță-colțișori la poale

(în)lături- într-o parte și în alta
(să) lege-să rodească
lipideu-cearceaf
lotru-hoț

maje- 100 kg
mai-ficat
mai (de spălat rufe)- un lemn folosit la bătut hainele
marhă-vită
măsăriță-față de masă
mâță-pisică
meți-mergeți

mă mner- mă mir
modru- posibil
mucezit- mucegăit

natră-urzeală
nădragi- pantaloni

obloc-fereastră
oci-ochi
ocol- curte
ogreadă- grădină
olac,olături-anexe gospodărești
olcuța- ceașcă

pârlău-ciubăr în care se opăreau hainele cu leșie
pârlui- spălat cu leșie
pene-flori
plevuri dă unsoare-recipiente de tablă
pogană-vrednică
porșoru- mănunchi
primă-panglică
pusăi-am așezat

răgute-recruți
rărunți-rinichi
rășchitor-unealtă folosita la făcut jirebii
rătez-încuietoare
rudă-prăjină

scârtoagă-încălțăminte uzată
schităș-svelt
scovardă-clătită
sfăgit-certat
(a da) sălaș- găzduire, adăpost

sfârcicat- sfâșiat
stobori-pari
strujac- saltea umplută cu paie
a struji- a tăia
sumnă-rochie
surată- prietenă

șe- așa
șufulească- batjocorească
(mă) șuntaș-m-ai rănit

taraban- burtă
tărhat- greutate
tiglăsit-călcat
tribe- trebuie
trudă- activitate magică

(a) țâpa-a arunca
țundră- suman moțesc de culoare neagrăț
țupei-pantofi femeiești

uiaga-sticlă
ultoare-pomișor altoit
urbie-turbare
uspăț-petrecere de nuntă

vale-pârâu
vărușană-verișoară
vicsuit- făcut cu cremă de ghetete
vinars- rachiu

zapți-stinghie
zoli- a se osteni cu ceva

Lista informatorilor

Avram Iancu

Belc Lenuța, n.1907
Neag Nicolae, n.1884
Negru Iulia, n.1926
Nicoară Iulia, n.1923
Petrișor Tilina, n.1923, cătun Tomșești
Tomșa Sabina, n.1933

Bonțești

Blaj Eva, n.1928
Raica Cătălina, n.1908
Mureșan Iulia, n.1937

Brusturescu

Dan Rozalia poreclită Sali, n.1926
Dan Sali, n.1908

Brusturi

Nicodin Rozalia n.1922, cătun Nicodinești

Buceava

Costea Iustin, n.1950
Gurban Vasile, n.1935
Surda Valeria, n.1927

Buhani

Lazăr Maria, n.1941

Buteni

Borlea Persida, n.1935

Chisindia

Faur Sida, n.1929

Lupoi Borița

Cil

Rus Ana,n.1910

Crisciorul de Sus

Groza Saveta, n.1927

Crocna

Omota Vichentie

Ștefan

Dulcele

Hanc Maria, n.1910

Ienaga Crăciun, n.1919

Honțișor

Aslău Eleonora

Lazuri

Cornea Dumitru

Leasa

Hargău Pavel, n.1917

Groza Petru, n.1926

Suciu Lenuța

Vasi Minerva,n.1930

Luncșoara

Ionaș Zorița

Minead

Cioban Elena, n.1945

Păiușeni

Andraș Verzavia, n.1921

Păulian

Lupoi Floare

Pleșcuța

Herlău Iosana, n.1908

Poiana

Reghina

Țârca Măriuță, n.1901, cătun Gâțești

Rădești

Dașcău Leontina, n.1945

Sebiș (Zugău)

Inguța Titiana, n.1893

Slatina de Criș

Negru Maria

Tomești

Tomșa Agrima, n.1905

Valea Mare

Bacoș Marișca, n.1907

Bacoș Mărioara, n.1956

Bibici Florița, n.1921

Vârfuri

Petrișor Ana, n.1920

Slev Elena, n.1910

Zimbru

Aslău Rozalia, n.1935

Bocoș Alexandru, n.1896

Bacoș Iulia, n.1887

Borlea Iosana, n.1911

Borlea Vasile, n.1934

Chiu Rozalia, n.1928

Gâț Ana, n.1921

Gâț Lucreția, n.1903

Horga Alexandru

Horga Anuța, n.1909

Lucaci Iosana, n.1913

Mihiț Iosana, n.1918

Mihuț Aurora, n.1905

Moț Florița, n.1923

Moț Petrică, n.1954

Păsărilă Iulia, n.1909

Pocșoară Ana, n.1922

Pocșoară Gheorghe, n.1908

Pocșoară Iulia, n. 1906

Țigan Creștina poreclită Iepurișca, n.1898

Utdași Zeni, n.1920

Zimbran Ana poreclită Mihiț, n.1909

Zimbran Mărioara, n.1930

Localitate necunoscută

Lucaci Floare, poreclă “Bogdăncasă”, n.1894

Lucaci Gafiuța, poreclită “a Tupului”

Mihuț Ana, porecla “a lui Florea Irini”, n.1938

Bibliografie

Bârlea, Ovidiu,
1974, *Istoria folcloristicii românești*, Editura Enciclopedică
Română. București.

Bocșan, Nicolae -Duma, Mihai-Bona, Petru,
1994 *Franța și Banatul. 1789-1815*. Reșița

Boldureanu, Ioan Viorel,
1994, *Cultura românească din Banat*, Ed.Helicon.Timișoara.
1994

Coman, Mihai
2008, *Introducere în antropologia culturală.Mitul și ritul*,
Ed.Polirom, Iași

Czárán Gyula
1901, *Aradmegyei kolindálás és turka-táncoltatás*,
Etnographia,Bp.

Datcu, Ioan
1998, *Dicționarul etnologilor români*, I, București
2006, *Dicționarul etnologilor români*, ed.III., Saeculum I.O.
București.

Densușeanu, Aron
1895 *Miorița Lae*, Revista Critică Literară, III, Iași.1895, nr.7-
8

***

1979, *Dicționarul literaturii române de la origini până la 1900*,
Ed.Academiei R.S.R., București

Enache, Gheorghe ,
2006, *Călătoria cu roua-n picioare, cu ceața - n spinare. Studiu
asupra ceremonialului funebru la români*, Ed.Paideia, București

Evseev, Ivan
1997, *Dicționar de magie, demonologie și mitologie
românească*, Ed.Amacord, Timișoara

Florea, Ioan.T.
1997, *Miorișile arădene în contextual transilvănean al temei*,
Studii etnomuzicologice, Ed.Mirador, Arad

***

1962, *Folclor din Transilvania*, Cuvânt înainte de Mihai Beniuc,
Editura pentru literatură, București

Hedeșan, Otilia
2001 *Folclorul. Ce facem cu el?*, Editura Universității de Vest,
Timișoara

Jarnic , I.U.- Bârseanu, A.
1968, *Doine și strigături din Ardeal*, Stud. Introd. de Andrei
Fochi, București

Levi-Strauss, Claude.-Eribon, D.
1988, *De Près et de Loin*, Paris, 1988

Löcs Rezső
1905, *Hegyalijai olah népünk télen*, Arad és Vidéke Jubiliaris
Albuma, Arad

Mușlea, Ion
1972, *Târgurile de la Găina și Călineasa în însemnările
călătorilor, savanșilor și literașilor*, Cercetări etnografice și de
folclor, II, Ed.Minerva, Buc

Oarcea, Vasile

1972, *Poezii populare din Țara Zărandului*, Editura pentru literatură, București

Oișteanu, Andrei

1998, *Mythos și logos: studii și eseuri de antropologie culturală*, ed.II, Nemira, București

2004, *Ordine și Haos. Mit și magie în cultura tradițională românească*, Ed.Polirom, Iași

Pop, Mihai-Ruxăndroiu, Pavel

1978, *Folclorul literar românesc*, Ed.Minerva, București

Roșuț, Nicolae

1975, *Atanasie Șandor (1808-1892)*, Ziridava, V, Arad, 1975

Sabău, Sorin

2002, *Activitatea Despărțământului Arad în cadrul Institutului Social Banat-Crișana, Zărandul*, II, Ed.Complexul Muzeal Arad, Arad

Somogy, Gyula

1912, *Arad Varmegye és Arad Szab. Kir. Város Néprajzi Leirása*, Arad

Taloș, Ioan

2001, *Gândirea magico-religioasă la români. Dicționar*, Ed.Enciclopedică, București

Todoran, Romulus.

1945, *Poezii populare într-un manuscris ardelean din 1831*, Anuarul Arhivei de Folclor, Sibiu

Tomi, Ioan

2003, *Caius Lepa etnomuzicologul*, Ed.Eurobit, Timișoara

Vesa, Pavel

2007, *Clerici cărturari arădeni de altădată*, Ed.Gutenberg
Univers, Arad

Cuprins

De ce o carte de folclor recuperat?.....	3
Cercetări etnologice anterioare.....	6
Folclor de la poalele Munților Apuseni și contextul de performare	36
Repertoriul nupțial.....	45
Repertoriul funebru.....	103
Magie populară.....	138
Glosar.....	186
Lista informatorilor.....	191
Bibliografie.....	195

ISBN: 978-973-0-06191-8

<https://biblioteca-digitala.ro>